

INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMIC ACCUMULATION

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ

Uluslararası Hakemli E-Dergi
Cilt 4 / Sayı 1 ISSN: 2757-6469

JENERİK / GENERIC PAGE

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ (UABD) uluslararası hakemli bir dergi olup 2021 yılına kadar yılda bir yayın yapmakta iken 2021 yılından itibaren Mayıs ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki kez yayınlanmaktadır.

UABD, sosyal bilimlerin her alanından yazı yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, röportajlar, kitap, makale, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile nekroloji metinleri yayınlar. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. Yayınlanması için UABD Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

UABD Dergisi, yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayınlayabilir. UABD Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.

UABD Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce olmakla birlikte, Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça vb. dillerden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.

GENEL EDİTÖR / GENERAL EDITOR

Doç.Dr. Vedat YILMAZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Erdiñç TUTAR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT	Yozgat Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Murat TUNCER	Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK	Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Haluk DUMAN	Aksaray Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI	Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Ayten MEHDİYEVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi / AZERBAYCAN
Doç. Dr. Besa Havzi İSMAILİ	Sate University of Tetova / MAKEDONYA
Doç. Dr. Deniz DEMİRARSLAN	Kocaeli Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Hüseyin Bülent AKDENİZ	Anadolu Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Morsheda HASSAN	Grambling State University / USA
Doç.Dr. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç.r. Öğr. Üyesi Adullah OĞRAK	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Abuzer KALYON	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Berna TURAK KAPLAN	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Furat AKDEMİR	Düzce Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Melda Medine SUNAY	Bursa Teknik Üniversitesi / TÜRKİYE

İNDEKSLER / INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Crossref

GENERIC PAGE

INTERNATIONAL ACADEMIC ACCUMULATION JOURNAL (IJAA) is an international refereed journal. While it has been publishing once a year until 2021, it has been published twice a year since 2021, in May and December.

IJAA is a journal that publishes articles from all areas of social sciences. In this context, it publishes original scientific articles, translations, translation-texts, interviews, books, articles, symposiums, panels and scientific events promotion works and necrology texts. In addition, symposium papers can be published, provided that the place, meeting and date of the presentation is recorded and not published elsewhere. However, the responsibility of any problem likely to arise from this publication activity belongs to the author. The printing and publication rights of the articles sent to the IJAA Journal for publication will be transferred to the journal. These articles cannot be published, reproduced or used without reference to any other publication without the permission of the journal management.

IJAA Journal can publish the texts it has published in various media. Any legal, legal, economic and ethical responsibility that may arise from the articles submitted to the IJAA Journal belongs to the authors even if the article in question has been published. The journal does not accept any liability.

The language of publication of IJAA Journal is Turkish and English, but German, French, Arabic, Persian, etc. Manuscripts from languages are also evaluated and published if it is deemed appropriate by the referees.

GENERAL EDITOR

Doç.Dr. Vedat YILMAZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Erdiñ TUTAR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT	Yozgat Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Murat TUNCER	Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA

PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK	Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Haluk DUMAN	Aksaray Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI	Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Aydoğan SOYGÜDEN	Erciyes Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Ayten MEHDİYEVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi / AZERBAYCAN
Doç. Dr. Besa Havziu İSMALİ	Sate University of Tetova / MAKEDONYA
Doç. Dr. Deniz DEMİRARSLAN	Kocaeli Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Emine ERATAY	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Fethi KAYALAR	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Hüseyin Bülent AKDENİZ	Anadolu Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Morsheda HASSAN	Grambling State University / USA
Doç. Dr. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Adullah OĞRAK	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Abuzer KALYON	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Berna TURAK KAPLAN	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Furat AKDEMİR	Düzce Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Melda Medine SUNAY	Bursa Teknik Üniversitesi / TÜRKİYE

INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Crossref

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ

International Journal of Academic Accumulation

Open Access Refereed e-Journal

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

s. 01-12	Abdulkadir GÜMÜŞ Zaman Yönetimi Becerileri ile Akademik Başarı Arasındaki İlişki: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği
s. 13-20	Rabia AKTAŞ ŞENKARDEŞLER Examination Of The Contribution Of Information And Communication Technologies To Economic Growth
s. 21-36	Abdulsamet YAMAN – Cihan ARSLAN Türkiye'de Yapılan Kalkınma Planlarındaki Çevre Sorunlarına Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi
s. 37-59	Berat AKINCI – Ekrem ASLAN Yerel Katılım Aracı Olarak Kent Konseylerinin Geleceği: Türkiye Kent Konseyleri Birliği Yönetim Kurulu Üyeleri Üzerinden Bir Değerlendirme
s. 60-83	Suna AKTEN ÇÜRÜK – Gülşah ŞEN KÜÇÜK İslami Finans Gerçekten Etik mi?
s. 84-97	Gökhan ULUDAĞ– Ömer ÇINAR Özel İşletmelerde Algılanan Sosyal Destek İle Yaşam Doyumu ve İşgören Performansı İlişkisi

ZAMAN YÖNETİMİ BECERİLERİ İLE AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

The Relationship Between Time Management Skills And Academic Success:

Van Yuzuncu Yil University Sample

Abdulkadir GÜMÜŞ

Dr. Öğr. Üyesi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

kadirgumus@yyu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6069-8776>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 02.04.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 12.05.2021

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

ÖZET

Anahtar

Kelimeler:

Zaman

Zaman Yönetimi,

Akademik Başarı.

Yükseköğretim öğrencilerinin zamanı verimli kullanıp iyi yönetmeleri sayesinde kişisel tatmin seviyesi ile akademik başarılarının artacağı, sosyal ve psikolojik açıdan tatmin edilmiş bireylerin meydana gelmesi sağlanacağından günümüzde özellikle üzerinde durulması gereken bir konudur. Üniversite öğrencilerinin başarılı olup olmamaları, zamanı iyi yönetebilmelerine bağlıdır. Öğrencilerin öğrenim hayatı sonrasındaki yaşam tarzını, iş performansını, kariyer ve yükselmelerini doğrudan etkileyecek kadar hayati öneme sahip olan zamanın, öğrencilik döneminde oldukça etkin olarak kullanılması ve iyi yönetilmesi büyük önem ifade etmektedir. Çalışmamızda üniversitede öğrenim gören öğrencilerin zaman yönetimi becerileri ve zaman yönetimi ile akademik başarıları arasındaki ilişki değerlendirilmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin zaman harcattırcıları ile zaman tutumları incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Gevaş Meslek Yüksekokulu, Özalp Meslek Yüksekokulu, Erciş Meslek Yüksekokulu ile Van Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören toplam 418 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmamızda “Zaman Yönetimi Ölçeği” kullanılmıştır. Zaman yönetimine ilişkin ifadeler, Britton ve Tessers (1991) tarafından hazırlanan ancak sonrasında Alay ve Koçak (2002) tarafından uyarlanan ölçekten alınmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda şu bulgular elde edilmiştir: Cinsiyet, mezun olunan lise, öğrenim birimi, öğrenim görülen sınıf ve yaşanan yer ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna varılmasına rağmen, zaman yönetimi becerileri ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

It is an issue that should be emphasized nowadays higher education students will be able to use their time efficiently and manage their academic success with the level of personal satisfaction and the social and psychological satisfaction of the individuals. Whether or not university students are successful depends on their ability to manage time well. It is of great importance that the time which is vital enough to directly affect the lifestyle, job performance, career and rise of the students after the educational life is used and well managed during the student period.

Keywords:

Time,

Time Management,

Academic Success.

In our study, the relationship between time management skills and time management and academic achievements is evaluated. At the same time, students' time attitudes and time wasters were examined. The sample of the study consisted of 418 students attending Van Yüzüncü Yıl University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Faculty of Veterinary Medicine, Faculty of Agriculture, Gevaş Vocational School, Özalp Vocational School, Erciş Vocational School and Van Vocational School. In our study was used “Time Management Inventory”. Expressions related to time management, it was taken from the scale prepared by Britton and Tessers (1991) but after that adapted by Alay and Koçak (2002). As a result of the statistical analysis, the following findings were obtained: Although it was concluded that there was no significant difference between the gender, graduated high school, education unit, the class, the place where the students were studying and the time management skills, it was concluded that there was a significant relationship between time management skills and academic achievement.

1.GİRİŞ

Yoğun rekabet ortamında rakiplerimiz ile fiziki olarak aynı zaman kaynağına sahip olduğumuz halde zamanı etkili kullanmak ve yönetmek noktasında rakiplerimizden farklılaşırız. İş ortamında, öğrenim hayatında zamanın kısıtlı olmasından ve zamanın yetmemesinden çoğu yöneticinin, bireyin veya öğrencinin yakındıklarına tanık olmaktayız. Kısıtlı olan zamandan en iyi performansın elde edilmesi, ancak zamanın etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesi durumunda mümkün olmaktadır. Kontrolümüz dışında akıp giden zamanı kendi lehimize çevirmenin başlıca yolu zamanı etkili yönetmekten geçmektedir. Zaman; sınırlı, depolanamayan ve sürekli tükenen bir kaynak olmasına rağmen çalışan bireyler ve işletmeler gibi üniversite öğrencileri de bu kaynağı en iyi yöneterek kendi lehlerine çevirmeleri muhtemeldir. Zaman'ın etkili bir şekilde yönetilmesi ile öğrencilerin öğrenim hayatlarında akademik başarılar elde etmesinin yanı sıra öğrenim hayatlarından sonra da zamanı planlı bir şekilde nasıl yönetmeleri gerektiğini bildikleri için strese daha az maruz kaldıklarını söylemek mümkündür. Stres durumu zamanın etkili yönetilememesi durumunda karmaşıklaşan yapı içerisinde bocalama sonucu verimliliğin ve etkinliğin düşmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Zamanın iyi yönetilmesi öğrencilerin rakipleri durumundaki diğer öğrencilerden akademik açıdan daha başarılı olmalarına ek olarak sosyal aktivitelere daha fazla zaman ayırmalarını mümkün hale getirmektedir. Bu da öğrencilerin hem üniversite hayatlarında hem de üniversite öğrenimi sonrası iş yaşamlarında hayata daha olumlu bakmalarını sağlayacaktır. Zaman yönetimi kavramından anlaşılması gereken, yeri herhangi başka bir değer ile doldurulamayan en kıymetli unsur olan zaman faktöründen en kısa sürede en verimli işlerin nasıl elde edilmesi gerektiği ve aynı zamanda nitelikli işlerin başarılmasının sağlanmasıdır. Karmaşıklaşan yapı içerisinde zamanın etkili olarak yönetilememesi sebebiyle bu kaynaktan nasıl yararlanılacağına bilinmemesinden hayata daha umutsuz ve karamsar bir perspektiften bakılmasının ihtimalinin doğacağını söylemek mümkündür. Bu durum beraberinde başarısızlığı getirecektir. Öğrenci açısından bakıldığında, zamanın iyi yönetilmesi öğrencilerin hem öğrenim hayatlarındaki akademik başarılarını arttıracak hem de iş hayatlarında başarılı olma şanslarını daha da yükselteceğinden hem zaman kavramına hem de zaman yönetimi kavramına daha fazla önem vermenin bir zorunluluk haline geldiğini ifade edebiliriz.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Zaman Nedir?

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimin çok hızlı yaşandığı günümüzde işletmelerin, örgütlerin ve iş görenlerin rakiplerinden sürekli bir adım önde olabilmeleri için, herkesin ve her organizasyonun eşit derecede sahip olduğu zamanın etkin ve verimli kullanılması büyük önem arz etmektedir. Fiziksel olarak herhangi bir grup ya da kesim için süre açısından bir farklılık ifade etmeyen zaman kavramından katma değer elde edilebilmesi, ancak zamanın üretken bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Kesin bir tanım birliği olmamasına rağmen farklı yazarların zaman konusuna farklı tanımlar getirdikleri görülmektedir. Olayların geçmişten günümüze gelip, geleceğe doğru birbirini takip ettiği, bireyin kontrolü olmaksızın kesintisiz devam eden bir süreçtir (Smith, 1998:24). Zaman, yaşadığımız dünyadaki tüm cisimlerin hareketleri esnasında, birbirlerine göre konum değişikliğinin olması için geçen süredir (Gürbüz ve Aydın, 2012). Günümüz şartlarında organizasyonlarda ve işletmelerdeki en önemli unsur insan olarak kabul edilir, insan için ise en önemli unsur ve sermaye” zaman” olarak karşımıza çıkar. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi zamanı kontrol edemeyişimiz bir diğeri de zamanın depolanamayan bir olgu oluşudur (Yenihan ve Öner, 2013). Zaman, önüne geçilemez bir şekilde, sabit bir hızla akıp giden ve tüm bireylerin eşit şekilde sahip olduğu önemli bir değerdir (Özgen,1998:56). Zaman satılamayan, satın alınamayan, yerine başka bir kaynağın kullanılmadığı, kullanımı yavaşlatılamayan, biriktirelemeyen, geri döndürülemeyen, tekrarlanamayan, aktarılamayan bir kaynaktır (Yavaş vd.,2012). Zaman kavramını; içinde yaşadığımız ve etkileşim içinde olduğumuz dünyada iş, oluş ve faaliyetlerin gerçekleşmesi ile hayatın devam etmesi için geçen süre olarak tanımlayabiliriz.

2.2.Zaman Yönetimi

Son zamanlara kadar araştırmacıların ilgi alanı dışında kalan, ancak insan yaşamının amacı ve kişiliğinin verimliliğini doğrudan etkilediği fark edilen zaman unsurunun etkili ve üretken

kullanılabilmesi için zaman yönetimi gündeme gelmiştir (Çağlıyan vd. 2009:176). Zamanın etkili ve verimli kullanımı bireyin amaca yönelik planlama yapması ve yürütmesi ile gerçekleşebilir ki bu durum zaman yönetimi kavramıyla doğrudan ilişkilidir (Babacan vd. 2015). Zaman yönetimi, amaçladığımız hedefe en kısa yoldan ulaşmak olup, zaman anı yaşamaksa zaman yönetimi de anın önemini bilmek ve işleri anına göre uyarlamaktır (Gezginerler, 2017:5). Zaman yönetimi, emek yoğun işletmelerdeki yöneticilerin, zamanlarını daha iyi planlayıp, organize etmelerine yardımcı olmak amacıyla bir eğitim aracı olarak Danimarka’da doğup, tüm dünyaya yayılmıştır. Günümüz profesyonel iş hayatında başarılı olmanın en önemli unsurlarından biri durumuna gelmiştir (Koch,1998:147). Bireylerin zamanlarını kişisel olarak yönetmelerinden dolayı kariyerlerini daha iyi planlayarak geleceğe bu doğrultuda hazırlanmaları mümkün olduğu gibi daha fazla okuma ve öğrenme, yeni gelişmeleri ve teknolojiyi takip etme, aile ve diğer insanlara daha fazla zaman ayırma, dinlenme, eğlenme, düşünme, yeni fikirler ortaya çıkarma, yeni projeler başlatmak gibi fırsatları elde etmeleri de mümkün olmaktadır (Sayan,2005). Zaman yönetimi, kişinin bireysel ve çalışma hayatında hedef ve amaçlarına etkili ve verimli bir şekilde ulaşabilmesi için planlama, organize etme ve kontrol etme gibi yönetim fonksiyonlarını kendi faaliyetlerine uygulama süreci olarak tanımlanmaktadır. (Erdem,1999:27).Yukarıdaki açıklamalara dayanarak zaman yönetimini şöyle tanımlayabiliriz. Bireysel ve örgütsel amaçların gerçekleştirilmesi için kısıtlı olan zamanı en verimli ve en nitelikli şekilde kullanarak en az maliyetle ve en az kaynağın kullanılmasıyla hedeflere ulaşmak, şeklinde tanımlanabilir.

2.3.İlgili Yazın Çalışmaları

Doğan, 2018 tarihinde “Zaman Yönetimi ve Akademik Başarı İlişkisi: Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Bir Uygulama” isimli konu çalışmıştır. Çalışmada Hopa İİBF’de eğitim gören 275 öğrenciden oluşan bir örneklem üzerinde çalışma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, zaman yönetimi ve onun alt faktörlerinin, düşük bir düzeyde de olsa, akademik başarı ile ilişkili oldukları ve aynı zamanda akademik başarıyı etkiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır (Doğan, 2018).

Aydın vd. 2017 tarihinde “Üniversite Öğrencilerinde Zaman Yönetiminin Akademik Başarıları Üzerine Etkisi” isimli konuyu çalışmışlardır. Çalışmanın örneklemini Erciyes Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu’nda yer alan 10 farklı programda öğrenim gören 300 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın bulgularına göre; Öğrencilerin genel akademik not ortalamalarına göre zaman yönetimi envanteri açısından gruplar arasında çıkan fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Sonuç olarak; öğrencilerin zaman yönetimi becerileri demografik ve sosyo-kültürel özelliklerine ve genel akademik not ortalamalarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (Aydın vd. 2017).

Gayef vd. 2017 tarihinde İstanbul’da “Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerileri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki” isimli konuyu çalışmışlardır. Araştırmanın örneklemini 341 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, Erkek öğrencilerin akademik başarılarının bayan öğrencilerin akademik başarılarından daha düşük olduğu sonucuna varılmasına rağmen, öğrencilerin akademik başarılarının; çalışma durumu, sınıf, program, anne ve babanın eğitim durumuna göre anlamlı olarak herhangi bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna varılmıştır (Gayef vd. 2017).

Ezin ve Aslan, 2016 tarihinde “Adıyaman Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Zaman Yönetimi İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma” isimli konuyu çalışmışlardır. Çalışmada anket yönteminden yararlanılmış olup, çalışmanın örneklemini 147 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın sonucuna göre; Yapılan çalışmada öğrencilerin zaman yönetimi kullanımları farklı faktörler ışığında incelenmiştir. Zaman yönetimi ile öğrencilerin cinsiyet, yaşadıkları yer, aile gelir durumu ve akademik not ortalamalarının istatistiksel bakımdan anlamlı farklılıkların olmadığı görülmüştür (Ezin ve Aslan, 2016).

Nasrullah ve Khan, 2015 tarihinde Pakistan’da “Zaman Yönetiminin Öğrencilerin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri” isimli konuyu çalışmışlardır. Çalışmanın örneklemini, Qurtuba Bilim ve Teknoloji Üniversitesi’nde öğrenim gören 120 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın sonucuna göre;

iyi zaman yönetiminin, üniversite öğrencilerinin akademik performansı ile yakından ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yani, başarılı öğrencilerin aynı zamanda iyi bir zaman yöneticileri oldukları vurgulanmıştır. Zaman planlaması, zaman yönetimi ile öğrencilerin akademik performansı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Nasrullah ve Khan, 2015).

Adebayo, 2015 tarihinde Nijerya’da “Zaman Yönetimi ve Öğrencilerin Yüksek Okullarda Akademik Performansı, Nijerya-Ekiti Devlet Üniversitesi’nde Bir Vaka Çalışması” isimli konuyu araştırmıştır. Anket yöntemi kullanılarak 200 öğrenci ile çalışılmıştır. Sonuçlara göre; erteleme, önceliklendirme ve planlamanın öğrencilerin zaman yönetimine bağlı olarak akademik performansını etkileyen güçlü göstergeler olduğunu ortaya koymuştur. Öğrencilerin akademik faaliyetlerini yürütmelerinde zamanlarının bilincinde olmaları halinde akademik performans düzeylerinin yüksek olacağı sonucuna varılmıştır (Adebayo, 2015). Tektaş ve Tektaş 2010 tarihinde İstanbul’da “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Zaman Yönetimi ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişki” isimli konuyu araştırmışlardır. Çalışmada anket yöntemi kullanılmış olup çalışmanın örneklemini 116 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın sonucuna göre; zaman yönetimi davranışları ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olup akademik başarı notu yüksek olan bireylerin zaman yönetimi puanlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tektaş ve Tektaş 2010).

Yılmaz vd. 2010 tarihinde “Zaman Yönetimi Davranışı İle Akademik Başarı Arasındaki İlişki” isimli konuyu çalışmışlardır. Çalışmanın örneklemini 271 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları ve öğrenim gördükleri sınıfın zaman yönetimi davranışlarını etkilemediği ve öğrencilerin zaman yönetimi davranışları ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir (Yılmaz vd.2010).

İşcan,2008 tarihinde “Pamukkale Üniversitesi Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerilerinin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi” isimli yüksek lisans tezini çalışmıştır. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 375 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın sonucuna göre; öğrencilerin zaman yönetimi tutum ve becerilerinin yaşadıkları yere göre herhangi bir farklılık göstermemesine rağmen, zaman yönetimi tutum ve becerileri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yani erkek öğrencilerin zaman yönetimine ilişkin tutum ve beceri düzeyleri kız öğrencilerinkine göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte ile zaman yönetimi tutum ve becerileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir (İşcan, 2008).

Alay ve Koçak, 2003 tarihinde “Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki” isimli çalışmayı incelemiştir. Çalışmanın örneklemini, 361 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin akademik başarıları ile zaman yönetimi arasında olumlu bir ilişki tespit edilmesine rağmen akademik başarı ve zaman harcattırıcılar arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin akademik başarıları ile zaman tutumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Aynı zamanda kız öğrencilerin zaman planlaması ve genel zaman yönetiminde erkek öğrencilerden daha başarılı oldukları tespit edilmiştir (Alay ve Koçak, 2003).

3.ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1 Çalışmanın Amacı

Bu araştırmada, zaman ve zaman yönetimi ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulduktan sonra, üniversite öğrencilerinin zaman yönetimi algı ve becerileri ile zaman yönetiminin akademik başarı ile ilişkisi ortaya konulmak istenmiştir. Bu araştırmanın amacı; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinin çeşitli birimlerinde (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Gevaş Meslek Yüksekokulu, Özalp Meslek Yüksekokulu, Erciş Meslek Yüksekokulu ile Van Meslek Yüksekokulu) öğrenim gören öğrencilerin zaman yönetimi algı ölçmektir. Bu bağlamda öğrencilerin zaman tutumları ile akademik başarılarının cinsiyetlerine, mezun oldukları liseye, not ortalamalarına, alttan dersi olup olmadıklarına, sınıf düzeyine, öğrenim gördükleri birim ile yaşanan yere göre farklılaşım farklılaşmadığını araştırmaktır.

3.2.Çalışmanın Önemi

Çalışmamız; iletişim teknolojilerinin zirveye çıktığı günümüzde zaman kavramının daha iyi anlaşılması ile zaman yönetimi becerilerinin üniversite öğrencileri tarafından kazanılarak öğrencilerin hayata daha iyi hazırlanmalarını ve zamanı daha iyi kontrol ederek başarıya ulaşabilmelerinin gerekliliğine işaret etmektedir. Ulaşabildiğimiz çalışmaların incelenmesi sonucu, zaman yönetimi unsurunun sınırlı sayıda çalışmaya konu olduğu gözlemlenmiştir. Ülkemizde Yükseköğretim öğrenimi gören öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin, akademik başarılarını nasıl etkilediği konusunda yapılan çalışmaların sınırlı olması dolayısıyla çalışmamızın, alan yazına katkı sağlaması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Yükseköğretim öğrencilerinin zaman yönetimi beceri seviyesinin belirlenmesi neticesinde, belirlenen beceri seviyelerinin öğrencilerin akademik başarılarını ne ölçüde etkilediğinin belirlenebilmesi açısından çalışmanın önemli olduğu düşünülmüştür.

3.3.Çalışmanın Hipotezleri

H1:Cinsiyet ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H2:Mezun olunan lise ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H3:Öğrenim birimi ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H4:Öğrenim görülen sınıf ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5:Yaşanılan yer ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6:Zaman yönetimi becerileri ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.4.Çalışmanın Yöntemi ve Örneklem

Çalışmada veriler anket yöntemi ile elde edilmiş olup anket formunda toplam 35 soru yer almaktadır. İfadelerin 5'ü demografik özellik, 1'i genel not ortalaması, 1'i yaşanılan yer, 1 soru da öğrenim görülen birim, 27 soru ise zaman yönetimi ile ilgilidir. Ankette yer alan zaman yönetimi ile ilgili ifadelerin değerlendirilmesinde 5'li Likert ölçeği (1-Hiç katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Bazen katılıyorum, 4-Katılıyorum, 5-Tamamen katılıyorum) kullanılmıştır.

Çalışmanın örneklemini, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Gevaş Meslek Yüksekokulu, Özalp Meslek Yüksekokulu, Erciş Meslek Yüksekokulu ile Van Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören 1.sınıflar hariç toplam 418 öğrenci oluşturmuştur.

3.5.Veri Toplama Araçları

Zaman yönetimine ilişkin ifadeler, Britton ve Tessers (1991) Tarafından hazırlanan ancak sonrasında Alay ve Koçak (2002) tarafından uyarlanan 27 ifadeli ölçekten (16 ifade zaman planlaması, 7 ifade zaman tutumu, 4 ifade zaman harcattırıcılar) alınmıştır.

3.6.Çalışmanın Sayıtları

1-Çalışmaya katılmış tüm öğrencilerin anket sorularına samimi ve doğru cevap verdikleri varsayıldığından çalışmanın güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

2-Kaynaklardan sağlanan bilgiler gerçeği yansıtmaktadır.

3.7.Çalışmanın Sınırlılıkları

Zaman ile ekonomik imkânların kısıtlı olması nedeni ile çalışmamız Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Gevaş Meslek Yüksekokulu, Özalp Meslek Yüksekokulu, Erciş Meslek Yüksekokulu ile Van Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören 418 öğrenci ile sınırlandırılmıştır. 1. sınıfların genel not ortalamaları belli olmadığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Bu araştırma için kullanılan anketin kapsam geçerliliği yeterli düzeydedir.

3.8.Verilerin Analizi

Çalışmamızda elde edilen bulguların analizinde, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programından yararlanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde betimleyici tablolar, frekans analizi, independent-sample t testi, one-way anova ile korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma değişkenlerinin güvenilirliği Cronbach Alfa değerleri ile araştırılmıştır. Anket uygulaması sonucu elde edilen değişkenlerin ölçek güvenilirliği 0,868 olarak bulunmuştur. Söz konusu oranın yeterli olduğu kabul edilmiştir. Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular aşağıda değerlendirilmiştir.

4.BULGULAR

Tablo 1: Ölçeklerin Güvenilirlik Analizine İlişkin İstatistiksel Değerler

ÖLÇEK	MADDE SAYISI	CRONBACH ALFA DEĞERİ
Planlama	16	0,882
Tutum	7	0,700
Zaman Kaybettiriciler	4	0,605
Toplam	27	0,868

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışmamızda kullanılan ölçek alt boyutlarının tamamının güvenilirlik katsayıları 0,60’ın üzerinde olduğu için kullanılan ölçek ve ölçek alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 2: Zaman Kaybettiren Faktörler

ZAMAN KAYBETTİRİCİLER	N	%
İnternet	212	50,7
Ulaşım ve Trafik	73	17,5
Uyku Düzensizliği	87	20,8
Gereksiz Sohbet Etmek	32	7,7
Televizyon	14	3,3
TOPLAM	418	100

“Size en çok zaman kaybettiren faktör hangisidir?” sorusuna “internet” cevabı veren öğrenci sayısı 212 (%50,7) iken, 87 kişi (%20,8) “uyku düzensizliği”, 73 kişi (%17,5) “ulaşım ve trafik”, 32 kişi (%7,7) “gereksiz sohbet etmek”, 14 öğrenci (%3,3) ise “televizyon” cevabını vermiştir.

Öğrencilerin zaman yönetimi ölçeği alt boyutlarının ve zaman yönetimi toplam puanları tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Zaman Yönetimi Ölçeği ve Alt Boyutlarının Ortalama Puanları

Zaman Yönetimi	T±SS
Zaman Planlama	49,8±10,9
Zaman Tutumları	23,3±5,2
Zaman Harcattırıcılar	11,4±3,9
Toplam	84,6±15,5

İstatistiksel yöntemlerin kullanılmasıyla elde edilen bulgular Tablo 4’te analiz edilmiştir: yapılan analiz sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin 194’ü (%46,4) erkek; 224’ü (%53,6) bayandır. 280’i (%67,0) klasik liseden mezun olurken; 138’i ise (%33,0) meslek lisesi mezunu; 288’i (%68,9) yüksekokulda öğrenim görmekte iken; 130’u (%31,1) fakültede öğrenim görmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin 307’si (%73,4) 2. sınıf, 28’i (%6,7) 3. sınıf, 64’ü (%15,3) 4.sınıf, 19’u da 5. sınıfta öğrenim görmektedir. 262 (%62,7) öğrencinin alttan dersi varken, 156 (%37,3) öğrencinin ise alttan dersi bulunmamaktadır. Not ortalaması 4.00-3.00 arasında olan öğrenci sayısı 85 (%20,3); 3.00-2.00 arasında 271 (%64,8); 2.00-1.00 arasındaki öğrenci sayısı ise 62’dir (%14,8). Öğrencilerin 158’i

(%37,8) ailesi ile yaşamaktayken, 218'i (%52,2) yurttan yaşamakta, 42'si (%10) ise arkadaşlarıyla evde yaşamaktadırlar.

Tablo 4: Çeşitli Değişkenlere Göre Öğrencilerin Zaman Yönetimi Ölçeği ve Alt ölçeğinin Ortalama Puanlarının Dağılımı

Değişkenler	N	%	ZAMAN YÖNETİMİ ÖLÇEĞİ			
			Zaman Planlaması T±SS	Zaman Tutumları T±SS	Zaman Kaybettiriciler T±SS	ZYE Toplam T±SS
Cinsiyet						
Erkek	194	46,4	48,3±12,6	23,3±5,3	11,6±3,4	83,3±17,3
Bayan	224	53,6	50,1±9,8	23,4±4,3	10,4±3,4	84,1±13,3
P Değeri			0,105	0,732	0,000	0,618
Lise Mezuniyeti						
Meslek Lise	280	67	49,0±11,6	22,6±5,1	11,0±3,4	82,6±15,9
Klasik Lise	138	33	49,4±11,1	23,8±4,6	11,0±3,5	84,3±14,9
P Değeri			0,727	0,016	0,985	0,308
Öğrenim Birimi						
Yüksekokul	288	68,9	49,4±11,2	23,1±5,0	11,2±3,6	83,8±15,4
Fakülte	130	31,1	49,1±11,4	23,9±4,3	10,4±3,1	83,4±15,1
P Değeri			0,799	0,151	0,026	0,803
Altın Ders						
Evet	262	62,7	47,5±11,6	23,0±5,2	11,3±3,4	81,9±16,2
Hayır	156	37,3	52,3±9,9	23,9±3,9	10,5±3,6	86,8±12,9
P Değeri			0,000	0,058	0,023	0,000
Sınıf						
2. sınıf	307	73,4	49,7±10,7	23,2±4,8	11,1±3,6	84,2±14,8
3. sınıf	28	6,7	49,3±14,9	23,4±5,8	10,3±3,9	83,2±19,8
4. sınıf	64	15,3	47,3±11,5	23,8±4,3	10,0±2,6	81,2±14,4
5. sınıf	19	4,5	49,1±13,1	23,7±4,4	12,9±3,3	85,8±18,8
P Değeri			0,681	0,929	0,013	0,670
Not Ortalaması						
4.00-3.00	85	20,3	52,5±9,4	23,6±4,0	10,6±3,6	86,8±12,6
3.00-2.00	271	64,8	49,3±11,1	23,5±4,8	11,0±3,4	83,9±14,9
2.00-1.00	62	14,8	44,7±12,8	22,3±5,4	11,6±3,6	78,6±18,6
P Değeri			0,000	0,155	0,259	0,005
Yaşanılan Yer						
Aile ile	158	37,8	48,5±12,1	23,2±5,4	10,8±3,8	82,6±17,0
Yurt	218	52,2	49,7±10,4	23,4±4,3	11,0±3,3	84,2±13,9
Arkadaşlar	42	10	50,0±12,1	23,8±4,4	11,5±3,2	85,3±15,4
P Değeri			0,637	0,847	0,517	0,658

Tablo 4'te öğrencilerin cinsiyet, lise mezuniyeti, öğrenim birimi ve altın dersin olup olmamasının zaman yönetimi becerileri ile ilişkisini analiz etmek için independent-sample t testi kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre bayan öğrenciler ile erkek öğrencilerin zaman planlaması ile zaman tutumları puanlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından zaman yönetimi, zaman planlaması ve zaman tutumları puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen ($p>0,05$), zaman harcattırıcı faktörleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur ($p<0,05$). Ayrıca erkek öğrenciler ile kız öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin ortalamaları karşılaştırıldığında, bayan öğrencilerin zaman yönetimi becerileri erkeklere göre bir miktar daha iyidir. Bayan öğrencilerin zaman planlaması ortalamasının üzerinde iken erkek öğrencilerin zaman planlaması ortalamasının altında kalmıştır. *Bundan dolayı H1 hipotezimiz ret edilmiştir.*

Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin mezun oldukları liseye göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Zaman planlaması ve zaman harcattırıcı puanların anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmeye rağmen ($p>0,05$), zaman tutumları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0,05$). Klasik liseden mezun olan öğrencilerin zaman planlaması toplam puanı meslek lisesi öğrencilerine göre biraz daha yüksektir. Fakat her iki liseden mezun olan öğrencilerin zaman planlaması toplam puanları ile zaman kaybettirici toplam puanları ortalamasının altında kalmıştır. Zaman tutumları toplam puanları ise ortalamasının üzerindedir. Mezun olunan lise ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bu nedenle *H2 hipotezimiz ret edilmiştir.*

Öğrenim görülen birim ile zaman yönetimi becerileri arasındaki ilişkinin sonuçlarına göre; fakültede veya yüksekokulda okuyan öğrencilerin genel zaman yönetimi, zaman planlaması, zaman tutumlarının farklılaşmadığı ($p<0,05$); zaman kaybettiricilerin ise anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna varılmıştır ($p>0,05$). Hem fakültede hem de yüksekokulda okuyan öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir. Her iki birimde okuyan öğrencilerin zaman planlaması ve zaman harcattırıcıların ortalamasının altında olmasına rağmen, zaman tutum toplamının ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. *H3 hipotezimiz ret edilmiştir.*

Altın dersin olup olmadığı ile zaman yönetimi becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesinde zaman yönetimi, zaman planlaması ve zaman harcattırıcılar arasında anlamlı bir ilişki olmasına rağmen ($p<0,05$), zaman tutumları arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p>0,05$). Altın dersi olmayan öğrencilerin zamanlarını daha planlı kullandıkları ve zaman beceri düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Zaman yönetimi alt boyutları toplam puanlarının öğrenim görülen sınıf, not ortalaması ve yaşanan yere ilişkin verileri test etmek için one-way anova yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile zaman yönetimi, zaman planlaması ve zaman tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakla beraber ($p>0,05$), zaman harcattırıcılar ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir ($p<0,05$). 2. sınıfların zaman planlaması puanları daha yüksek olmasına rağmen yine de ortalamasının altında kalmıştır. En düşük zaman planlaması toplam puanına 4. sınıflar sahiptir. Zaman yönetimi ölçeğine bakıldığında toplamda 5. sınıfların daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmektedir. *H4 hipotezimiz ret edilmiştir.*

Genel ağırlıklı not ortalaması ile zaman yönetimi becerileri arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; zaman yönetimi ile alt boyutu olan zaman planlaması arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olup ($p<0,05$), not ortalaması 4.00-3.00 arasında olan öğrencilerin zaman planlama toplam puanlarının yüksek olduğu yani notu yüksek olan öğrencilerin zamanlarını daha planlı kullandıkları görülmüştür. Zaman planlaması ve zaman tutumlarının en düşük olduğu 2.00-1.00 arasında nota sahip olan öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Genel ağırlıklı not ortalaması ile zaman tutumları ve zaman harcattırıcılar arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Yaşadığı yer ile zaman yönetimi alt boyutları olan zaman planlaması, zaman tutumları ve zaman kaybettiriciler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Arkadaşlarla evde kalan öğrencilerin zaman yönetimi toplam puanlarının ortalamasının üstünde olmasına rağmen ailesi ile ve yurttan kalan öğrencilerin toplam puanları ortalamasının altında kalmıştır. *H5 Hipotezimiz ret edilmiştir.*

Çalışmamıza katılan öğrencilerin zaman yönetimi becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için korelasyon analiz yönteminden faydalanılmıştır.

Tablo 5: Öğrencilerin Genel Ağırlıklı Not Ortalamaları ile Zaman Yönetimi Beceri Puanları Arasındaki Korelasyon

		AGNO	ZP	ZT	ZK	GZY
AGNO	Pearson korelasyon p	1	-,202** ,000	-,073 ,137	,079 ,108	-,153** ,002
ZP	Pearson korelasyon p		1	,545** ,000	,049 ,320	,920** ,000
ZT	Pearson korelasyon p			1	,245** ,000	,773** ,000
ZK	Pearson korelasyon p				1	,343** ,000
GZY	Pearson korelasyon p					1

Tablo 5 te görüldüğü üzere genel akademik not ortalaması ile genel zaman yönetimi becerileri ($r=-,153$ $p<0.01$), zaman planlaması alt boyutu ($r=-,202$ $p<0.01$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen zaman tutumları ve zaman harcattırıcılar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. *H6 hipotezimiz kabul edilmiştir.*

5.SONUÇ

Bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin son süratle gelişip değiştiği günümüzde en önemli kaynakların başında zaman ve yönetimi gelmektedir. Sınırlı ve sürekli tükenen bir kaynak olmasından dolayı hem öğrencilere hem de diğer bireylere hayati derecede önemli olan bu kaynağın yeri başka bir kaynakla doldurulamadığı için etkili bir biçimde planlanması ve yönetilmesi gerekmektedir. İçinde yaşadığımız dönemde bilgisayar ve internet teknolojilerine sürekli ihtiyaç duyulmasından, ilgili araçların kullanımı hobi ya da eğlence aracı olmaktan çıkıp zorunluluk halini almıştır. Kullanılması zorunlu hale gelen bu araçların kontrolsüz kullanılması oldukça zaman kaybettirmektedir. Çalışmamızda öğrencilere en çok zaman kaybettiren faktörün internet olduğu sonucu elde edilirken (%50,7), %20,7'lik oranla uyku düzensizliği en çok zaman kaybettiren ikinci faktör olmuştur. En az zaman kaybettiren faktörün televizyon (%3,3) olması ise bilgisayar ve internet kullanımının sürekli artmasına bağlı olarak televizyon seyretmenin azalması gösterilebilir. Çalışmamızda zaman yönetimi ve alt boyutlarının toplam puanlarına bakıldığı zaman, zaman planlamasının 49,8 zaman tutumlarının 23,3 zaman harcattırıcıların ise 11,4 puana sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin demografik faktörlerle ilişkisi tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre;

Cinsiyet ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememesine rağmen ($p>0,05$) zaman harcattırıcılar ile anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Aynı şekilde Gayef (2017), zaman harcattırıcıların cinsiyete göre farklılaştığını bulmuştur. Bayanların zaman yönetimi becerilerinin erkeklere göre biraz daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yılmaz vd diğ (2010), Ezin (2016) zaman yönetimi becerilerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını tespit etmişlerdir. Çalışmalarda elde edilen bulgular araştırmamızın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Buna rağmen İşcan (2008), zaman yönetimi tutum ve becerilerinin cinsiyete göre farklılaştığını tespit etmiştir.

Öğrencilerin mezun oldukları lise türü ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$). Hem meslek lisesinden hem de klasik liseden mezun olan öğrencilerin zaman yönetimi toplam puanları birbirine yakın olmasına rağmen ortalamaların altında bulunmaktadır. Zaman yönetimi becerileri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri birim (fakülte, yüksekokul) arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

Aynı şekilde öğrenim görülen sınıf ile zaman yönetiminin alt faktörleri olan zaman planlaması ve zaman tutumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememesine rağmen zaman harcattırıcılar ile anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). 2. 3. ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin zaman planlaması birbirine çok yakın olmasına rağmen 4. sınıftaki öğrencilerin zaman planlaması puanları daha düşüktür. Yani 4. sınıfta okuyan öğrencilerin zamanlarını daha plansız kullandıkları söylenebilir. Tüm sınıflarda okuyan öğrencilerin zaman tutumları birbirine yakındır. 5. Sınıfta okuyan öğrencilerin zaman harcattırıcı puanları daha yüksektir. Nitekim Yılmaz ve diğ (2010) zaman yönetimi becerileri ile öğrenim görülen sınıf arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Not ortalaması ile zaman yönetimi becerileri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Aydın ve diğ (2017), Tektaş ve Tektaş (2010), zaman yönetimi becerileri ile not ortalaması arasında anlamlı bir ilişkiyi tespit etmişlerdir. Elde edilen bulgular çalışmamızı desteklemektedir. Not ortalaması yüksek olan öğrencilerin zaman planlama toplam puanları yüksek olup ortalamanın üzerindedir. Bu da zaman yönetimi becerisi yüksek olan öğrencilerin daha başarılı olduklarını göstermektedir. Yaşanılan yer ile zaman becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Arkadaşlarla evde kalan öğrencilerin hem zaman planlaması hem de zaman tutumları daha yüksektir. Aynı şekilde zaman harcattırıcı puanları da daha yüksek bulunmuştur.

Çalışmamızda zaman yönetimi becerileri ile akademik başarı arasındaki ilişki korelasyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Zaman tutumları ve zaman kaybettiriciler ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen, zaman planlama ve genel zaman yönetimi ile akademik başarının ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkartılmıştır. Literatürde üniversite öğrencilerinin akademik başarıları ile zaman yönetimi becerileri arasında ilişkinin bulunmasıyla ilgili araştırmamızı destekler nitelikte çalışmalar söz konusudur. Nasrullah (2015), zamanın iyi yönetilmesinin öğrencilerin akademik başarıları ile yakından ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Yani, başarılı öğrencilerin aynı zamanda iyi bir zaman yöneticileri oldukları vurgulanmıştır. Zaman planlaması, zaman yönetimi ile öğrencilerin akademik performansı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde; Doğan (2018), zaman yönetimi ve onun alt faktörlerinin, düşük bir düzeyde de olsa, akademik başarı ile ilişkili oldukları ve aynı zamanda akademik başarıyı etkiledikleri bulgusuna ulaşmıştır. Andıç (2009), akademik başarı ile zaman yönetimi toplam puanları ve zaman planlaması arasında anlamlı bir ilişki bulmasına rağmen, zaman tutumları ile anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Başak (2008), hemşirelik yüksek okulunda öğrenim gören öğrencilere yönelik yaptığı çalışmanın sonucunda akademik başarı ile zaman yönetimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Zaman yönetimi ölçeğinde elde edilen puanların artmasına bağlı olarak akademik başarının da arttığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Adebayo F. A. (2015). "Time Management and Students Academic Performance in Higher Institutions, Nigeria -A Case Study of Ekiti State" Macrothink Institute. International Research in Education ISSN 2327-5499, Vol. 3, No.2, pp1-12
- Alay S. Koçak S. (2003). "Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki" Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi. Cilt 2, sayı 35. ss.326-335.
- Andıç H. (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerileri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki" Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar,
- Aydın A. Ünal D. Somunoğlu İkinci S. (2017). "The Effect Of Time Managment On The Academic Achievements Of University Students" IJSHS, Cilt 1, Sayı 2, ss.39-53,
- Babacan E. Küçükosmanoğlu O. (2015). "Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerileri" E-International Journal of Educational Research, Cilt: 6, sayı 2, ss.36-50,
- Başak T. Uzun S. ve Arslan F.(2008). "Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerileri" TAF Preventive Medicine Bulletin cilt 7, sayı 5, ss 429-434,

- Britton, B. K. & Tesser, A. (1991). "Effects of Time Management Practices on College Grades". *Journal of Educational Psychology*, sayı 83,ss 405-410,
- Çağlıyan, V. Göral, R.(2009). “Zaman Yönetimi Becerileri: Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Üzerine Bir Değerlendirme” *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 11(17), 174-188,
- Doğan Ö. (2018).“Zaman Yönetimi ve Akademik Başarı İlişkisi: Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Bir Uygulama” *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:1, ss.149-174
- Erdem, R. (1999). “Yöneticiler İçin Zaman Yönetimi” *Modern Hastane Yönetimi*, cilt 3, sayı7, ss: 26-31
- Ezin Y. Aslan R. (2016). “Adıyaman Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Zaman Yönetimi İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma.” 2. Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongresi. İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınları, Kamu yönetimi özel sayı, s.35-46.
- Gayef A. Tapan B. Sur H. (2017).“Relationship Between Time Management Skills and Academic Achievement of The Students in Vocational School of Health Services.” *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, cilt 20 sayı 2,ss.247-257,
- Gezginerler S. (2017). “Kamu Hastaneleri Birliklerinde Çalışan Personelin Zaman Yönetimi Becerisinin Ölçülmesi” *Yüksek Lisans Tezi*, Edirne,
- Gürbüz M. Aydın A. H. (2012). “Zaman Kavramı ve Yönetimi” *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi/ KSU Journal of Social Sciences*, cilt 9 sayı 2, ss 1-20
- Koch R. (1998). “The 80/20 Principle: The Secret of Achieving More With Less,” *Bantam Doubleday Dell Publishing Group*, New York,
- Nasrullah S. Khan M.S. (2015). “The Impact of Time Management on the Students’ Academic Achievements.” *Journal of Literature Languages and Linguistics ISSN 2422-8435 An International Peer-reviewed Journal*. Vol.11, pp 66,71
- Özgen, H.(1998). “İşletmelerde Zaman Yönetimi”, *Standard Dergisi*, yıl 37 sayı 442, ss.56-72
- Özdemir S. Utkun E. Yeşil E. (2015).“Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerileri: Pamukkale Üniversitesi Örneği.” *Electronic Journal of Vocational Colleges*. Cilt 2, Sayı.3, ss 82-88.
- Sayan İ. (2005).“Yönetici Hemşirelerde Zaman Yönetimi” *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul. Marmara Üniversitesi,
- Scoot M. (1998). “ Zaman Yönetimi”. Çeviri: Çıngıl AÇ. 2. Baskı. Rota Yayınları. İstanbul.
- Smith, H.W. (2007). *Hayatı ve Zamanı Yönetmenin 10 Doğal Yasası*”, Çeviren: Aslı Cıngıl Çelik, Rota Yayın Yapım Tanıtım, İstanbul.
- Tektaş M. Tektaş N. (2010).“Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Zaman Yönetimi ve Akademik Başarıları.” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 23, ss 222-229
- İşcan S. (2008).“Pamukkale Üniversitesi Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerilerinin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi.” *Yüksek Lisans Tezi*, Denizli,
- Yavaş Ü. Öztürk G. Açıkel C. H. Özer M. (2012). “Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerilerinin Değerlendirilmesi” *TAF Preventive Medicine Bulletin*, Cilt 11, Sayı 1,ss 5-10
- Yenihan B. Öner M. (2013). “Zamanı Yönetmek: Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerilerinin İncelenmesi” *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, E-Dergi*, Cilt 2, Sayı 2, ss.56-68,

Yılmaz İ.Yoncalık O. Bektaş F.(2010). “Zaman Yönetimi Davranışı İle Akademik Başarı Arasındaki İlişki.” E-Journal Of New World Sciences Academy. Cilt 5.Sayı 3, ss,187-194.

EXAMINATION OF THE CONTRIBUTION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES TO ECONOMIC GROWTH

Rabia AKTAŞ ŞENKARDEŞLER

Ass.Prof. Beykoz Üniversitesi
rabiasenkardesler@beykoz.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-4198-5101>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 11.04.2021
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 13.05.2021
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Abstract

Information and Communication Technologies (ICT) can be defined as the integrity of all hardware and software used in the processes of creating, operating, storing, distributing and managing information and knowledge. Economic growth refers to the expansion of the production capacity in an economy. The aim of this study is to determine the correlation between ICT and economic growth.

ICT has drawn a thick line between the past and the future by initiating digital transformation in the individual, corporate and public sphere. This thick line represents the beginning of fundamental changes in business models and production processes. In addition to saving time and space, ICT is the basis of digitalization, which enables the elimination of human-induced errors, prevention of resource waste and acceleration of all business processes. Countries that cannot benefit from digitalization sufficiently will have difficulties in transforming new ideas and technologies into commercial opportunities. This will result in lower income and growth rates as it will reduce job opportunities. From this point of view, one of the important determinants of economic growth is ICT, while moving from the industrial society that measures value with capital to the information society that says that real value is information.

In this study, the relationship between development factors in the field of information and communication technologies and economic growth performance has been examined. The period examined covers the years 2000-2020. The country studied is Turkey. National income per capita was selected as the dependent variable in this study, representing economic growth. Independent variables are mobile penetration, personal computer penetration, internet penetration and the digital maturity index (WEF-NRI) prepared by the World Economic form. According to the findings obtained from the correlation analysis, it is understood that there is a positive relationship between Information and Communication Technologies and economic growth.

Keywords: *Information and Communication Technology, Economic Growth*

1. INTRODUCTION

The most important added value created by digital transformation is that it enables the sustainability of technological progress by almost completely eliminating the costs of accessing information. It also helps to reduce inequality by allowing masses, who do not have adequate access to services such as education, health and finance, to access these services without requiring too much infrastructure cost. In this way, the welfare level of societies increases and at the same time, improving effects occur in the competitive conditions of countries. The positive effects that arise in the areas where digital transformation is taking place also act as a catalyst in other areas, creating an accelerating effect on the old social and economic dynamics and helping the transformation to spread wave by wave.

Although the digital transformation has begun, how this process will end depends on how the transformation process will be managed. First of all, the government's digital transformation vision and economic growth vision should be compatible with each other. It is also very important that the digital transformation vision is adopted by the private sector. However, if the cost of the transformation remains only on the private sector, it may take a long time to see the expected impact. For this reason, the state should encourage digitalization starting from the sectors it deems priority. The problems caused by the state's lack of vision in the field of ICT are summarized in the TUBISAD 2019 report as follows:

- Low social awareness about digital transformation affects the digital transformation process negatively.
- Current laws are not implemented effectively.
- Laws regarding Information and Communication Technologies cannot meet the needs.
- The legal system does not work effectively in resolving disputes.

2. LITERATURE REVIEW

As a result of the widespread use of ICT and becoming an integral part of economic and social life, it has been recognized by all countries that digitalization has a critical role in achieving the goal of economic growth. For this reason, the contribution of information and communication technologies to economic development, which has become a strategic tool for national development and increasing international competitiveness, has become the focus of attention of researchers. For example, Kriz and Quereshi (2009) investigated the role of public policies in the contribution of information and communication technologies to economic growth. In their research, they examined Singapore and Malaysia for the period 1977-2007 using the Principal Components Analysis method. As a result of their work, they found that the impact of public policies applied in the use of ICT on economic growth is different for the two countries. They explained the cause of this difference as, information and communication technologies has been started to use before Malaysia and the government's ICT investments are more than Malaysia.

Aytun (2012) discussed the impact of information and telecommunication technologies on economic growth in terms of developed and developing countries. For this purpose, the effects of these technologies on economic growth in a total of 138 countries in five different income groups in the period of 1991-2009 were examined with a dynamic panel data analysis. In his study, he concluded that information and telecommunication technologies are positive and significant determinants of economic growth for all income groups. He stated that this positive effect is higher in less developed countries.

Türedi (2012) examined the effect of ICT on economic growth in 53 developed and developing countries, including Turkey, by using the panel data method. In his research, he found that ICT alone is not enough to affect economic growth for Turkey. However, he found that there is a positive relationship between ICT and economic growth in all countries.

Şen and Akdeniz (2012) compared the performance of Turkey in ICT usage with OECD countries between 2000-2009. They found that Turkey's performance lags far behind OECD countries.

Farhadi, Ismail, Sarmidi and Kasimin (2013) examined the effect of ICT use on economic growth for 159 countries between 2000 and 2009, using the Generalized Method of Moments method. As a result of their studies, they found a positive relationship between the real GDP increase rate per capita and the use of ICT. They also argued that the impact of ICT use on economic growth was greater in the group of high-income countries.

Katz, Koutrompis and Callorda (2013) investigated the impact of ICT use and digitalization on economic growth in 184 countries for the period 2004-2011. For the research, they created an index consisting of six factors and 24 sub-indicators: ubiquity, affordability, reliability, speed, usability and skill. Researchers have concluded that digitalization contributes to economic growth.

Bankole, Bryson and Brown (2015) analyzed the efficiency of ICT use and its contribution to economic growth in Africa. They concluded that the most effective region in Africa, which they divided into four regions, is the North African Region. They found that the reason for the difference in the use of ICT between regions is the ICT infrastructure costs.

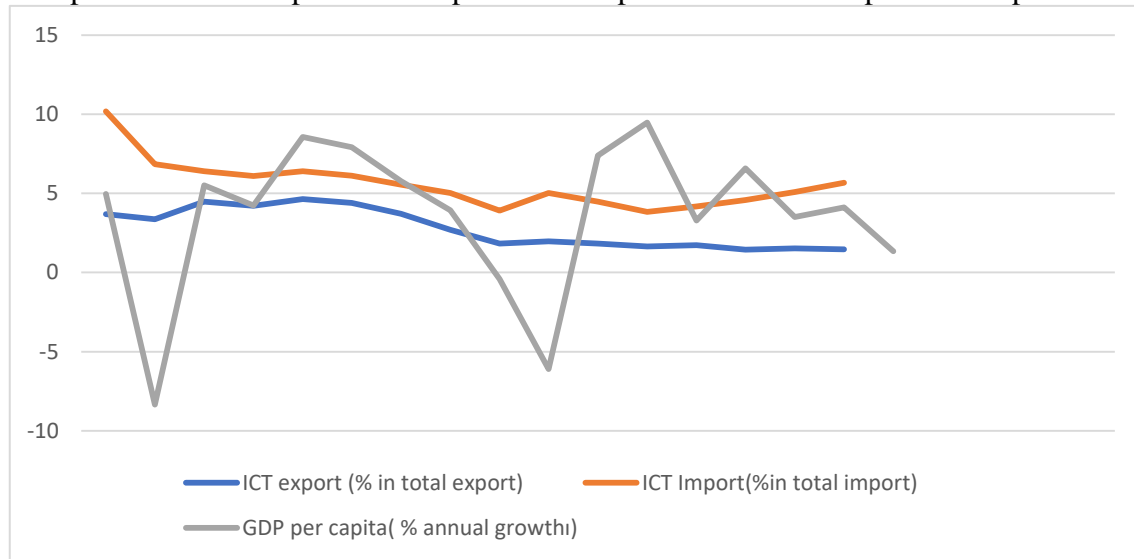
Erumban and Das (2016) examined the sources of growth in the Indian economy on the basis of ICT for the period 1980-2015. In their studies, they examined the effect of ICT on economic growth in two different ways, as direct and indirect effects. They found that the increase in total factor productivity in sectors using ICT indirectly positively affected economic growth. They also found that the use of ICT in the manufacturing sector contributed directly to economic growth. The researchers concluded that the increase in ICT investments has a positive effect on economic growth in India.

3. ICT AND ECONOMIC GROWTH

ICT has an effect that simplifies and accelerates the business processes of all industries in the economy and increases their productivity by reducing their costs. The opportunity to produce in a shorter time and at a cheaper cost and to reach wider markets in a more digital environment are factors that encourage companies to increase production. Developments in the ICT field, which provide this opportunity to companies, are of key importance for economic growth measured by the increase in production. The sectors whose productivity has increased by making extensive use of ICT are developing and their share in the country's economy is increasing. In this way, the country's total factor productivity and hence the economic growth rate are increasing.

The most important contribution of digital transformation to economic growth is the investments made in the field of ICT. Companies that want to increase their market share have to follow innovations closely and take part in the digital world. The investments they will make in this field mean an increase in the investment expenditures of the private sector. Since economic growth is measured by the increase in Gross Domestic Product (GDP), the increase in private sector investment expenditures, which is a component of GDP, will also increase economic growth. According to the aggregate demand approach, the increase in public expenditures will also positively affect growth. The state also makes significant investments for digitalization in all sectors, especially education and health and affects the GDP and therefore the economic growth through the increase in public expenditures, which is another component of GDP. Considering that ICT is used in all areas of life, it is seen that the demand for ICT products among households is increasing day by day. Increasing consumption expenditures due to the increase in demand for goods such as computers, mobile phones, tablets and services such as internet and telephone lines will have a significant contribution to economic growth. The impact of the developments in the ICT field on the economic growth through the net export channel is related to the development level of the countries. For technologically advanced, high-income countries, export revenues, which increase with the sale of ICT products and services to less developed and developing countries, will have a positive effect on economic growth. Countries with a low technological level, on the other hand, will meet their needs through imports since they do not have the opportunity to produce ICT products or produce them cheaply as developed countries. If the increase in import expenditures of these countries cannot be balanced with the increase in the export revenues of other sectors, the effect of net exports, which will create a foreign trade deficit and have a negative value, on economic growth will also be negative.

Graph-1: Share of exports and imports of ICT products in total export and import rates

Source: Turkish Statistical Institute

The graph shows the share of Turkey's export and import of ICT products for the years 2010-2021 in total export and import rates. Exports of ICT products have always been more than imports during the period. This is one of the obstacles to both digitalization and income growth with digitalization for all developing countries, including Turkey. Being dependent on imports in the field of ICT increases the cost of ICT products and delays digital transformation, causes Turkey to fall behind in international competition and its growth performance is adversely affected due to the foreign trade deficit.

The ICT sector will have indirect effects as well as direct effects on economic growth. For example, as the ICT sector develops, the need for qualified workforce in this field will increase, and those who want to expand their job opportunities will invest more in themselves. The transformation of the society with increasing education level and qualifications into an information society will increase the productivity of the country. While the ICT sector develops, it will also pave the way for the formation of subsidiary industries connected to it. The emergence of new business lines and the increase in the variety of goods and services produced will both expand employment opportunities and support the growth of the economy. The greater the variety of products produced, the more production of complementary products will increase. Another indirect effect of the ICT sector on economic growth is related to physical infrastructure investments. The expenditures made by the state and private sector for infrastructure investments will not only increase GDP, but also increase the development level of the country and will create a basis for other technological innovations. Infrastructure investments will especially increase the service quality of ICT products and positively affect the user experience. The increase in customer satisfaction will ensure the continuity of the development of the sector by increasing the demand for ICT products. Continuity will support sustainable growth.

3.1. Other Macroeconomic Effects Of Information And Communication Technologies

Macro effects of information and communication technologies in an economy can be analyzed with the parameters of employment, productivity, foreign trade and income distribution.

The positive and negative effects of ICT on employment are among the current economic discussion topics. The most important transformation created by ICT in the field of employment is that it has revealed the remote working model. In this way, the importance of the concepts of time and space has decreased, and many costs for both employees and employers have been eliminated. Thus, a larger part of the income obtained has turned into profit and disposable income. It can be said that the remote working model has a positive effect on employment, as it allows individuals with disabilities and mothers or fathers who cannot go to work because they are responsible for the care of their children (Uçkan,2006: 32). The debates in the literature on whether the relationship between technology and

employment is complementary or substitute emphasizes the negative effect of ICT on employment. The general opinion in the literature is that technological progress increases the demand for qualified laborforce and decreases the demand of unqualified workforce (Kelleci,2003: 24). When evaluated from this point of view, we can say that ICT has a positive effect on employment if qualified labor stock is in majority in an economy, and negative effect on employment if unqualified labor force is in the majority.

In economies where ICT is heavily utilized, especially the prevalence of internet use increases productivity significantly (Akyazı and Kalça,2003: 225). The companies selling over the Internet and the goods and services supplied by these companies have become easily comparable by consumers. Consumers, who can do market research without any cost or inconvenience, force companies to be more competitive. Increasing competition also supports the increase in productivity. ICT also increases productivity as it enables more effective management of business processes, saving time and minimizing errors in the sectors where it is used.

Thanks to ICT, communication costs have decreased, distances have been shortened, distribution has been facilitated with integrated networks, financial markets have become active almost 24/7, allowing uninterrupted payments and foreign trade volume has expanded. ICT, which increases online payment opportunities and enables the spread of electronic commerce, has played a critical role in foreign trade. Thanks to ICT, companies have the opportunity to reach wider markets. In parallel with the increasing trade volumes, companies that want to increase their competitiveness have started to invest more in ICT. From this point of view, there is a two-way cause-effect relationship between ICT and foreign trade.

It is stated that in our age of intense technological developments, income distribution is in favor of developed countries that use technology intensively and produce technology. It is stated that this situation prevents countries from benefiting equally from the economic opportunities brought by the knowledge economy and makes the income distribution inequalities between rich and poor countries even more pronounced (Kapur,2002: 3). In other words, the earnings obtained due to the structure of ICT are not evenly distributed. The benefit and added value created is mostly seen in sectors where activities based on high technology and knowledge such as sophisticated production, modern services, research and development are carried out intensively. This situation creates a negative consequences for less developed countries in income distribution. Among the reasons for this are the insufficiency of technological facilities and resources in these countries, insufficient support for R&D activities and scientific studies, inadequate income from idea generation and inventions, and the inability of qualified workforce to work with low wages and use their skills adequately. As a result, the development differences between developed and underdeveloped countries become more evident and cause the income distribution between countries to be adversely affected.

4. RESEARCH METHODOLOGY

In this study, the relationship between development factors in the field of information and communication technologies and economic growth performance has been examined. The period examined covers the years 2000-2020. The country studied is Turkey.

National income per capita was used as the dependent variable. National income shows the economic strength of a country, while national income per capita shows the level of prosperity of people living in the country. It is possible to increase national income per capita in two ways. The first is that the economic growth rate is higher than the population growth rate. The other is that the population is declining while the national income is constant. In Turkey, the population shows a growing trend, and the increase in national income per capita is related to economic growth. For this reason, national income per capita was selected as the dependent variable in this study, representing economic growth. Independent variables are mobile penetration (mobile), personal computer penetration (pc), internet penetration (internet) and the digital maturity index (WEF-NRI) prepared by the World Economic form.

The mobile penetration rate is found by dividing the number of mobile line subscribers by the population. The increase in the number of transactions that can be made via mobile phones is an important indicator of digitalization. The mobile penetration rate, included in the model as the first independent variable, is 101% in Turkey in 2020 and is expected to be in a positive relationship with economic growth.

PC penetration refers to the prevalence of personal computers in a country. Since PC usage is one of the important indicators of the ICT industry, it is included in the model as another explanatory variable. Internet penetration is the ratio of internet users to the population and shows the prevalence of internet usage in the country. Internet penetration is 74% in Turkey in 2020. Turkey is above the world average of 59% in this regard. The prevalence of Internet use is included in the model as an explanatory variable due to its relevance to the level of economic development.

The last explanatory variable used in the model is NRI (Networked Readiness Index) prepared by the World Economic Forum (WEF). Stating that information and communication technologies have positive effects on growth and development, WEF uses the NRI index to measure the digitization level of countries. The index has four components: environmental conditions, preparedness, use and created impact. As a result of the values of these components, the strengths and weaknesses of the country's IT sector are determined. The analysis was made with the SPSS package program. The relationship between variables was investigated by correlation analysis.

5. FINDINGS

Correlation analysis is a statistical method that serves to determine the direction and degree of the relationship between variables. The correlation coefficient (r) takes values between -1 and +1. A strong and negative relationship between variables is considered if r is close to -1, and a strong and positive relationship is considered if it is close to +1. If r is zero, it is understood that there is no statistical relationship between the variables. If the variables fit the normal distribution, Pearsan method, if not, Spearman method can be selected for Correlation Analysis. In this study, the study of normality was tested with Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk Tests.

Table-1: Normality Test

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	statistic	df	significance	statistic	df	significance
Mobil	0,143	20	0,200	0,947	20	0,329
Pc	0,130	20	0,200	0,958	20	0,504
Internet	0,138	20	0,200	0,936	20	0,262
WEF-NRI	0,145	20	0,200	0,956	20	0,607

According to Table-1, it was decided to apply Pearsan Correlation Test since all variables conform to the normal distribution condition.

Table-2: Correlation Test

Variable	Distrubition	P=0,007	Pearson r	Correlation
Mobil	Normal	Significant	0,564	Positive-weak
Pc	Normal	Significant	0,691	Positive-medium
Internet	Normal	Significant	0,876	Positive-strong
NRI	Normal	Significant	0,983	Positive-very strong

Since the p value showing the significance of the coefficients is different from zero, the correlation coefficients are statistically significant at 1% significance level. We can solve the general significance of the model with the Anova Test.

Table-3: Anova Test

Dependent variable	Independent variable	F-statistics	Significance
National Income	Mobil	239,181	0,000
National Income	Pc	149,333	0,000
National Income	Internet	90,988	0,000
National Income	WEF-NRI	12,583	0,005

According to the significance of the F statistic, the model is significant as a whole.

6. CONCLUSION

According to the findings obtained from the correlation analysis, it is understood that there is a positive relationship between Information and Communication Technologies and economic growth. The strongest correlation between economic growth and ICT belongs to the NRI index. This finding confirms that the WEF's views, which suggest that ICT is one of the most important indicators of digitalization and contributes positively to countries' economic performance by affecting their productivity levels, also valid for Turkey. It is seen that there is a strong and positive relationship between internet use and economic growth. The prevalence of internet use contributes to the development of societies by reducing the costs of accessing information. The economic performances of economies that have turned into information societies are also increasing. Personal computer and mobile penetration also contribute positively to economic growth, but their contribution rates are not very high. The research findings are compatible with the general literature.

Due to the increasing digitalization, especially after the pandemic process, both business and social lifestyles have changed and the use of ICT has increased. Intensive use of information and communication technologies commonly will direct the economic growth of the country. According to the results of this research, which supports the studies in the literature, applications for information and communication technologies are extremely critical to sustain economic growth.

REFERENCES

- Akyazı, H. and Kalça, A. (2003). Yeni Ekonomi ve İktisat Bilimi. *Liberal Düşünce*, 29, 224-225.
- Aytun, C. (2012). *The Impact Of The Information And Telecommunication Technologies On Economic Growth: An Application For Developed And Developing Countries*. Phd. Thesis, Department of Economics, Çukurova University, Adana
- Erumban, A. A. and Das, D. K. (2013). Information and Communication Technology and Economic Growth in India. *Telecommunication Policy*, 40 (5), 412-431.
- Bankole, F. O., Osei-Bryson, K. and Brown, I. (2015). The Impact of Information and Communications Technology Infrastructure and Complementary Factors on Intra-African Trade, *Information Technology for Development*, 21(1), 12-28,
- Kapur, S. (2002). Developing Countries in The New Economy: The Role of Demand- Side Initiatives. World Institute For Development Economics Reserach (WIDER), Discussion Paper No: 73, 1-13.
- [Katz, R.L.](#), [Koutroumpis, P.](#) and [Callorda, F.](#) (2013). The Latin American Path Towards Digitization. [info](#), Vol. 15 No. 3, pp. 6-24. <https://doi.org/10.1108/14636691311327098>
- Kelleci, M. A. (2003). Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), No: 2674,1-123.
- Kriz, K., and Qureshi, S. (2009). The Role of Policy in the Relationship between ICT Adoption and Economic Development: A Comparative Analysis of Singapore and Malaysia. *GlobDev*, 13, <https://aisel.aisnet.org/globdev2009/13/>
- Farhadi, M. Ismail, R., Sarmidi,T. aand Kasimin,H. (2013). The Role of Information and Communication Technology (ICT) Development in Economic Growth: A Dynamic Panel Data Approach. *Advance Information Science and Service Science*,5(22):70-81
- Sen, A.and Akdeniz,S. (2012). Coping with Digital Gap: OECD Trends and Turkey. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, VII (I), pp. 53-75.
- Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği [TUBISAD] (2019), Türkiye'nin Dijital Dönüşüm Endeksi <http://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/tubisad-dde-2020.pdf>
- Turkish Statistical Institute, www.tuik.gov.tr
- Türedi, S. (2013). The Impact Of Information And Communication Technologies To Economic Growth: Panel Data Analysis For Developed And Developing Countries. Gümüşhane University, *Social Science Electronic Journal*, 4(7), 299-322.
- Uçkan, Ö. (2006). Information Policy and Economics of Information: Productivity, Employment, Growth and Development. *Bilgi Dünyası*, 7(1),23-48.
- World Economic Forum, <https://www.weforum.org/>

Türkiye'de Yapılan Kalkınma Planlarındaki Çevre Sorunlarına Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi¹

Evaluation Of Policy Towards Environmental Problems In The Development Plan In Turkey

Abdulsemet YAMAN

Dr. Öğretim Üyesi, Ardahan Üniversitesi İİBF
abdulsemetyaman@ardahan.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4290-8063>

MakaleBaşvuruTarihi / Received: 14.03.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 13.05.2021

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Cihan ARSLAN

Doktora öğrencisi, Malatya İnönü üniversitesi, İİBF
cihan-arslan@hotmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-4251-5275>

Anahtar Kelimeler:

Kentleşme
Kalkınma
politikaları
Çevre sorunları

ÖZET

Ülkemizin kentleşme süreciyle tanışmasıyla beraber çevre konusu büyük bir önem arz etmeye başlamıştır. Kentsel değişim ve dönüşümle birlikte çevre sorunları ortaya çıkmıştır ve kentleşme sürecinin verimli bir şekilde yaşanması için öncelikle mevcut çevre sorunlarının giderilmesi ve gelecek yıllara ait önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu amaçla da ülkemizin kalkınmasını sağlayacak politika ve planlarda çevre sorunu konusu dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmamızda ülkemizde planlı dönemler boyunca yapılan çevre sorunlarına yönelik politikalar incelenmiş ve bu politikalar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Keywords:

Urbanization
Development
policies
Environmental
problem

ABSTRACT

Along with the fact that our country has met with the process of urbanization, the environment has begun to be of great importance. Together with urban change and transformation, environmental problems have arisen. In order for the urbanization process to take place in an efficient way, it is necessary to eliminate existing environmental problems and take measures for years to come. For this purpose, environmental issues have started to be taken into consideration in the plans that will provide our country's development. In this study, policies for environmental problems in our country during the planned period were examined and tried to be evaluated.

¹ Bu makale Cihan ARSLAN'ın "Türkiye'de Yapılan Kalkınma Planlarındaki Kentleşme Politikalarının Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans tezinden oluşturulmuştur.

1.GİRİŞ

Kent kavramı hakkında birçok farklı tanımlama bulunmaktadır. Bütün tanımlamalardan hareketle ortak bir kent tanımı yapmaya çalışırsak; kent, nüfusu 10.000 ve üzeri olan, tarımsal faaliyetlerin yanı sıra tarım dışı faaliyetlerinde yapıldığı, insanların sürekli etkileşim içinde olduğu ve teknolojik gelişmelerden yararlandığı mekânlardır.

Kentleşme kavramına baktığımız zaman ise en basit anlamıyla kentlerin ve bu kentlerde yaşayan insanların sayısının artmasını ifade etmektedir. Bunun yanında kentleşme çevresel bir değişim ve dönüşüm sürecinin yaşanmasını da ifade etmektedir.

Kentleşme ile kentlerin ve kentlerde yaşayan insanların sayısında bir artış meydana gelmektedir. Bu durum çevresel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çevresel sorunlarının ortaya çıkmasındaki en temel nedenler ise doğal kaynakların bilinçsiz kullanılması, atık miktarının artması ve düzensiz yerleşim alanlarının oluşturulmasıdır. Bunun sonucunda verimsiz ilerleyen kentleşme süreci çevresel sorunlara yol açmaktadır. Kentleşme sürecinin düzenli ve dengeli yaşanması için çevre politikalarına gereken önem verilmelidir.

Kalkınma planlarına baktığımız zaman, temel amacın ülkemizin gelişimine ve ilerlemesine katkı sağlamak olduğu görülmektedir. Bu sebeple çevresel politikalara da kalkınma planları içerisinde yer verilerek ülkemizi çevresel sorunlardan kurtarmak düzenli ve verimli bir kentleşme sürecinin yaşanmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

Bu çalışmamızda kent, kentleşme ve kalkınma kavramları açıklanarak çevresel politikaların kentleşme ve kalkınma planları ile ilişkisine değinilmiş, planlı dönem boyunca uygulanan çevresel politikalar incelenmiştir. Sonuç kısmında ise bu sürecin daha verimli yaşanması için önerilerde bulunulmuştur.

2. KENT, KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI

2.1.Kent

Kent kavramı hakkında yapılan tanımlamalarda farklı nitelikler ve ölçütler vurgulanmaktadır. Kullanılan bu ölçütleri şöyle sıralamak mümkündür (Tek, 1999: 6):

- Nüfus ölçütü
- Yönetimsel ölçüt
- Ekonomik ölçüt
- Toplumbilimsel ölçüt

Türkiye’de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı başta olmak üzere bazı kamu kurum ve kuruluşları kent tanımı yapılabilmesi için 10.000’lik nüfus ölçütü olarak kullanılmaktadır (Sehur, 1991: 3-4). Kullanılan bu ölçüte göre bir mekana kent diyebilmek için nüfusunun en az 10.000 olması gerekmektedir.

Belirli bir yönetimsel birimin içindeki alanlara kırsal, bu alanlar dışındakilere ise kent denilmektedir. Nüfusları ne olursa olsun, il ve ilçe nüfusunu kentsel nüfus olarak değerlendiren, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) yayınlarında ise yönetimsel ölçütün belirlendiği ve kullanıldığı söylenebilir (Tek, 1999: 7).

Bir başka tanımlamada üretim biçimini ve ekonomiyi ölçüt olarak kullanan Prof. Dr. Mübeccel Kıray kent kavramını, “*tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi, hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin ve dağıtımın yapıldığı kentsel fonksiyonların toplandığı belirli, teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme birimleri*” olarak tanımlamaktadır (Kıray, 1972: 9).

Prof. Dr. Mübeccel Kıray’ın bu tanımlamasından yola çıkarak, bir mekâna kent denilebilmesi için nüfus ölçütünden ziyade o mekânda tarımsal faaliyetlerin yerine tarım dışı faaliyetlerin de yapılması gerektiği ve mekânın heterojen, bütüncül bir yapıya sahip olması gerektiğini sonucuna varılabilir.

Başka bir kent tanımı da farklı nitelikler barındırmakla birlikte Prof. Dr. Ruşen Keleş tarafından yapılmıştır. Prof. Dr. Ruşen Keleş'e göre *“kent, sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş geliş, çalışma, dinlenme ve eğlenme gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimleridir”* (Keleş, 1980: 68).

Prof. Dr. Ruşen Keleş tarafından yapılan bu tanımlama ise, kentin yukarıda saydığımız nüfus ölçütü ve tarım dışı ekonomik faaliyete bulunma niteliğinin yanı sıra insanların sosyal gereksinimlerini de karşılaması gerektiğine, sürekli olarak toplumsal gelişme göstermesine ve birden fazla küçük komşuluk birimlerinden oluştuğuna değinilmektedir. Bu tanımlama ise toplumbilimsel ölçüte örnek olarak gösterilebilir.

Kent hakkında yapılan bu farklı tanımlamalardan yola çıkarak kentin temel özelliklerine ve kırsal alanlardan farkına ulaşmak mümkündür. Nüfus yoğunluğu, heterojen yapı, tarım dışı faaliyetler, sürekli teknolojik gelişmeler ve sosyal aktiviteler kentlerin temel özellikleri olmakla birlikte kırsal alanlarla, kent ayrımını ortaya koyan temel niteliklerdir.

Yukarıda değinilen nitelikleri de içerisine alacak şekilde genel bir tanımda ise kent, tarım dışı üretimin ağırlık kazandığı, yapılan üretimlerin denetlendiği, koordineli dağıtımın yapıldığı, teknolojik gelişmelerin olduğu, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşmenin görüldüğü yerleşme türüdür diyebiliriz (Mimarlar Odası, 1971: 9).

Modernizmden postmodernizme geçiş aşamasında ekonomik, toplumsal ve sosyal değişimlerin yanı sıra kentlerde de değişimler meydana gelmiştir. Modern dönemde sanayiye dayanan kent, postmodern dönemde bilim ve teknolojiye dayanmıştır. Modern dönemde önemli olan mekan kavramı postmodern dönemde önemini yitirmiştir. Postmodern dönemde kentler sınırları aşmış küreselleşmiş ve böylece mekan kavramı ortadan kalkmış, kentler mekansızlaşmıştır. Postmodern dönemde kentlerin temel ögesi görüntü olmuştur. Çevre sorunları küresel anlamda çözülmeye çalışılmıştır. Kentlerde sınıf farklılıklarını ortadan kaldırarak herkesin kentleşme sürecine katılması amaçlanmıştır (Kaypak, 2013: 87-88).

2.2. Kentleşme

“Kentleşme dar anlamda, kentlerin ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatır. Kentsel nüfus, doğumlar ile ölümler arasındaki farkın doğum lehine olması sonucunda ve köylerden kente olan göçler neticesinde artar. Kısacası dar anlamda kentleşme demografik bir anlam taşır” (İsbir, 2005: 4).

Kentleşme nüfusun artması, insanların tarım dışı faaliyetlerde bulunması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan bir olaydır. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile kentleşme kavramı arasında bir paralellik bulunmaktadır. Kentleşmiş bir ülke geliştirmekte olan ya da gelişmiş bir ülke statüsünü kazanmaktadır. Bu bağlamda kentleşme kavramı, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin bir göstergesi olduğundan dolayı ülkeler için büyük bir önem arz etmektedir.

Keleş'e göre kentleşme, *“sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan; insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir”* (Keleş, 1976: 74).

Kentleşme kavramı, Sanayi Devrimi'nin getirdiği sanayileşme sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu sebeple kentleşme modern dönemdeki ayırıcı nitelikli bir olaydır. Sanayileşme beraberinde ortaya çıkan kentleşme ile kırsal alanlarda yaşayan insanlar kentsel alanlara göç etmeye başlamışlardır (Fıratlı, 1999: 58).

Genel olarak kentleşme tanımlarına bakıldığında, nüfusun artması, teknolojik gelişmenin varlık göstermesi ve ekonomik gelişmelerin yaşanması gibi olumlu durumlar göze çarpmaktadır. Fakat bunların dışında kentleşmeyi olumsuz olarak açıklayan kuramlar da vardır. Bunlardan biri olan Toplumsal Çevrebilim Kuramı, kentleşmeye olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Kuramın savunucuları kentleşmenin doğal yaşama zarar verdiğini, kentleşen yerlerde, aşırı derecede teknolojik yapıya bağımlı olan insanların sosyalliğini kaybedeceğini ve bunun yanında tarımsal faaliyetlerin

azalacağını ifade etmişlerdir (Bal, 2003: 7). Bu sebeplerden dolayı kentleşmeye karşı toplumsal çevrebilim kuramı savunucuları tarafından olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

2.2.1. Kentleşmenin Nedenleri

Kentleşmenin ortaya çıkmasında çeşitli nedenler vardır. Bu nedenleri ekonomik, teknolojik, siyasal ve psiko-sosyolojik nedenler şeklinde sıralayabiliriz. Bu nedenlere baktığımız zaman genellikle kentlerin çekici özelliğine dayanan ve kentlerin üstünlüğünden dolayı ortaya çıkan nedenler olduğu görülmektedir.

2.2.1.1. Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenlerde kentlerin sunduğu ekonomik üstünlüklerle karşılaşmaktadır. Kentlerdeki iş bölümü ve uzmanlaşma, üretimi kolaylaştırıp, gelirleri artırma yolunda kolaylıklar sağlamaktadır. Kentlerin uzman ihtiyacı vardır. Gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde tarımsal gelirler köylüye yetmeyecek düzeydedir. Bu sebepten ve aynı zamanda köydeki toprakların parçalanmış olması köylüyü kente iten nedenlerdendir. Bu durum kentleşme hızını etkilemektedir (Kamu Yönetimi Kaynak, 2015).

2.2.1.2. Teknolojik Nedenler

Kentleşme sürecinin etkileyen nedenlerden biri de teknolojik faaliyetlerdir. Artan üretimin ucuz taşınmasını sağlayan teknolojik gelişmeler, kentleşmenin hızlanmasında önemli bir yere sahiptir. 17. yüzyılda buhar ile çalışan makinelerin sanayide kullanılması, çeşitli üretim yönetim ve dağıtım etkinliklerinin belirli alanlarda toplanmasına yol açmıştır. Elektrik ise, kentteki nüfusun çevreye yayılmasına ve sanayi kuruluşlarının uzak yerlerde kurulmasına da yardımcı olmuştur (Ekodialog, 2016).

2.2.1.3. Siyasal Nedenler

Bir ülkedeki yönetim yapısı, siyasal kararlar, hukuki yapı ve uluslararası ilişkiler kentleşme sürecinde etkili olan faktörlerdendir. 1946 yılında İngiltere’de kabul edilen “Yeni Kentler Yasası” veya Türkiye’deki 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu” bunlara örnektir. Bunun yanında seyahat, ticaret ve toprak mülkiyeti yasaları da kentleşme sürecini etkileyen siyasi nedenlerdendir (Ekodialog, 2016).

2.2.1.4. Sosyo-Psikolojik Nedenler

Sosyal ve psikolojik nedenler kent ve kırsal arasındaki ayrımlar sonucunda ortaya çıkan nedenlerdir. Kırsal bulunamayacak ortamların, kentlerde bulunması ve kentin daha özgürlükçü bir havasının olması bu nedenlerin en önemlilerindendir (Kamu yönetimi kaynak, 2015).

2.3 KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI

Kentleşme sürecine bakıldığında zaman, sürekli bir değişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı görülmektedir. Bu değişim ve dönüşüm süreci neticesinde toprak kullanımı, yeni yerleşim yerlerinin oluşumu, nüfusun ve doğal kaynakların tüketilmesi artmaktadır. Bu durumdan doğa döngüsü olumsuz etkilenmektedir. Bunun sonucunda ise kentleşme sürecinin getirdiği değişim ve dönüşüm evresi çevre sorunlarına neden olmaktadır.

“Kentleşme, çevreyi toprakların şehir kullanımında yerleşim bölgelerine dönüştürülmesi, doğal kaynakların tüketilmesi ve atıkların oluşması şeklinde üç yönden etkilemektedir” (Özdemir ve Özekicioğlu: 2006, 20).

2.3.1. Toprak Kullanımı

Kırsal alanlardan kentsel alanlara göç eden insanlar boş arazilere doğru yönelmekte ve buralara izinsiz alt yapısı eksik yerleşim mekanları oluşturmaktadırlar. Bu durum toprağın yanlış kullanılması ve buna bağlı olarak gecekondulaşma ve alt yapı gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Özdemir ve Özekicioğlu: 2006, 21).

2.3.2.Doğal Kaynakların Kullanımı

Artan nüfus oranıyla beraber kentlere yerleşen insanlar çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için su, yakacak, kereste, beton v.s kaynakları daha fazla kullanmaktadır. Bu durum doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesine neden olmaktadır. Bunun yanında bu kaynaklarının kullanımını fazla olması, yakıt tüketiminin, fabrika sayısının ve doğaya salınan zararlı gazların artması sonucu hava kirliliği de artış göstermektedir. Bu durum ise çevre sorunların artmasına neden olmaktadır (Özdemir ve Özekicioğlu: 2006, 22).

2.3.3.Kentsel Atıklar

Kentleşme sonucu artan nüfus ile beraber madde tüketiminde de bir artış olmaktadır. Bu durum atık maddelerin fazla olmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise çevre kirliliği yaşanmaktadır. Benzer şekilde üretim miktarında bir artış meydana gelmektedir. Bu durum da fabrika atıklarının fazlaşmasına sonuç olarak hava, deniz ve toprak kirliliğinin artmasına neden olmaktadır (Özdemir ve Özekicioğlu: 2006, 23).

2.4. Araştırmanın Amacı

Araştırmada kalkınma planlarında yer alan çevre sorunlarına yönelik politikalara ne derece yer verildiği ve çevre sorunlarına yönelik politikaların daha etkili olabilmesi için neler yapılması gerektiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye' nin planlı dönem boyunca uyguladığı kalkınma planları incelenmiş ve bu planlamalardaki çevre sorunlarına yönelik politikalara ilişkin çalışmalar belirtilmiştir.

2.5. Araştırmanın Önemi

Kentlerde artan nüfusla beraber yaşam ve çevre ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların çözümü için çevre sorunlarına yönelik politikalar büyük bir önem taşımaktadır. Araştırma Türkiye' de uygulanan kalkınma planlarındaki çevre sorunlarına yönelik politikalarının eksikliklerini ve bu eksikliklerin nasıl giderileceğini ortaya çıkarmayı amaçladığından dolayı önemlidir.

2.6.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, tarihsel var olan bir olay ya da durumu, olduğu gibi tanımlayan bir yöntem olan betimsel (Gökçe, 1999: 65-66; Karasar, 1982: 80) araştırma metodu kullanılmış, yazılı kaynaklar taranarak bilgi toplanmış ve elde edilen veriler çözümlenmeye çalışılmıştır. Çalışmaya konu olan kalkınma planlarındaki çevre sorunlarına yönelik politikaları temin edilerek detaylı bir şekilde incelenmiştir.

3. KALKINMA, KALKINMA PLANLARI VE KALKINMA PLANLARI İLE ÇEVRE SORUNLARI İLİŞKİSİ

3.1. Kalkınma

En temel anlamıyla kalkınma, ulusun her yönüyle arzu edilebilir bir hale gelmesini ifade etmektedir (Berber, 2006: 7). Kalkınma kavramı ilk ortaya çıktığı andan itibaren zaman içerisinde bir değişime uğramış, farklı ölçütler barındırmaya başlamıştır. 1950'lerde ortaya çıkan kalkınma kavramı ilk zamanlar büyüme kavramıyla eşdeğer olarak görülmüştür. Daha sonraki süreçte ise kalkınmanın sadece büyüme olmadığı aynı zamanda kalkınmanın sosyal bir boyutunun olduğu da anlaşılmıştır (Battal, 2011: 10).

Maddi refahın, yani kalkınmanın temeli antik yunan filozoflarına kadar dayanmıştır. Uzun yıllar boyunca maddi refah olarak bakılan ekonomik büyümeye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyolojik bir açıdan da bakılmaya başlanmıştır (Öztürk, 2007: 84). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kalkınma iktisadının ayrı bir dal olarak ortaya çıkmasında, savaş sonrası ekonomik sıkıntılarını gidermeye çalışan ve yeni bağımsız olmuş az gelişmiş ülkelerin, iktisadi gelişmelerini sağlama amacı etkili olmuştur (Çakmak,2003: 50). Türkay ise kalkınma politikalarının ortaya çıkışını soğuk savaş koşullarına ve iki farklı sistemin rekabetinin sonucuna bağlamıştır (Türkay, 2006: 116).

İktisatçılar kalkınmayı sadece fiziksel gelişme büyüme olarak değil bunun yanında, az gelişmiş bir ülkedeki sosyal, toplumsal ve ekonomik yapının da gelişmesi, yenileşmesi olarak adlandırmıştır. Mili gelirin artması, üretim faktör ve miktarlarında değişim, sanayinin milli gelir ve ihracattaki payının artması kalkınmanın temel öğeleridir (Han ve Kaya, 2008: 148).

Kalkınma kavramı iktisat, sosyoloji ve kamu yönetimi bilimleri ile de bir ilişki içerisindedir. Kalkınma kavramına farklı dönemlerde farklı tanımlar atfedilmiştir. Örneğin Marx tarafından kalkınma tarihsel şartlardaki değişimlerle açıklanırken Milner tarafından kalkınma o dönemdeki hükümet faaliyeti olarak değerlendirilmiştir (Yavilioğlu, 2002: 65).

Kalkınma kavramının süreç içerisindeki genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa şunları söylememiz mümkün olacaktır: Genel olarak kalkınma yukarıda değindiğimiz gibi ulusun her yönüyle ilerlemesini, gelişmesini ifade etmektedir. Toplumsal şartların değişmesi ve gelişmesiyle beraber ilk başlarda sadece maddi refah olarak bilinen kalkınma kavramına ilerleyen zamanlarda sadece maddi refah olarak bakılmamıştır.

Toplumsal gelişme ve yenileşmeyle kalkınma kavramının sosyal bir yönünün olduğu da ortaya çıkmıştır. Yani kalkınma kavramı bir ulusun, bir ülkenin sadece maddi bakımında değil aynı zamanda toplumsal ve sosyal olarak da gelişmesini ifade eden bir terim haline gelmiştir.

Kalkınma kavramı sadece sayısal verilerle açıklanması yeterli olan bir kavram değildir. Kalkınma kavramı bu sayısal değişimin yanı sıra, bir fiziksel ve toplumsal değişimi de beraberinde getiren bir süreçtir. Kalkınma ölçüsü olarak kullanılacak ekonomik ve sosyal ölçütler şunlardır; *“Ekonomik ölçütler, milli gelir düzeyindeki reel artış, kişi başına düşen reel milli gelir artışı ve gelir dağılımıdır. Sosyal ölçütler, okuma-yazma oranı, bebek ölüm oranları, kişi başına düşen doktor sayısı, kişi başına düşen protein miktarı, okullaşma oranı, gazete, dergi okuma oranları ve kişi başına düşen kâğıt tüketimidir”* (Kamu yönetimi kaynak, 2015).

3.2. KALKINMA PLANLARI

Planlama kavramının genel tanımına bakıldığında şunu söylemek mümkündür; plan, bir işi gerçekleştirmek, bir sonuca ulaşmak için yapılan her türlü çaba faaliyet olarak tanımlanabilir (Ekodialog, 2016).

İlk olarak planlama, Sovyetler’de ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkışından itibaren planlama bir Sovyet yönetim biçimi olarak kabul edilmiş ve bu sebepten çok benimsenmiştir.

Fakat zaman içinde Sovyet endüstrileşme başarıları, sistemden soyutlanarak planlama uygulamasına bağlandığı için planlama da inkar edilemez bir saygınlık kazanmış ve bütün ülkelere yayılmaya başlamıştır (Küçük, 1978: 15).

Kalkınma planlaması, uzun dönemli kalkınma politikasının belli kurallara göre düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Geniş anlamıyla kalkınma planlaması, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal durumunun, belirli bir dönemde toplumun ulaşmak istediği amaçlara ve hedeflere en uygun bir biçimde varması için, kaynakların yöneticiler tarafından etkili bir şekilde kullanılmasını ifade etmektedir (Han vd., 1999: 378-379).

Türkiye’deki planlama sürecine bakıldığında akla ilk gelen beş yıllık kalkınma planlarıdır. Bu beş yıllık planlamalardan hareketle, kalkınma planlarının Cumhuriyet’ten sonra ortaya çıktığı söylenebilir. Aslından bu kalkınma planları Osmanlı zamanında ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında da varlığını göstermiştir. Bu dönemde 1 Ocak 1913 tarihinde çıkarılan “Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati” adlı kanun ile ülke sanayisinin gelişmesini, canlanmasını sağlamak amaçlanmıştır. Kanunla beraber *“toplam değeri 1000 Türk lirasını aşan sanayi kuruluşları için beş dönüme kadar bedelsiz arazi tahsisi, makine teçhizat ile ham ve yardımcı maddelerin gümrük vergi ve harçlarından muafiyeti, fabrikaların kurulması ve işletilmesi ile ilgili vergi, resim ve harçlardan muaf tutulması imkanları sağlanmıştır”* (TMMOB, 2007: 100). Görüldüğü gibi kalkınma planları Cumhuriyet’ten sonra beş yıllık kalkınma planları adı altında oluşturulmaya başlanmış ve öncesinde de planlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Kalkınma planlaması beş çalışma aşamasından oluşur bunlar maddeler halinde şöyle sıralanabilir (Özdemir, 2014: 27):

- *“Durum değerlemesi ya da bilgi toplama,*
- *Kalkınmanın programlanması,*
- *Kalkınma planının uygulanması,*
- *Kalkınma stratejisi ve hedeflerin belirlenmesi,*
- *Kalkınma planının değerlendirilmesi ve başarısının ölçülmesi”*

Kalkınma planlarının olabilecek yararları ise (Abuşoğlu ve İnan, 1989: 7):

- *“Ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunan kaynakların iktisadi faaliyet içerisinde değerlendirilerek yüksek kalkınma hızının gerçekleştirilmesi,*
- *Ülkede nüfus –kaynak dengesinin sağlanması,*
- *Bölgelerarası refah seviyesi farklılıklarının giderilmesi,*
- *Düalist özelliğe sahip ekonomik yapının bütünleşmesi,*
- *İktisadi mekânın ve şehirleşme olayının iktisadi gelişmeye en elverişli biçimde düzenlenmesi”* şeklinde sıralanabilir.”

3. 3. KALKINMA PLANLARI VE ÇEVRE SORUNLARI İLİŞKİSİ

Türkiye’de kentleşme sürecine bakıldığında zaman, kentlerimizin son dönemde hızlı bir değişim ve dönüşüm içerisine girdiğini söylenebilir. Kentlerimizdeki bu hızlı değişimin en iyi şekilde gerçekleşebilmesi için, bu değişimi yönlendirecek yasal ve eylemsel araçların bulunması gerekmektedir. İşte bu amacı gerçekleştirmek için çevre politikaları devreye girmektedir. Bu değişimin sağlıklı ve düzenli yaşanması için, çevre politikaların oluşturulması kaçınılmazdır (Planlama.org, 2016).

Kalkınma planlarındaki temel amacın, ülkenin sosyal ve ekonomik olarak gelişip ilerlemesini sağlamak olduğu görülmektedir. Çevre sorunlarından kurtulmak elbette ülkenin sosyal olarak gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır. Bu sebeple kalkınma planlarında, ülkenin gelişmesine katkı sağlayan çevre ile ilgili düzenlemeler yer almakta, bu düzenlemeler ile çevre politikalarına kalkınma planlarında yer verilmektedir.

Oluşturulan kalkınma planları ile ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarına planlamacı bir anlayış çerçevesinde çözüm getirilmesi amacı güdülmektedir. Beş yıllık dönemler için hazırlanan bu planlamalarda genel olarak uygulanması istenen kentleşme ve çevre politikalarının ilkeleri yer almaktadır (Uzel, 1987: 20).

Çevre politikalarında amaç kalkınma planlarında olduğu gibi ülkemizin sorunlarından kurtulup gelişmesini sağlamaktır. Bu bağlamda çevre politikaları ve kalkınma planları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Ülkemizin planlı kalkınma dönemi incelendiğinde zaman, özellikle Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminden itibaren çevre konularında sorun çözücü politikalar uygulanmaya başlandığı görülmektedir.

4. TÜRKİYE’DE YAPILAN KALKINMA PLANLARI VE BU PLANLARDAKİ ÇEVRE SORUNLARI POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. BİRİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1963-1967)

Türkiye’nin planlı kalkınma dönemini başlatan ilk kalkınma planı olan Birinci BYKP 1963-1967 yıllarını kapsamaktadır. Bu planlı çevre sorunlarına yönelik pek fazla bir çalışma yer almadığı görülmektedir. Bu planlamadaki temel amaç dengeli bir ekonomik ve sosyal gelişme sağlamakla beraber milli gelirden bir büyüme elde etmek olmuştur (DPT I BYKP, 1963).

Birinci BYKP'ye bakıldığı zaman, köydeki içme suyu sıkıntısını giderme, elektriksiz evlere elektrik götürme, köyde ev yapanlara destek verme gibi mekansal gelişmeler sağlayacak çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara köy (kıır) kalkınması başlığı adı altında yer verilmiştir. Bu planlama döneminde kentleşme kavramıyla tanışılmamış olmasından dolayı çevre sorunlarına yönelik çalışmalara yeterince yer verilmemiştir.

4.2. İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1968 - 1972)

İkinci BYKP' ye bakıldığı zaman, birinci planlama gibi milli gelirden bir büyüme hedef alınmış ve ülkenin gelişimini arttıracak alanlarda, özellikle sanayi alanında gelişmeler sağlanması amaçlanmıştır. Bu nedenle ikinci kalkınma planı da kentleşme ve çevre sorunları konularına yeterince yer verilmemiştir (DPT I BYKP, 1968).

Plana göre artan göç oranları ile kentlerde konut sıkıntısı meydana gelmiştir. Kentlerde konutların yetersiz kalması kar sağlama amacına neden olmuştur. Bu konut sıkıntısının giderilmesine yönelik önlemler alındığı görülmektedir. Bu durum ikinci kalkınma planında kentlere olan göçlerin arttığını ve ortaya çıkan kentleşme sorunlarına yönelik çözümlerin aranmaya başlandığını göstermektedir. Sorunlar önleyerek düzenli şehirleşmenin sağlanması amaçlanmıştır.

4.3. ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI 1973-1977

İnsanların belirli bir düzen içinde mekanlara yerleşmeleri sonucunda, çevre ile insan ilişkileri oluşmaya başlamıştır. Çoğu toplumların çevreyi yeterince kullanamaması veya aşırı kullanması sonucunda çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Plana göre gelişmiş ülkelerde özellikle sanayi faaliyetlerinin yoğunluğu ve doğal kaynakların aşırı kullanımı sonucunda doğanın dengesi bozulmakta ve bu durumda çevre kirliliğine neden olmaktadır. Bütün bunların ülkenin kalkınma sorunuyla ilintili olduğu belirtilmiştir. Bu durumların ülkenin kalkınmasını olumsuz olarak etkilediği düşünülmektedir. Plana göre ülkemizde son on yıl içerisinde, sanayi projelerinin kentsel alanlar içinde yapılması, hava, su ve kıyı kirliliğine neden olmaktadır. Bunun yanında çevrenin yanlış kullanılması ve atıklar ülkemizde çevre kirliliğine sebep olan diğer etmenlerdir. Planda çevre sorunları farklı kurumların yardımıyla çözülmeye çalışılmıştır. Ancak konunun artık uluslararası alanda ve bir sistem içerisinde incelenmesi gerektiği düşünülmektedir (DPT, III. BYKP, 1973).

Alınan önlem ve tedbirler (DPT, III. BYKP, 1973):

-“Çevre sorunlarının kalkınmaya ayrılmış fonları olumsuz yönde etkilemeksizin çözülmesi esastır. Çevre sorunları ile ilgili olarak uluslararası düzeyde sürdürülecek çalışma ve yasal düzenlemelerde Türkiye’yi sanayileşerek kalkınma hedefinden sapıtacak hiçbir yükümlülük kabul edilmeyecektir.

-Çevre sorunları konusunda ilgili Bakanlık ve Kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve ulusal düzeyde görev dağılımının yeniden düzenlenmesi Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Koordinatörlüğünde yapılacak çalışmalarla tespit edilecektir.

-Çevre sorunları konusunda tüm yasalar taranacak ve yukarıda belirlenen ilkeler ışığında gereken yeniden düzenlemelerin yapılması sağlanacaktır.

-Çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda toplumun aydınlatılması için halk eğitimi bir araç olarak kullanılacaktır.”

Planlı dönemde çevre sorunlarına yukarıda belirtildiği gibi kapsamlı bir şekilde ilk kez Üçüncü BYKP’de yer verilmiştir. Bu sorunları önlemek amacıyla ilk etapta toplumsal kalkınmaya önem verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Özellikle sanayinin çevreyi kirliletme olasılığına karşı uluslararası düzeyde alınan önlemlere benzer önlemler alınması kararlaştırılmıştır. Plana göre çevre sorunlarını önlemek amacıyla ilgili bakanlıklar ve DPT koordineli bir şekilde çalışarak üzerlerine düşen görevi yerine getireceklerdir. Üçüncü BYKP’ye bakıldığı zaman genel anlamda birinci ve ikinci kalkınma planlarında yer almayan maddelerden dolayı ortaya çıkan sorunlar görülmüş ve eksik olunan konularda önlemler yavaş yavaş alınmaya başlanmıştır. Şehirlerin nüfus oranı planlı dönemlerle beraber artmaya başlamıştır. Özellikle tarımda makineleşmeyle kırsal alanlarda ortaya çıkan iş sorunu

şehirlerin nüfusunun artmasındaki temel etkenlerden biri olduğu düşünülmüştür. Bu nüfus artışlarının beraberinde yerleşme sorununu ortaya çıkardığı, şehirleşmenin düzensiz ve plansız bir hal aldığı belirtilmiştir. Bu sebeple Üçüncü BYKP' de bu sorunları ortadan kaldıracı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Bölgesel planlamalarla şehirlerin sorunlarının çözülemeyeceği ve bunun yanı sıra kentleşme politikalarına da daha fazla önem verilmesi gerektiği nihayet anlaşılmıştır. Bu planlamada düzenli şehirleşme için sanayileşmeye de gereken önemin verilmesi üzerinde durulmuş ve bu iki kavramın birlikte ilerlediği zaman toplumsal ve ekonomik kalkınmayı da beraberinde getireceği düşünülmüştür. Ayrıca bu planlamada göze çarpan diğer bir ilk, düzensiz kentleşme sonucu oluşan çevre sorunlarına yönelik önlemlerde alınmış olmasıdır.

4.4. DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1979-1983)

Çevre sorunlarının kentsel ve bölgesel gelişme hedeflerinden soyutlanmaksızın çözümü Üçüncü BYKP'de ana politika olarak kabul edilmiştir. 1973-1977 döneminde çevre sorunları konusunda kamuoyunun bilinçlendirilmesi gerektiği ve sorunlar belirtilmiştir. Plan göre çevre kirliliğiyle mücadele de etkili araçlar kullanılması gerekmektedir. Ülkemizdeki en yaygın çevre kirliliği sorunları su, kanalizasyon, gecekondular, toprak ve orman erozyonudur. Bunların dışında doğal kaynakların kullanılması ve katı atık sonucunda da çevre kirliliği görülmektedir (DPT, IV. BYKP, 1979).

Üçüncü BYKP'de söylenildiği gibi çevre kirliliği sorununa ilk kez bu planlamada değinilmiştir. Dördüncü kalkınma planına baktığımız zaman ise çevre kirliliği hala önemini koruyan sorunlar arasında karşımıza çıkmıştır. Üçüncü planlamada çevre kirliliği hakkında bilgi verilerek halkın bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Dördüncü kalkınma planlamasında ise daha fazla ayrıntıya inilerek çevre kirliliğini su, kanalizasyon, gecekondular, toprak, orman, dinlenme yerleri ve gürültü kirliliği olarak sınıflandırılmış, bu sorunlara ayrıntılı şekilde değinilerek çözümler tartışılmıştır.

4.4.1. Su Kirlenmesi

Planda oluşan hızlı kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte, kara kaynaklı sulara kirlenmeler meydana geldiği ifade edilmiştir. Plana göre bu kirlenmelerinin temel sebebi yerleşme alanlarındaki yetersiz alt yapıdır. Ayrıca sanayi atıkları da kara kaynaklı suların kirlenmesine sebep olmuştur. Bunun yanında deniz sularının kirlenmesi de üzerinde durulan diğer bir çevre kirliliği konusudur. Deniz sularının kirlenmesindeki temel sebep ise ülkemizin sahip olduğu yoğun deniz trafiğidir. Su kirlenmesini önlemek amacıyla yapılan yasal düzenlemeler yetersiz kalmış herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Deniz sularının kirliliğinin önlenmesinde ise Akdeniz'in korunmasını sağlamak amacıyla Barselona Antlaşması imzalanmıştır (DPT, IV. BYKP, 1979).

4.4.2. Hava Kirlenmesi

Plana göre Türkiye'de hava kirliliği yaygın olarak değil, yöresel olarak görülmektedir. Bu kirlilik düzensiz kentleşme ve sanayi yerlerinin yanlış seçilmesinden dolayı kaynaklanmaktadır. Bu konu hakkında kirliliği önlemek amacıyla önlemler alınmalı, özellikle sanayi yer seçimi yapılırken dikkat edilmelidir (DPT, IV. BYKP, 1979).

4.4.3. Toprak Erozyonu ve Kirlenmesi

Plana göre toprakla ilgili en önemli çevre sorunu toprağın aşınmasıdır. Aşınmaya aşırı otlama, aşırı eğim, ormanların tarıma açılması ve yerleşilmesi gibi çeşitli etmenler sebep olmaktadır. Anadolu'nun % 50-60'ı aşınmaya uğramaktadır. Ayrıca insanoğlunun toprağı bilinçsiz kullanması toprak aşınmasına ve kirliliğine neden olmaktadır. Bunun yanında yanlış tarım tekniklerinin kullanılması, sanayi yerinin yanlış seçimi ve plansız kentleşme toprak kirliliğine neden olan diğer etmenlerdendir (DPT, IV. BYKP, 1979).

4.4.4. Gürültü

Plana göre kentteki motorlu taşıtlar ve trafik sorunu gürültüleri kentte yaşayan insanlar için önemli bir çevre sorunu haline gelmiştir. Nüfus oranının artmasıyla birlikte motorlu taşıt sayısı da artmıştır. Bu durum aynı zamanda trafik sorununa da neden olmuştur (DPT, IV. BYKP, 1979).

4.4.5. Dinlenme Yerleri

Plan kentleşme sürecinde insanların sağlıklı çevrelerde temiz bir yaşam sürdürmeleri amacıyla sosyal alanlarında oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Düzenli bir kentleşme sürecinin gerçekleşmesi için dinlenme yerleri ve parklarla ilgili bu planlama döneminde gereken önlemler alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca 1958 yılında önemli olan kültür ve park alanlarının korunması amaçlanmıştır (DPT, IV. BYKP, 1979).

4.5. BEŞİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1985-1989)

1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci BYKP'de temel amaç Türk Ekonomisi'nin dışa satımı arttırmasına yönelik politikalar uygulanması olarak belirlenmiştir. Beşinci BYKP'de Dördüncü BYKP'de ki kentleşme ve çevre ile ilgili saptanan sorunlara karşı tedbirler ve önlemler getirilmiştir (DPT, V. BYKP, 1985).

Planda çevre sorunlarını önleme amacıyla alınan tedbirlere bakıldığı zaman şunlar söylenebilir; ilk olarak arazilerin kullanımında çevre politikalarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Marmara, Haliç, İzmit ve İzmir Körfezi gibi deniz kirliliğinin yüksek olduğu yerlerdeki sanayi tesislerinin gerekli tasfiye işlemlerinin yapılması kararı alınmıştır. Su kaynaklarının temizliği sağlanarak başta Ankara olmak üzere hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla gerekli tedbirler alınarak hava kirliliği kontrol istasyonları kurulması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra plana göre çevre sorunları ile ilgili araştırma ve geliştirme çalışmaları sürdüren kamu kurumları ile üniversitelere destek sağlanması düşünülmektedir (DPT, V. BYKP, 1985). Görüldüğü gibi bu planlamada su, deniz, hava ve çevre kirliliğini önlemek amacıyla adımlar atılmış olup gerekli önlemler alınmak istenmiştir.

4.6. ALTINCI BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1990 – 1994)

Altıncı BYKP'ye bakıldığı zaman amacın hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci hazırlayarak işsizliği, yerel ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak olduğu görülmektedir. Bu planlamada Avrupa Birliği (AB)'ne tam üyelik doğrultusunda uyum çalışmaları da yapılmıştır. Planda konumuzla ilgili olarak yerleşme çevre sorunları başlığı altında temiz bir çevrede sağlıklı yaşam sürdürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanında konut, çevre sorunları ve mahalli idareler değinilen diğer konulardır (DPT, VI. BYKP, 1990).

Planda insan sağlığını ve doğayı koruyarak, kalkınmaya sürekli gereken önem verilecek şekilde, gelecek nesillere sağlıklı bir çevre bırakmak temel amaç olmuştur. Bu sebeple bütün politikalarda çevre boyutunun dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. İlgili bakanlıkların sağlıklı bir çevrenin oluşturulması amacıyla projeler geliştirmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çevre ile ilgili kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği sorun olarak belirtilmiştir. Plana göre deniz ortamında da çevre koruma politikaları uygulanmalı, özellikle suların kirlenmesi engellenmelidir. Sahil şeridinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilmesi amaçlanmıştır. Çevre-denetleme-izleme sistemi oluşturularak tek elden yürütülmeli, böylece sağlıklı çevrelerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. 1. 2. ve 3. sınıf tarım arazilerinin sanayi, altyapı ve turizm için kullanılması engellenecektir. Hava kirliliğinin önlenmesi için geçici ölçümleme üniteleri oluşturulacaktır. Çevreyi kirleten kimyasalların denetimi sağlanacaktır (DPT, VI. BYKP, 1990).

Planda kırdan kente göç eden insanların temiz bir çevrede yaşamlarını devam ettirmeleri için önlemler alınarak çevre bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Bahsettiğimiz bu amaç doğrultusunda hava, atık, sanayi, enerji, üretim, nükleer santral alanlarında çevre kirliliğini önlemek amacıyla alınan önlemler yukarıdaki gibidir. Buradaki temel amaç değindiğimiz gibi kente göç eden insanların sağlıklı bir çevrede yerleşerek yaşamlarını sürdürmelerini sağlamaktır. Bunun yanında bu konuda Avrupa Birliği (AB) uyum politikası kapsamında da çevre kirliliği ile ilgili uygulamalara devam edilmesi amaçlanmıştır.

Altıncı BYKP çevre ile ilgili aldığı tedbirler ve hukuksal düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Sürdürülebilir ve sağlıklı bir çevre oluşturulamamıştır. Çevre Bakanlığı bu konuda etkili olamamıştır.

Çevreyi korumak için yeterli hukuki düzenlemeler bulunmamaktadır. Çevre ile ilgili araştırma geliştirme (AR-GE) çalışmaları yeterli değildir. Çevre politikalarının AB çerçevesinden yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. 3194 sayılı İmar Planının koşullara cevap veremediği ve halkın çevre bilincinin bulunmadığı belirtilmiştir. Çevre ile ilgili dersler verilmemektedir. Çevre kirliliği ile ilgili çalışmalar yetersizdir (DPT, VII. BYKP, 1996).

4.7. YEDİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1996-2000)

Bu planlama dönemindeki temel amaç, çağın gereklerine ve küreselleşmeye bağlı olarak ekonomik ve sosyal alanlarda gerekli yenilikleri yapmak olmuştur. Burada konumuzla ilgili kentsel alt yapı, çevre sorunları, metropoller ve mahalli idareler konularına değinilmiştir. Bu planlama döneminde alınan önlemlerin daha uygulanabilir nitelikte olduğu görülmektedir (DPT, VII. BYKP, 1996).

Alınan önlem ve tedbirler (DPT, VII. BYKP, 1996):

-“Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, gelecek kuşaklara yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak temel strateji olarak ele alınacaktır.

-Ulusal politikalar düzeyinde tanımlanan ve üzerinde uzlaşma sağlanan stratejiler, bölge ve ekolojik havza düzeyine indirgenecek, karar alma, izleme ve denetleme süreçlerinde yerel inisiyatiflerin belirleyiciliği sağlanacaktır.

-Çevre dostu teknolojileri benimsemek ve kullanmak, çevresel etki değerlendirme yöntemiyle her türlü faaliyetin çevresel etkilerini belirlemek ve olumsuz etkileri en aza indirmek için başta etkin işleyen bir çevre yönetim sistemi kurulması olmak üzere gerekli önlemler alınacaktır.

-2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kültür varlıklarını korumaya ağırlık vermiştir.”

Çevre ile ilgili çalışmaların gelecek dönemlerde de devam etmesini sağlamak amacıyla sürdürülebilir önlemler ve tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Plana göre çevre ile ilgili çalışmalar yapılırken ekonomik ve sosyal gelişmelerden yararlanmalıdır. Böylelikle çok yönlü bir gelişim sağlanacaktır. Plana göre çevre korunmasında etkili bir yöntem olan emret- yaptır yöntemi benimsenmelidir. Çevre kirliliği ile ilgili çalışmalar uluslararası alana uygun olmalıdır. Böylelikle sorunların çözümünde daha etkili olunacaktır. Çevre dostu teknoloji benimsenerek, çevre kirliliğini en aza indirmek amaçlanmıştır. Vergilerin çevre ile ilgili çalışmalarda harcanması kararı alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için çevre ile ilgili anayasaya ilgili maddeler eklenmelidir.

Yedinci BYKP’de alınan önlemler ve tedbirler Altıncı BYKP’nin yetersiz kaldığını göstermektedir. Çünkü bu planlamadaki alınan kararlar altıncı planlamadaki kararlarla benzer, ama o kararlardan daha katıdır. Bu planlama döneminin önemli özelliği alınan önlemler ve tedbirler yasal olarak desteklenmeye çalışılmıştır. Bu planlama da alt yapı başlığı adı altında değil, kentsel altyapı başlığı adı altında altyapı sorunları tartışılmıştır. Yedinci BYKP diğer planlamalara göre daha realist önlemler ve tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

4.8. SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2001 – 2005)

Bu plan döneminin temel amacı; “toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği, kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve ülkemizin dünyada ve bölgesinde daha güçlü etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olmaktadır” (Yılmaz, 2011: 9).

Plana göre ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlarken, insan sağlığının da korunması esastır. Bu sebepten dolayı çevre ile ilgili öncelikli faaliyetler belirlenecektir. Çevrenin insan sağlığına zarar vermesini engellemeye ve temiz kalmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Yapılacak olan bu çalışmaların uluslararası standartlara ve Avrupa Birliği uyum politikalarına göre gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (DPT, VIII. BYKP, 2001).

Sekizinci BYKP'ye baktığımız zaman, Yedinci BYKP'nin özellikle konut sorununa kalıcı bir çözüm getirmediği görülmektedir. Bunun yanında altyapı, ulaşım ve çevre sorunları hala devam etmektedir. Buradan hareketle gerçekçi önlemlerin alındığı Yedinci BYKP'nin kentleşme politikalarında yetersiz kaldığı görülmektedir. Sekizinci BYKP'de alınan önlemler ise daha çok AB'ye uyum süreci doğrultusunda alınan önlemlerdir. Yani kentleşmeye yönelik ortaya çıkan sorunlar çözülürken Avrupa modeli örnek alınarak çözülmeye çalışılmıştır. Bu planlama döneminde yerel yönetimler, konut ve kentleşme özel ihtisas komisyonları kurularak sorunların çözümlenmesine yönelik hedefler belirlenmiştir. Ayrıca bu dönemde Bolu-Düzce depreminin yan etkileri giderilmeye çalışılarak, halkın doğal afetler konusunda bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Çevre konusunda alt başlıklara daha detaylı inilerek atıkların geri dönüşümü ve atık yönetimi konularında önlemler alınmıştır. Sekizinci BYKP diğer planlara ve zamanın koşullarına göre daha fazla sorunları çözmeye odaklanmıştır. Bunu yaparken de AB uyum süreci göz önünde tutulmuştur. Bu planlama döneminde hükümet programlarının daha fazla kentleşme sorunlarını çözmeye yönelik olduğu görülmektedir.

4.9. DOKUZUNCU BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2007-2013)

“2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu BİYKP, istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu ile hazırlanmıştır. Dokuzuncu BYKP'nin temel amacı rekabet gücünün artırılması, istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalite ve etkinliğin artırılmasıdır. Bu amaçlara ulaşılmasıyla, Avrupa Birliği'ne yasal ve kurumsal uyum sağlamanın yanında, sosyal ve ekonomik göstergeler itibarıyla AB ortalamalarına yaklaşımda gerçekleştirilecektir” (IX. BYKP, 2007).

Plana göre hızlı nüfus artışıyla doğal kaynaklarının verimli kullanımı ve sürdürülebilirlik kavramlarına yeteri kadar önem verilmediği görülmüştür. AB'ye uyum süreci kapsamında atık yönetimi ve çevrenin korunması ile ilgili hala gerekli düzenlemeler tamamlanmamıştır. Yine plana göre ülkemizdeki doğal bitki gen kaynağı ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği için genetiği değiştirilmiş organizmalar ve biyoteknoloji ürünlerinin kullanımı ve dolaşımı konusunda standartların oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS) ülkemiz tarafından 2004 yılında onaylanmıştır (DPT, IX. BYKP, 2007).

Alınan Önlem ve Tedbirler (DPT, IX. BYKP, 2007):

-“Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek, doğal kaynakların koruma ve kullanma koşulları belirlenecektir.

-Uluslararası yükümlülüklerin karşılanması, sürdürülebilir kalkınma ve ortak fakat farklı sorumluluk ilkeleri çerçevesinde yerine getirilecektir.

-Ülkemiz şartları çerçevesinde ilgili tarafların katılımıyla sera gazı azaltımı politika ve tedbirlerini ortaya koyan bir Ulusal Eylem Planı hazırlanarak, Birleşmiş Milletler İDÇS ilişkin yükümlülükler yerine getirilecektir.

-Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeden korunması sağlanacak ve atık suların arıtıldıktan sonra tarım ve sanayide kullanılması teşvik edilecektir.”

Planda sürdürülebilir kalkınma sağlanarak çevrenin ve doğal kaynakların korunması amaçlanmıştır. Böylelikle temiz, sağlıklı ve yaşanabilir bir çevre oluşturulacaktır. Küresel ısınmanın neden olduğu çevre sorunlarından en az şekilde zarar görmek için ulusal ve uluslararası alanda gerekli çalışmaların yapılması amaçlanmıştır. Çevreyi koruyan teknolojik yöntemler kullanılarak, sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. Tüm bunlar yapılırken AB uyum politikaları göz önünde bulundurulacaktır. Plana göre atıkların toplanması ve dönüştürülmesiyle ilgili çalışmalara ağırlık verilecektir. Alt yapı oluşturulurken belediyelere danışmanlık hizmeti verilecek, böylece uzun vadede kalıcı projeler yapılacaktır.

4.10. ONUNCU BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2014-2018)

“Onuncu BYKP, ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda toplumumuzu yüksek refah seviyesine ulaştırmayı amaçlamaktadır. Plan küresel ekonomide geleceği dönük risklerin sürdüğü, dünya ekonomisinde bir değişimin yaşandığı ve yeni dengelerin oluştuğu bir ortamda hazırlanmıştır. Onuncu BYKP; yüksek, ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları da barındırmaktadır” (DPT, X. BYKP, 2014).

Plana göre Dokuzuncu BYKP’de çevre ile ilgili alınan önlemler ve tedbirler gerek ulusal gerekse uluslararası alanlarda başarılı sonuçlar vermiştir. Bu başarılarla rağmen ekonomik büyümenin, nüfus artışının, üretim ve tüketim alışkanlıklarının artması çevre üzerinde baskıların devam etmesine neden olmuştur. Kurumları arası işbirliğinin olmaması bu sorunların devam etmesindeki önemli bir eksiklik olarak belirtilmiştir.

Plana göre çevre ile ilgili yeterli araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılmamaktadır. Bu sebeple çevre korumasının sürdürülebilir bir hale getirmek, sağlıklı çevrelerin oluşması amaçlanmıştır (DPT, X. BYKP, 2014).

Alınan Önlem ve Tedbirler (DPT, X. BYKP, 2014):

-“Ekonomik ve sosyal gelişme sağlanırken, toplumun çevre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

-Sürdürülebilir üretim ve tüketimi desteklemek üzere kamu alımlarında çevre dostu ürünlerin tercih edilmesi özendirilecektir.

-Tüketim alışkanlıklarının sürdürülebilirliğinin desteklenmesi ve doğa koruma başta olmak üzere çevre bilincinin artırılmasına yönelik uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

-Tarım, ormancılık, gıda ve ilaç sanayi açısından önem taşıyan biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması, sürdürülebilir kullanımı, geliştirilmesi ve izlenmesi sağlanacaktır.”

Planda gelişim sağlanması için temiz çevrenin artık göz ardı edilemeyeceği bir durum haline geldiği anlaşılmıştır. Bu amaçla ilk olarak atık yönetimiyle atıkların geri dönüşümü sağlanmalıdır. Plana göre çevreye zarar veren enerjiler yerine yenilenebilir enerjiler kullanılmalıdır. Tarım, ormancılık ve gıda sektöründe de sürdürülebilirlik temel hedef olarak görülmüştür. İklim değişiklikleri ve küreselleşme sonucu ortaya çıkan sorunlara sürdürülebilir çözümler bulunması amaçlanmıştır. Çevreye duyarlı bireyler yetiştirilmesi, böylelikle gelecek nesillere sağlıklı çevrelerin bırakılması amaçlanmıştır.

5. SONUÇ

Kentleşme süreci ülkelerin ve aynı zamanda insanların gelişmişlikleriyle ilgili olan bir kavramdır. 1950-1960 yılları arasında kentleşme ilk kez kavramıyla tanışılmıştır. Bu dönem aynı zamanda Sanayi Devrimi’nin ortayı çıkış dönemine denk geldiğinden dolayı ülkemiz sanayi devrimine önem vermiş ve kentleşme kavramı ikinci plana atılmıştır. Bu durum çevresel sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kalkınma planları ile kentleşme süreci kontrol altına alınmak ve aynı zaman çevresel sorunlardan kurtulmak istenilmiştir. Fakat 1970’lerin sonlarına gelindiği zaman konut ihtiyacı ve altyapı yetersizliğinden dolayı kentleşme süreci büyük sorunlara neden olmuştur. 1980’li yıllar ise kentleşme Türkiye için çok önemli bir süreç olmuştur. Çünkü artık dünya küresel bir değişim sürecine girmiş ve artan nüfusun ihtiyaçlarının sağlıklı mekânlarda karşılanması gerektiği anlaşılmıştır. Bu dönemde kentlerin nüfusu giderek artmış ve kentleşmeye ayrı bir bakış açısıyla yaklaşmış, kentleşme sürecinin verimini ve etkinliğini arttırmak için çevresel politikalara önem verilemeye başlanmıştır.

Türkiye’nin planlı dönemine bakıldığı zaman geçmişten günümüze kadar 1963-2018 yılını kapsayan on tane kalkına planı hazırlanmıştır. Birinci beş yıllık kalkınma planında çevre politikalarından ziyade

kırsal kalkınma sağlanmaya çalışılmıştır. Çünkü bu dönemde kentleşme kavramıyla ve çevre sorunlarıyla yavaş yavaş tanışılmaya başlanmıştır. İkinci beş yıllık kalkınma planı döneminde bu göçlerin sebep olduğu nüfus artışı ve konut sıkıntısı gecekondulaşmayı beraberinde getirmiştir. İkinci beş yıllık kalkınma planında genel olarak bu konut sıkıntısını gidermek için önlemler alınmış ve konut sıkıntısını gidermek için arsa ofisi kurulmuştur. Üçüncü beş yıllık kalkınma planı döneminde çevresel sorunların farklı kurumların yardımıyla çözülmesi amaçlanmış ve bununla ilgili yasal düzenlemeler oluşturulmuştur. Bunun yanında çevre konusu Uluslar arası alanda incelenmeye başlanmıştır. Dördüncü beş yıllık plan dönemine gelindiği zaman, sorunların sadece gecekondular ve mekan sorunlarından ibaret olmadığı anlaşılmış, altyapı ve çevre sorunlarının da ortaya çıktığı gözlemlenmiş ve bu sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla önlemler alınmıştır. Beşinci plan döneminde ise su, arazi ve hava kirliliği konularında önlemler alınarak diğer kurumların desteklerinin artırılması amaçlanmıştır. Altıncı beş yıllık plan dönemine gelindiği zaman, AB uyum politikaları çerçevesinde çalışmalar yapılması amaçlanmıştır. Çevre-Denetleme-İzleme sistemi oluşturularak çevresel sorunların tek elden ve hızlı şekilde çözülmesi amaçlanmıştır. Yedinci plan döneminde Sürdürülebilir Kalkınma politikası ile ilgili önlemler alınarak gelecek nesillere sağlıklı ve sürekli bir çevrenin bırakılması amaçlanmıştır. Sekizinci planlamada ise çevresel politikalar oluşturulurken insan sağlığının göz önünde bulundurularak hareket edilmesi ve AB uyum politikaları dahilinde önlemler alınması amaçlanmıştır. Dokuzuncu plan döneminde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve sözleşmesi 2004 yılında onaylanmış ve bunun getirdiği yükümlülükler ile ilgili sağlıklı ve temiz bir çevre oluşturulması için önlemler alınmıştır. Onuncu planlamada ise 2023 hedefleri ve yüksek refah seviyesi oluşturulması amaçlanmıştır. Bunu sağlamak içinde çevre sorunlarına yönelik araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılmasına karar verilmiştir.

İlk beş kalkınma planına baktığımız zaman kentleşme kavramıyla yeni tanışılmış olması ve ülkenin sermayesini başka alanlara yatırılmasından dolayı çevresel sorunları çözmeye yönelik oluşturulan politikalar yetersiz kalmıştır. Son beş planlama döneminde ise çevresel sorunlar yavaş yavaş çözülmeye başlanmış özellikle sekiz, dokuz ve onuncu plan döneminde çevre politikaları ile ilgili artan oranda sorun çözücü çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Fakat sürekli bir gelişim ve değişim süreci olan kentleşmeye yönelik politikalar hiçbir zaman yeterli olmamıştır. Çünkü kentleşme sürekli ilerleyen bir süreç olduğundan çevre sorunları da sürekli ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı alınan önlemler ve tedbirler bir adım önde olmalıdır ki sorunların tam manasıyla çözülmesi mümkün olsun. Yapılan değerlendirmeler ışığında kalkınma planlarındaki çevre politikaları ile ilgili şu önerilerde bulunabiliriz:

- Planlar yapılırken, çevre politikaları ile ilgili alınan önlem ve tedbirler ileriye dönük olmalıdır. Çünkü sorunlara kalıcı çözümler bulunamamasının temel nedenlerinden biri budur.
- Alınan önlem ve tedbirlerde temel eksiklik bu önlemlerin ve tedbirlerin sürdürülebilirlik ilkesinden yoksun olmasıdır. Bu sebeple sürdürülebilirlik ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Sürdürülebilirlik ilkesi dikkate alındığı zaman sorunların tekrar ortaya çıkma süresi uzayacaktır.
- Çevresel sorunların çözümünde kamu kurum ve kuruluşları arasında işbirliği kopukluğu mevcuttur, bu durum giderilmelidir. Böylelikle yapılan çalışmayla ilgili görüşler değerlendirilecek ve etkili çalışmalar yapılacaktır.
- Alınan önlemler ve tedbirler yasal düzenlemelerle desteklenmelidir. Böylece uygulanmaları daha kolay olacaktır.
- Yukarıda sıralanan hususlar göz önünde bulundurulduğu takdirde çevre politikalarının, sorunların çözümünde daha etkili ve verimli olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abuşoğlu, Ö. - İnan, Ö. (1989), *Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Bölgesel Gelişme için Bir Model*, Ankara: TOBB Yayınları.
- Bal, H. (2003), *Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Battal, Y. (2011), *Kalkınma Politikalarında Değişim, Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Devlet Planlama Teşkilatı, I. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1963), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, II. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1968), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, III. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1973), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1979), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1985), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1990), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1996), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (2003), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (2007), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, X. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (2010), Ankara.
- Ekodialog. (2016), www.ekodialog.com, E.T: 10 Ocak 2016.
- Fıratlı, E. (1999), *Türkiye'de Kentleşme: Ankara Örneği Nüfus Hareketleri Açısından Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gökçe, B. (1999), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınevi
- Han E, Karluk R -Başol K, vd. (1999), *Türkiye Ekonomisi*, Editör: Mustafa Özer, *T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları* No:1149, *Açıköğretim Fakültesi Yayınları* No: 608, Eskişehir, 378-379.
- İsbir, G. E. (2005), *Kentleşme ve Çevre Sorunları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Kamu Yönetimi Kaynak, (2015), www.kamuyonetimikaynak.com, E.T: 21 Aralık 2015.
- Karasar, N. (1982), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara
- Kaypak, Ş. (2013), *Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme*, *Global Journal of Economics and Business Studies*, 2(4), 87-88.
- Keleş, R. (1976), *Kent Bilim İlkeleri*, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Keleş, R. (1980), *Kent Bilimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kıray, M. B. (1972), *Örgütlemeyen Kent: İzmir'de İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınevi
- Küçük, Y. (1978), *Planlama, Kalkınma ve Türkiye*, Ankara: Tekin Yayınevi.
- Mimarlar Odası. (1971), *Türkiye'de Kentleşme*, Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını.
- Özdemir, V. (2014), *Türkiye'de Planlı Kalkınma Deneyimleri*, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-27.
- Özdemir, Z. Özekincioğlu A. G. H. (2006). *Kentleşme ve Çevre Sorunları*. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11
- Öztürk, L. (2007), *Sürdürülebilir Kalkınma*, Ankara: İmaj yayıncılık.

Planlama. (2016), www.planlama.org E.T: 18 Ocak 2016.

Sehur, H. (1991), *Kentleşme ve Kentleşme Politikaları*, İstanbul: Tüses Yayınları.

Tek, M. (1999), *Türkiye’de Kentleşme Politikalarında Bölge Planlaması ve Çukurova Bölgesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Türkay, M. (2006), Yoksulluğu Aşmada Yeniden Kalkınma İktisadı Mı?, *İktisat dergisi*, Nisan-Mayıs Sayısı, 105-128.

Uzel, A. L. (1987), *İmara İlişkin Bağışlamaların Gelişimi ve Değerlendirilmesi*, Ankara: Kent-Koop Yayınları.

Yavilioğlu, C. (2002), Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 59-77.

Yerel Katılım Aracı Olarak Kent Konseylerinin Geleceği: Türkiye Kent Konseyleri Birliği Yönetim Kurulu Üyeleri Üzerinden Bir Değerlendirme

The Future of City Councils as a Tool of Local Participation: An Evaluation on the Members of the Board of the Union of City Councils of Turkey

Berat AKINCI

Dr. Öğr. Üyesi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi,
SBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, bakinci@atu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0838-4200>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 15.04.2021
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 18.05.2021
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Ekrem ASLAN

Doktorant, 10. Dönem Türkiye Kent Konseyleri Birliği
Başkanı, Adana, ekremaslan2005@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8829-7301>

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Yerel Katılım,
Kent Konseyleri,
Yerel Gündem 21,
Yönetişim,
Yerel Yönetimler.

Yerel kalkınma önceliklerinin, sorunlarının ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin geniş temsil ve yerel katılım temelinde çözümlenmesini esas alan kent konseyleri, 1992 yılında Birleşmiş Milletler Rio Yeryüzü Zirvesi'nde kabul edilen Gündem 21 başlıklı eylem planı ve ona bağlı Yerel Gündem 21 programı kapsamında kurulmuş demokratik yönetim mekanizmalarıdır. Yerel Gündem 21 projesinin yerel, sivil ve gönüllü katılımın artırılmasına yönelik belirlediği somut hedefler, Türkiye Yerel Gündem 21 programı çerçevesinde işlerlik kazanmıştır. Ancak kent konseylerinin daha güçlü bir hukuki çerçeveye ve daha geniş bir ölçüğe yayılması 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76'ncı maddesiyle mümkün olabilmiştir. Söz konusu kanun kent konseylerine hukuki bir çerçeve kazandırmış olsa da, daha önce farklı isim adı altında ve sınırlı düzeyde varlığını sürdüren yapılanmalar 2006 yılında kabul edilen Kent Konseyleri Yönetmeliği çerçevesinde yapısal düzenlemelere uygun hale getirilmiştir. Bu noktadan katılımcı demokrasinin yerel odakları olan kent konseylerinin zaman içerisinde niceliksel artışı hız kazanmış fakat demokratik katılımı ve geniş temsili önceleyen güçlü kurumsal yapısı ise bir türlü oluşturulamamıştır. Konuyla ilgili alan yazımında yapılan çalışmalarda; yerel yönetimler ile kent konseyleri arasındaki etkileşime altlık oluşturan yapısal düzenlemelerin muğlak olması, kurumsallaşma önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Dolayısıyla çalışmada kent konseylerinin geleceğine yönelik projeksiyon çizilebilmesi amacıyla Türkiye Kent Konseyi Birliği yönetim kurulu üyelerinin kent konseylerinin oluşumu ve kapsayıcılık, kent konseylerinin etkinliği ve yerel katılım, örgütsel ve yönetsel bağımsızlık, işlevsel ve yapısal sorunlar gibi dört temel başlık altında görüşlerine başvurulmuştur. Derinlemesine mülakat yöntemiyle elde edilen bulguların çözümlenmesi ve yorumlanmasıyla, kent konseylerinin mevcut sorunlarının tespiti ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Keywords:

Local participation,
City councils,
Local Agenda 21,
Governance,
Local Governments.

City councils, which are based on the resolution of local development priorities, problems and sustainable development principles on the basis of wide representation and local participation, are democratic governance mechanisms established within the scope of the Agenda 21 action plan adopted at the United Nations Rio Earth Summit in 1992 and the Local Agenda 21 program. The concrete targets set by the Local Agenda 21 project for increasing local, civic and voluntary participation have been operational within the framework of the Turkey Local Agenda 21 program. However, the extension of city councils to a stronger legal framework and to a wider scale was possible with Article 76 of the Municipal Law No. 5393. Although the law in question provided a legal framework for city councils, the structures that had previously existed under different names and at a limited level were made in accordance with legal regulations within the framework of the City Councils Regulation adopted in 2006. From this point of view, the quantitative increase of city councils, which are the local focus points of participatory democracy, has gained momentum over time, but the strong institutional structure that prioritizes democratic participation and broad representation could not be established. In the studies conducted in the literature on the subject; the ambiguity of the structural arrangements that form the basis for the interaction between local governments and city councils is seen as the biggest obstacle to institutionalization. Therefore, in the study, in order to draw a projection for the future of city councils, the opinions of the board members of the Union of City Council of Turkey were consulted under four main headings such as the formation and inclusiveness of city councils, effectiveness of city councils and local participation, organizational and managerial independence, functional and structural problems. Along with the analysis and interpretation of the findings obtained by the in-depth interview method, the current problems of the city councils were determined and solution proposals were tried to be put forward for these problems.

1. GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte değişen sosyo-ekonomik, siyasal ve yönetsel süreçler, halkın beklenti ve gereksinimleri üzerinde de etkisini göstermiştir. Bu noktadan çeşitlenen ve artan toplumsal ihtiyaçların optimal şekilde karşılanması için merkezi ve yerel yönetimlerin reforma tabi tutulması gerekliliği ortaya çıkmış ve kamusal hizmetlerin üretimi ve dağıtımında yerelleşme vurgusu daha çok ön plana çıkmıştır. Yerel yöneticilerin yanı sıra yerel paydaşların da karar alma/verme süreçlerine aktif katılımı, demokratik yönetişimin merkezine yerleşerek yerelin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Yerel katılımcıların özgür iradeleriyle karar alma süreçlerine destek vermesi, bazı yönetsel hakların da yerel yönetimler lehine artmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte hesap verebilirlik ve şeffaflık adına yerel katılımın özendirilmesi, zamanla yerel yönetimlere olan güveni ve kararların meşruiyetini artırmıştır. Nihayetinde yerel ihtiyaçların yerel katılımcılarla birlikte giderilmesi, kamusal hizmetlerin gittikçe yerelleştiği bir süreçte demokratik yönetişimin çeşitli mekanizmalar üzerinden geliştirildiği etkin çabalara dönüşmüştür (Palabıyık, 2011: 85-110; Erdoğan, 2019: 307; Tuncer, 2012: 131-146).

Yerelin yükselişi ve temsili demokrasinin bazı zaafalarının gündemi meşgul etmesi, doğrudan demokrasi araçlarından yararlanmak üzere çareler aranmasını hızlandırmıştır. Bu noktadan Türkiye'nin de taraf olduğu "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı" sözleşmesinde yerel yönetimlerin özerkliği için seçilmiş karar organlarının varlığı gerekli olmakla birlikte yeterli bir koşul oluşturmadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla sivil toplumun referandum, kent parlamentoları, kent senatoları, mahalle meclisleri ve kent konseyleri gibi farklı "Doğrudan Demokrasi" araçlarını kullanarak yerel yönetimlere entegre olması bir gereklilik olarak vurgulanmıştır. Bununla birlikte Gündem 21 Eylem Planı'nın ülkemizde de uygulanması neticesinde ortaya çıkan Türkiye Yerel Gündem 21 çalışmalarını bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir (Belli ve Aydın, 2015: 6-29; Özkiraz ve Zeren, 2009: 229-247; Soygüzel, 2015: 63-82). Bu çalışmalar kapsamında elde edilen birikimler 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesiyle yerel yönetim mevzuatımıza kent konseylerini kazandırmıştır. Demokratik yönetişimin aracı olan kent konseyleri; kent yaşamında kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirilmesine öncülük etmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 76. Madde; TKKB, 2020:12).

2006 yılında Kent Konseyleri Yönetmeliği'nin (KKY) de yayımlanmasıyla birlikte bütün illerde kent konseylerinin kurulması yönünde faaliyetler hızlanmıştır. Ancak bazı illerde kent konseylerinin oluşturulmasında sorun yaşanmazken, bazı illerde hiç kurulamamış bazı illerde ise kurulsun bile misyonlarını gerçekleştirmekten oldukça uzak kalmıştır. Kimi kent konseyleri ise kurulmuş olmasına rağmen bir sonraki yerel seçimler sonrasında genel kurul çağrısına çıkılmadığı için kadük kalmıştır. Kent konseylerinin karşı karşıya oldukları sorunların çözümü, ortak kentsel problemlerin tartışılması ve şehirlerdeki iyi uygulamaların yaygınlaştırılması amacıyla kent konseyleri arasında zaman zaman bir araya gelme ihtiyacı oluşmuştur. Bu bağlamda kent konseyleri arasındaki iletişim ve ortak çalışmaların koordinasyonu 2011 yılına kadar Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLG-MEWA) bünyesinde oluşturulan Türkiye Yerel Gündem 21 Programı Ulusal Koordinatörlüğü tarafından yürütülmüştür. Ancak Türkiye Yerel Gündem 21 Programı'nın sona ermesiyle kent konseyleri arasındaki koordinasyonun sağlanmasında bir boşluk ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacı karşılamaya yönelik herhangi bir resmi organizasyonun bulunmaması nedeniyle kent konseyleri kendi öz inisiyatifleriyle çeşitli işbirlikleri geliştirmişlerdir. Bu yönde atılmış en kapsayıcı platform olan Kent Konseyleri İletişim ve İşbirliği Ağı, 2011 yılında 47 ilin kent konseyinin çabalarıyla tüzel kişiliğe haiz olmadan oluşturulmuştur. Ancak 03 Ağustos 2012 tarihinden itibaren bu oluşum dernek statüsüne geçerek Türkiye Kent Konseyleri Birliği (TKKB) adı altında faaliyetlerine devam etmiştir (Soygüzel, 2020: 291; TKKB, 2020).

Bu çalışmada öncelikle yerel katılım aracı olarak kent konseyleri ve Türkiye Kent Konseyleri Birliği hakkında bilgilere yer verilmiştir. Akabinde TKKB yönetim kurulu üyeleriyle derinlemesine mülakat yapılarak, katılımcıların kent konseylerinin kuruluşu ve kapsayıcılık, kent konseylerinin etkinliği ve yerel katılım, örgütsel ve yönetsel bağımsızlık, işlevsel ve yapısal sorunlar gibi dört temel başlık altında görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma kapsamında 8 TKKB yönetim kurulu üyesi ile görüşülmüş ve elde edilen bulguların çözümlenmesi ve yorumlanmasıyla birlikte, kent konseylerinin mevcut sorunlarının tespiti yapılarak ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. YEREL KATILIM ARACI OLARAK KENT KONSEYLERİ VE TÜRKİYE KENT KONSEYLERİ BİRLİĞİ

2.1. Yerel Katılım Aracı Olarak Kent Konseyleri

Devletin örgütsel ve yönetsel bağlamda vatandaşlara doğrudan ulaşabildiği yerel yönetimler, sorunların yerinde çözülmesi ve demokratik yönetişimin hayata geçirilmesinde en etkili mekanizmalardır. Demokratik değerlerin içselleştirilmesi ve kurumsallaşmasında önemli imkânlar sunan bu mekanizmalar, vatandaşların kendileri ve yaşadıkları şehirle ilgili alınacak kararlarda aktif katılımını esas almaktadır. Yerel yönetimler ve yerel paydaşlarla kurulan bu bağ, ortak sorunların ortak akıl ile çözülmesinde etkili bir sinerji ortaya çıkarmaktadır (Erdoğan, 2019: 295-31). Bu noktadan katılımı ve özelinde yerel katılımı “doğrudan veya dolaylı bireylerin kendileri ve şehri ile ilgili mekânsal, programsal ve kurumsal kararlara dâhil olması ve bu kararlar üzerinde etkide bulunabilmeleri olarak ifade edilmektedir (Eroğlu, 2006: 191-206; Özkiraz ve Zeren, 2009: 229-247).

Yerel katılımcıların karar alma süreçlerine katılımında önemli bir işleve sahip olan kent konseyleri, ilk olarak 1992 yılında BM'nin “Gündem 21 Eylem Planı” ile ülkemiz gündemine taşınmıştır. Eylem planında sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla özel sektör, sivil toplum kuruluşları (STK) ve vatandaşların katılımını öneleyen kamu yönetişimine dikkat çekilmiştir (Ağır, Belli ve Arslan, 2017: 320-332). Bununla birlikte 1996 yılında İstanbul'da BM'nin HABITAT II “İnsan Yerleşimleri Konferansı” temasıyla yaptığı toplantı sonrasında, Türkiye Yerel Gündem 21 programı işlerlik kazanmıştır. Bu program kapsamında ülkemizde birçok proje faaliyete geçmiş ve isimleri farklılık arz etse de kent konseyi misyonunu benzer oluşumlar inşa edilmeye başlanmıştır (Soygüzel, 2015: 63-82). Yapılan projelerin ve oluşturulan yapıların koordinasyonu ise 2011 tarihine kadar UCLG-MEWA tarafından yapılmıştır. Türkiye'nin Yerel Gündem 21 Programı'nın birbirini izleyen aşamaları ve projeleri, Bakanlar Kurulu'nun çeşitli tarihlerde almış olduğu kararlara desteklenmiş ve “Milletler Arası Antlaşma” olarak Resmi Gazete'de yayınlanmıştır (Emrealp, 2010: 8). Türkiye'nin Yerel Gündem 21 Programı kapsamında birbirini izleyen aşamaları ve projeleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'nin Yerel Gündem 21 Programı Aşamaları

Program	Karar Tarih ve Sayısı
“Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi” Projesi	6 Mart 1998 tarih ve 23278 sayılı Resmi Gazete
“Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi” Projesi’nin Genişletilmesi Amaçlı Revizyon	8 Şubat 1999 tarih 23605 sayılı Resmi Gazete
“Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Uygulanması” Projesi	22 Ocak 2001 tarih ve 24295 sayılı Resmi Gazete
“Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Uygulanması” Projesi’nin Genişletilmesi Amaçlı Revizyon	4 Aralık 2001 tarih ve 24603 sayılı Resmi Gazete
“Türkiye’de Yerel Demokratik Yönetişimi Teşvik Amacıyla Sürdürülebilir İlişkiler Ağı Kurulması” Projesi	21 Haziran 2003 tarih ve 25135 sayılı Resmi Gazete
“Türkiye Yerel Gündem- 21 Yönetişim Ağı Yoluyla BM Johannesburg Uygulama Planı’nın Yerelleştirilmesi” Projesi	12 Kasım 2003 tarih ve 25287 sayılı Resmi Gazete
“Türkiye Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Yoluyla BMBin Yıl Kalkınma Hedefleri’nin Yerelleştirilmesi” Projesi	24 Nisan 2007 tarih ve 26502 sayılı Resmi Gazete
“Kent Konseyleri’nin Güçlendirilmesi ve Yerel Demokratik Yönetişim Mekanizmaları Olarak İşlev Görmelerine Yönelik Eğitim ve Kapasite Geliştirme Desteği Sağlanması” Projesi	31 Aralık 2009 tarih ve 27449 sayılı Resmi Gazete

Kaynak: Emrealp (2010), “Türkiye’nin Katılımcı Demokratik Yerel Yönetişim Modeli Olarak Dünyaya Armağanı: Kent Konseyleri”, eserinden esinlenerek hazırlanmıştır.

Türkiye Yerel Gündem 21 programının uygulanmasıyla elde edilen kazanımlar 2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda somutlaşmıştır. 2006 yılında ise belediye kanununa dayanılarak hazırlanan Kent Konseyi

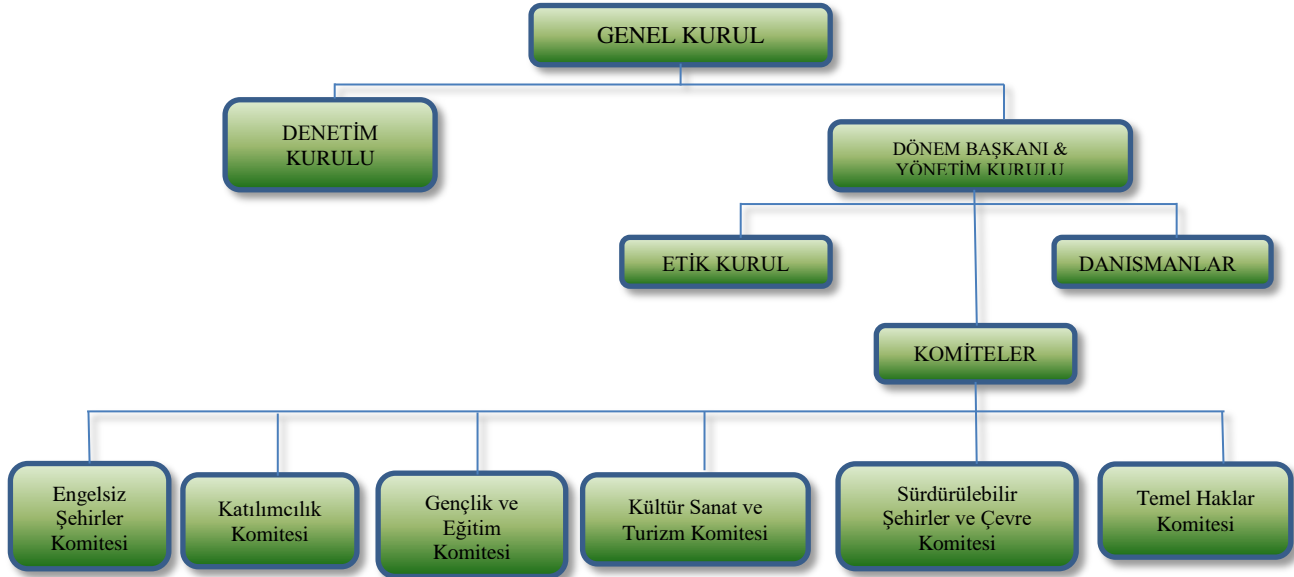
Yönetmeliği, kent konseylerine yönelik hukuki çerçeveyi netleştirmiştir. Bu kapsamda kurulan kent konseyleri “kent yaşamında kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır” şeklinde düzenlenmiştir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 76. Madde). Merkezi hükümet ve yerel yönetimler dışındaki sivil toplum kuruluşlarının, meslek odalarının, üniversitelerin, sendikaların, noterlerin, kamu kurum ve kuruluşlarının, muhtarların ve diğer yerel yönetim aktörlerinin katılımcı demokrasiye dâhil edilmeleri ve uygulamada yer alabilmeleri de kent konseylerinin amaçları arasındadır. Çalışmalarının etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yerel yönetimler, kent konseylerine yardım ve destek sağlarlar, kent konseyleri tarafından alınan kararlar da belediye meclisinde gündeme alınır (KKY, 8. ve 14. Madde).

2.2. Türkiye Kent Konseyleri Birliği

Kent konseyleri bir taraftan yerelde katılımcılığı esas alan çalışmalar yürütürken diğer taraftan da bölgesel ve ulusal düzeyde oluşturdukları ağlar üzerinden kendi aralarında iletişim ve işbirliğini geliştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye Yerel Gündem 21 Programı’nın sonlandırılmasıyla birlikte kent konseyleri arasındaki koordinasyon sorunu yaşamamak adına kent konseyleri kendi inisiyatifleri ile aralarında oluşturdukları birlik ve platform aracılığıyla bu süreci götürmeye çalışmıştır. Bu ağlar arasında en güçlü ve kapsayıcı olan Türkiye Kent Konseyleri Birliği’dir. TKKB’nin kuruluş temelleri 13 Şubat 2010 tarihinde Bursa Kent Konseyi’nin ev sahipliğinde 58 kent konseyinin katılımıyla gerçekleştirilen *Türkiye Kent Konseyleri Buluşması*’nda atılmıştır. TKKB böylelikle ülkemizde kent konseylerinin kurulmasında ve aralarında iyi uygulamaların paylaşılmasına öncülük eden sivil toplum ağı haline gelmiştir (Soygüzel, 2015:63-82).

Başlangıçta “Kent Konseyleri İletişim ve İşbirliği Ağı” olarak kurulan ve tüzel kişiliğe haiz olmadan çalışmalarını yürüten birlik, 03 Ağustos 2012 tarihinde Kent Konseyleri Derneği adıyla dernek statüsünde yoluna devam etmektedir. TKKB dernek tüzüğüne göre, derneğin asli organları Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu’dur. Bunların yanında derneğin, Akademik Kurul, Etik Kurul, Danışmanlar, Komisyonlar ve Genel Sekreterlik olmak üzere yardımcı birimleri bulunmaktadır (Çetin ve Sabancı, 2020: 387).

Şekil 1: Türkiye Kent Konseyleri Birliği Organizasyon Şeması

Kaynak: TKKB, 2021.

Yatay ve esnek bir örgütlenme modeli ile çalışmalarını yürüten TKKB, temsil anlamında Yönetim Kurulu üyeleri arasından bir dönem başkanı belirlemekte ve yılda bir kez farklı bir şehirde “Ulusal Türkiye Kent Konseyleri Buluşması” ile dönem başkanlığı devir teslim törenini gerçekleştirmektedir. Buluşmalarda aynı zamanda ortak kentsel sorunların gündeme getirildiği tematik toplantılar ve deneyim paylaşımına yönelik sunumlar da gerçekleştirilmektedir. TKKB tüm kent konseylerinin bir araya geldiği “Dönem Başkanlığı Devir Teslim Buluşmaları” dışında, ulusal ve bölgesel ölçekli tematik toplantılar ile kentlerin ortak sorunlarına yönelik hazırladığı raporlarını kamuoyuyla paylaşmaktadır (Soygüzel, 2020: 296-297). Ulusal ölçekli yapılan toplantılar ve temaları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Kent Konseyleri Birliği'nin Düzenlediği Ulusal Tematik Toplantılar

Ulusal Toplantı Tarihi ve Yeri	Toplantının Teması
06-08 Temmuz 2012, Gaziantep	Geleceğin Kentleri: İnsan Çevre ve Yapı.
12-13 Ekim 2012, Yalova	Kentsel Dönüşüm ve Şehirlerin Geleceği
05-07 Nisan 2013, Konya	TKKB 1. Gençlik Meclisleri Buluşması
30 Mayıs- 1 Haziran 2013, Uşak	Kent ve Ulaşım
27-29 Eylül 2013, Kahramanmaraş	TRKKB 1. Kadın Meclisleri Buluşması
25-27 Ekim 2013, Gaziantep	Engelsiz Kent
11-12 Kasım 2013, Yalova	Kent Konseyleri Yönetmeliği Değişiklik Taslağı Çalıştayı
26 Haziran 2015, Ordu	Kent Konseyleri Büyükşehir Tematik Çalıştayı
01-03 Ekim 2015, Mersin	Katılımcı Kentsel Planlama ve Kent Konseyleri
27-28 Ekim 2016, Zeytinburnu/İstanbul	Yerel Yönetişim ve Kent Konseyleri
04-05 Mart 2017, Eskişehir	Büyükşehir Kent Konseyleri Yasal ve İdari Çözümler Çalıştayı
13-15 Ekim 2017, Adana	Kent Vizyonu ve Kent Konseyleri
13-14 Mart 2020, Ankara	Büyükşehir Ölçeğinde Kent Konseyleri
05-06 Mart 2021, Çevrimiçi görüşme	Kadın Meclisleri Tarama Çalıştayı
06-07 Nisan 2021, Ankara	Yerel Hizmetler ve Ombudsmanlık Çalıştayı

Kaynak: Soygüzel, 2020: 296-297.

Kent Konseyleri Birliği Bursa Kent Konseyi ev sahipliğinde 2011 ve 2015 yıllarında gerçekleştirilen iki Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu'nun ana düzenleyicilerinden olmuş ve bilim insanlarının dikkatlerini kent konseylerine çekmeyi başarmıştır. Ulusal ölçekli buluşmalar ve tematik toplantılar dışında TKKB; olağan genel kurul, bölgesel toplantılar ve yönetim kurulu toplantılarını düzenli olarak gerçekleştirmektedir. 2019 yılında gerçekleştirilen tüzük değişikliği ile TKKB'de yönetim kurulu başkanlığı ve dönem başkanlığı yapmış kişilerden Türkiye Kent Konseyleri Birliği Etik Kurulu'nu oluşturmuştur. Etik kurul çalışmaları sonucunda 17 maddeden oluşan etik davranış ilkeleri belirlemiş ve kamuoyuna duyurmuştur. TKKB mümkün olan her yerde kent konseylerinin kurulması konusundaki girişimlerine devam etmekte ve kurulan kent konseylerine yönelik yönetim kurulu ve bünyesindeki danışmanlar aracılığıyla teknik destek vermektedir. Aynı kapsamda üyelere yönelik kapasite geliştirme eğitimleri ve deneyim paylaşım toplantıları da düzenlemektedir (TKKB, 2020: 28-29).

3. KENT KONSEYLERİNİN GELECEĞİNE YÖNELİK TKKB YÖNETİM KURULU ÜYELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

2010 tarihinde Türkiye Kent Konseyleri Buluşması adıyla 58 kent konseyinin katılımıyla başlayan süreç, 2012 tarihinde TKKB'nin dernek statüsüne geçmesiyle nihai hedefe ulaşmış ve tüzel kişilik kazanmıştır. TKKB tüzüğüne göre derneğin asli organlarından olan yönetim kurulu, birliğin misyonunun yerine getirilmesinde kilit bir rol üstlenmektedir. Bu noktadan yönetim kurulunu oluşturan 9 üyenin de geçmiş ve hali hazırda kent konseyi başkanlığı/yöneticiliği yapmış/yapıyor olmaları, kent konseylerinin kurumsal hafızaları olarak dünü, bugünü ve geleceği aynı anda değerlendirebilmeyi kolaylaştırmaktadır. Alan yazınında kent konseylerinin işlevselliğine yönelik yapılan değerlendirmelerde benzer problemlere vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu çalışma ile de TKKB yönetim kurulu üyelerinin; kent konseylerinin oluşumu ve kapsayıcılık, kent konseylerinin etkinliği ve yerel katılım, örgütsel ve yönetsel bağımsızlık, işlevsel ve yapısal sorunlar olmak üzere dört başlıktaki görüşleri kent konseylerinin geleceğine yönelik bütüncül bir bakış açısı geliştirebilmesi amacıyla analiz edilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Türkiye'de kent konseylerinin kurulmaya başlamasıyla birlikte alan yazına kazandırılan eserlerde kent

konseyleerin yerel demokrasi ve katılım açısından önemi dile getirilmiştir. Ancak son yapılan çalışmalarda kent konseyleerinin gerek kuruluş aşamasında ve gerekse bağımsız politikalar belirleme ve sunma noktasında yerel ve yasal dinamiklerden kaynaklanan sorunlar yaşandığı ileri sürülmektedir. Zamanla uygulamada ortaya çıkan bu sorunlar çok aktörlü ve paydaşlı kent konseyleerinin misyonlarını gerçekleştirmeleri adına risk teşkil etmektedir. Bu nedenle çalışmanın temel sorusu “*Yerel katılımı önceleyen kent konseyleerinin geleceğine yönelik uygulamada ortaya çıkan yönetsel ve yapısal sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir?*” oluşturmaktadır. Öyle ki yerel ihtiyaçların yerel-ulusal yöneticilere/karar vericilere aktarılmasında köprü görevi gören kent konseyleerinin, kuruluş aşamasından yerel politikaların belirlenmesindeki aktif rolüne kadar fiiliyatta ortaya çıkan sorunların tespiti ve bu sorunlara yönelik etkili çözüm önerilerin geliştirilmesi kent konseyleerinin işlevselliği açısından önem taşımaktadır. Çalışmada TKKB yönetim kurulu üyelerinden derinlemesine mülakat yöntemiyle elde edilen bulguların çözümlenmesi ve yorumlanmasıyla, kent konseyleerinin geleceğine yönelik bir projeksiyon çizilmesi amaçlanmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE YÖNTEMİ

Araştırmanın evreni Türkiye’deki kent konseyleerinin üye olabildiği TKKB’nin yönetim kurulu üyeleridir. Evrenin oluşturulmasında yönetim kurulu üyelerinin tamamının daha önce ve hali hazırda kent konseyi başkanlığı/yöneticiliği/paydaşlığı yapması ve kent konseyleerinin Türkiye’de oluşturulmasında öncü konumunda yer almalarının önemli bir payı vardır. Yönetim kurulu üyeleri mevcut bilgi ve birikimleriyle bir taraftan kent konseyleerinin işlevselliğine artı değer katarken, diğer taraftan yerel paydaş katılımı ve kent bilincinin oluşturulmasına destek vermektedir. Bu durum yönetim kurulu üyelerinin kent konseyleeri ile ilgili mevcut sorunların tespiti ve sorunlara yönelik alternatif çözüm önerileri oluşturma noktasında yeterli bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Derinlemesine mülakat tekniğiyle yapılan görüşmeler digital toplantı uygulaması olan Zoom üzerinden Mart-Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temel sorusu ve örneklemin niteliği göz önüne alınarak araştırma soruları hazırlanmıştır. Mülakatlara temel oluşturan ölçek, açık uçlu soruların yer aldığı “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” dur. Daha detaylı bilgi almak amacıyla yönetim kurulu üyelerine ek sorular da yöneltilmiş, alınan cevaplar katılımcıların önceden izni alınarak bilgisayara kayıt edilmiştir. Yapılan görüşmeler otuz ile elli dakika arasında sürmüştür. Veriler analiz edilirken kayıt altına alınan görüşler yazılı hale getirilmiş ve ortak görüşler tablo halinde yorumlanmıştır. Dikkat çeken bazı ifadelerin ise aynen aktarılması tercih edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Alan araştırması TKKB yönetim kurulu üyelerini kapsamaktadır. Her ne kadar yönetim kurulunu oluşturan 9 üyenin tamamına görüşme planlanmışsa da, sağlık problemlerinden dolayı bir üyeye söz konusu mülakat yapılamamıştır. Bütün kent konseyleerinin TKKB’ye üye olmaması ve yönetim kurulu üyelerinin şahsi görüşleri, Türkiye’deki kent konseyleerinin tam görüşlerini yansıtmayabileceği gibi bazı yönetim kurulu üyesinin düşünceleri zamanla değişiklik de gösterebilir. Bununla birlikte kent konseyleerinin mevcut ve olması gereken durumlarına yönelik hazırlanmış sorular araştırmanın diğer bir sınırını oluşturmaktadır. Araştırma sorularının konuyu değerlendirme açısından yeterli, mülakata katılanların ise araştırma sorularını tam olarak anladıkları ve samimiyetle cevap verdikleri varsayılmaktadır.

3.4. MÜLAKATLARLA ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZİ

Yapılan görüşmelerde elde edilen veriler bilgisayara kaydedildikten sonra ilk olarak yazıya dökülmüştür. Akabinde konu başlıkları ile birlikte verilen cevaplara göre sınıflandırma yapılarak betimsel analiz ve tablolama yöntemleri ile çözümlenmiştir. Elde edilen verilerin objektif bir şekilde yansıtılabilmesi amacıyla genellikle doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Görüşmeye katılan yönetim kurulu üyeleri YKÜ-1 ile YKÜ-8 arasındaki numaralarla kodlanmıştır. Kodlama yönteminin tercih edilmesinin sebebi, araştırmaya katılanların kişisel bilgilerinin verilmesini istememeleridir.

3.4.1. Kent Konseylerinin Kuruluşu ve Kapsayıcılık

Katılımcılara, “Kent konseyleri ve organları nasıl oluşturulmaktadır? Sizce bu organların oluşturulmasında yasal prosedürlerin dışında hangi etkenler rol oynamaktadır? Mevzuatta belirtilenlerin dışında illere göre farklı meclis ve çalışma gruplarının belirlenmesinde hangi kriterler esas alınmaktadır? Kent konseyi organlarının oluşturulması ve faaliyetlerinde kapsayıcılık sağlanmakta mıdır? Kapsayıcılığın artırılmasına yönelik ne gibi çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır?” soruları sorulmuştur. Katılımcılardan alınan yanıtlar şu şekilde olmuştur:

3.4.1.1. YKÜ-1: “Kent konseylerinin nasıl kurulması gerektiği ve kimlerin katılacağı aslında ilgili yönetmelikle ifade edilmiştir. Bu süreç yerel seçimlerden sonra belediye başkanının genel kurul çağrısıyla başlamaktadır. Genel kurul seçiminden sonra kendi içerisinde yürütme kurulu ve oluşturulması gereken meclislere karar verilmektedir. Ama burada dernekler konusunda belirli kriterlerin oluşturulması gerekmektedir. Çünkü çok sayıda dernek var ve kimlerin çağrılması gerektiği mevzuatta net değil. Bu hususta belediye başkanı bir kriter belirlemeli ve ona göre çağrılmalıdır bence. Bu noktada başarılı kent konseylerinin hazırlamış olduğu yönergeler var. Bazılarında bu kıstaslar belirlenmiş konumda. Bu işler yeni yeni öğrenilmekte ama kapsayıcılık da önemli. Çünkü bazı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) sonrasında dava açarak genel kurulun iptalini isteyebiliyor. TKKB bu süreçte tüm Türkiye’de geçerli bir yönerge hazırlanmasına katkı sunabilir. Sendikalar konfederasyonlar üzerinden çağrıldığı için sıkıntı olmuyor. Vakıflar da kolay ama burada vakıfların sayısı daha da artırılabilir. Bu noktada STK’larla ilgili bulunduğu ilde aktif olarak faaliyet gösterme, kentte başarılı çalışmalar yapmak, belirli bir üye sayısının üstünde olması, ilgili STK’nın kuruluş yılı baz alınabilir. Genel kurul öncesinde önce divan seçiliyor akabinde kent konseyi başkanı seçiliyor. İkinci seçimde kent konseyi yürütme kurulu oluşturuluyor. Yürütme kurulu üyeleri illere göre 10-30 sayısı arasında değişiyor. Meclis ve çalışma gruplarının sayısı da illere göre değişiyor. Bu değişiklik ilin ihtiyaçlarına göre değişiklik arz etmektedir.”

3.4.1.2. YKÜ-2: “Belediye başkanının genel kurul çağrısıyla genel kurul toplanır ve akabinde yürütme kurulu ve meclisler belirlenir. Her ilin ihtiyacına göre yürütme, meclis ve çalışma grubu sayısı değişmektedir. Örneğin Manisa’da 4 meclis 13 çalışma grubu kuruldu. Seçilen yürütme kuruluna farklı kurumdan ve meslekten üyeler katıldı. Bu farklılığın şehre dokunmasını arzu ettik. Çalışma gruplarını da kendi alanlarında ve kendi konularında gönüllü çalışma yapmak isteyenlerden oluşturduk. Gönüllük ilkesi olunca çalışma gruplarımız gittikçe büyüyor. Gönüllülük esas olduğu için akademisyen gelsin ama işçi gelmesin demiyoruz. Nitelik önemli ama herkesin her konuda söyleyecek bir sözü buluyor. Önemli olan kapsam alanını genişletmek. Meclis ve grupların oluşturulmasında herhangi bir kıstas olmamalıdır. Gönüllülükte kıstas aranmaz. Şehri için bir şeyler yapmak isteyen herkes olmalıdır. Bir akademisyenin düşünemediğini işçi düşünüyor. Bir çiftçinin söylemediğini bir akademisyen söyleyebiliyor. Bu üyelerin belirlenmesi noktasında belediye başkanlarının müdahalesi oluyor, bazı ilçelerde mutlak müdahalesi oluyor. Bunun sebebi olarak belediye başkanlarının kendi kişilik yapısından kaynaklanıyor. Bu noktada kent konseyleri kendi organlarını seçerken bağımsız olmalıdır. Tüm paydaşları kapsamaması gerekmektedir. Üyelerin nitelikleri de örneğin siyasi bir rolü de varsa sıkıntı çıkabiliyor.”

3.4.1.3. YKÜ-3: “Kahramanmaraş ölçeğinde başlarsak maalesef yedi senedir belediye başkanından dolayı kent konseyi kurulamamaktadır. Yasayla kurulması zorunlu olan bir kurumun sadece bir yerel yöneticinin inisiyatifıyla kurulmaması birliğinde en çok üzerinde çalıştığı sorun bence. Kahramanmaraş’ta 2007 kuruldu ilk defa. İlk genel kurulda genel meclis üyelerinin muhtarların yoğunlukta olduğu bir genel kuruldu. 2009 da bu durum değişti. Çok adil ve eşit bir şekilde paydaş katılımı sağlandı. Belediye başkanıyla ilişkiler iyi olduğu için rahat bir dönem geçirildi. Çok kapsayıcı paydaş katılımı oldu. Kamu kurumlarından gelen katılımcılar biraz zoraki olmasına rağmen, diğer STK’lar, vakıflar ve bireyler gönüllü olarak katıldığı için daha yapıcı katkı sunabilmektedir. Bazen gönüllü katılımcıların teklifleri bütün genel kurulu etkileyebiliyor. Sosyo-kültürel ve ilin ihtiyacına göre çalışma grupları ve meclisler değişebiliyor. Sayılar da buna bağlı değişiyor. Kahramanmaraş’ta örneğin 13 çalışma grubu vardı. Herkes ilgi alanına göre ilgili çalışma grubunda bir araya gelebiliyorlardı. Katılımcıların yeterlilikleri genel kurulun sağladığı imkânlar, yani çalışma gruplarının önünü açmalarıyla üretkenliğini artırıyor. Silsile halinde bakarsak belediye başkanlarının katkısı özgür çalışma ortamı ve demokratik katılım için önemli. Yani yerel yöneticilerin bakış açısı ve vizyonu önemli. Kente karşılıksız bir şey vermek isteyen katkı sunmak isteyenler için gerekli ortamı oluşturmak belediye başkanına bağlı. Belediye başkanının vizyonu yoksa kent konseyini salt proje amaçlı, salt mevzuatsal kurulması gerekli olarak

görmektedir. Ancak kent konseyleri akil adamlar veya şehirle ilgili her şeyin konuşulduğu bir platform olarak dizayn edilmelidir. Bütün bunlar yapılırken kimsenin güdümünde cereyan etmemelidir. Herkes yardımcı olabilir ama kimsenin arka bahçesi olmamalıdır. Amaç sadece şehre katkı amaçlı orda olunmalıdır. Kendini göstermek amaçlı değil gönüllü faaliyetler yapmak için orda olmalı.”

3.4.1.4. YKÜ-4: “Kent konseyi içerisindeki meclis ve çalışma grupları şehrin ihtiyaçlarına göre belirleniyor. Aslında yönetmelikte çalışma usul ve esaslarımız belirlenmiş. Kadın ve gençlik meclisleri zorunlu konumda olup bütün illerde kuruluyor. Engelli ve çocuk çalışma grupları da hemen hemen bütün kent konseylerinde kurulmuş vaziyette. Bununla birlikte bazı illerde Ankara gibi bisiklet meclisi bile var. Hatta bunların altında 5 tane çalışma grupları var. Aslında kent konseylerinin demokratik sivil yapıya katkısı yaşadığı şehirdeki ihtiyaçları belirleyip bu konuda meclis çalışma gruplarının seminer sempozyum yapıyor olmasıdır. Sorunların çözümünde kent konseylerinin elini güçlendiriyor bu durumlar. Elâzığ’da 4 tane meclis kuruldu mesela. Bunlar altında çok sayıda çalışma grubu kuruldu. Meclislerle destekli tabi bunlar. Belediye başkanı genel kurul çağrısında istediği kişileri çağırıyor. 1000 STK var ise 100’ü çağırılıyor. Belediye başkanı kimi istiyorsa. Sonra süreç mahkemelik oluyor. Ankara mesela bu şekilde oldu. Ancak mahkeme süreciyle bu iş bir şekilde aşıyor. Mesela Elâzığ’da 170 STK, muhtar, kamu kurumu falan 200 kişiyle yaptık. Birçok STK isyan etti biz niye yokuz diye. Belediye başkanının özel kalemi çağırdı bu STK’ları. Ancak bazı STK’lar işlevsel değil. Cami yaptırma dernekleri sadece tek bir amacı var mesela. Bazı dernekler tabela dernekleri. Bu konularda kimlerin nasıl çağrılacağı konusunda kriter oluşturulmalıdır. Bütün bu süreçler belediye başkanının inisiyatifinden çıkarılmalıdır. İllerde birçok platform var. Ancak kanuni bir gücü yok. Kent konseyi hem kanun gücü hem de şehrin bütün bileşenlerinden oluştuğu için kapsayıcıdır. Kamusal bir alanda olmayan STK’lar yerine mevzuatsal bir kurum olan kent konseyi ile çalışmak önemlidir. Şehirdeki muhtarlardan, STK’lardan, üniversitelerden gerçekten herkesten farklı yararlanabiliyor. Bunlarda kent konseylerinin illerde yapacağı faaliyetlerdeki kapsayıcılığı artırıyor.”

3.4.1.5. YKÜ-5: “Ardahan özelinden cevaplayacak olursak, kentlerin ihtiyaçları, yerel özellikleri, avantajları ve dezavantajları oluyor. Ardahan özelinde gönüllü katılımcılar noktasında insan kaynağı sorunu yaşıyoruz. Biz göreve geldiğimizde meclisler ve çalışma grupları kuruluydu. Belediye başkanı bunları belirlemişti zaten. Kent konseyi bizden önce kurulduğu için genel kuruldan öncesinde yönergeler daha önce hazırlanmıştı. Çalışma gruplarının belirli bir başlık üzerinden olması kent konseyinin başarısını doğrudan etkiliyor. Yani herkes uzmanlık alanına göre gönüllülük esasına göre çalışıyor. Kent konseyi kentsel ihtiyaçları belediyelere yönlendirilmesinde çalışma gruplarının önerisi çok önemli. Omurga görevi görüyor. Meclislerde aynı mantıkla çalışıyor. Ancak çalışma grupları daha hızlı ve etkin bir şekilde çalışabiliyorlar. Ancak temel esas gönüllülük olmalıdır. Çünkü bazen liyakatli insanlar bile olsa bazı akademisyenleri önerdik ancak gönüllü olmayınca sağlıklı bir şekilde yürümedi. İlk iki sene bağımsız olarak biz belirledik. Ancak zamanla kent konseyi daha bilinir olunca sahadaki STK’lar ve diğer bileşenler için çekim merkezi oldular. Artık bu süreçlere insanlar kendiliğinden gelip başvurabiliyorlar, katkı sağlayabilmektedir. Bütün kent konseyleri için bu geçerli olmakla birlikte, kent konseylerine yönelik bilinç arttıkça katılım ve kapsayıcılık artmaktadır. Kapsayıcılık mevzuat anlamında yeterlidir. Genel kurulda yer alan bileşenlere baktığımızda bütün kesimlere hitap ettiği görülmektedir. Fiiyatta mesela Ardahan’da %100’dü. Kent konseyleri kapsayıcılık anlamında daha aktif verimli çalışma yapması açısından belediye başkanı ve belediye meclisi iletişim çok önemli. Bu noktada özgüven eksikliğine sebep vermemek ve yaptığın işin karşılığını alamamayı ortadan kaldırmak için belediye başkanı ile iyi çalışmak gerekiyor.”

3.4.1.6. YKÜ-6: “Genel kurul tanımı yapılırken ucu açık olması çok fayda getirmiyor aslında. Dernek, STK, vakıf çok fazla mevzuatta katılıma dair net bir tanımlama yok. Belediye başkanının çağrısıyla faaliyetleriyle belirginleşmiş STK’lar tanımlanarak genel kurula gelmelidir. Eğer bunlar yapılmazsa bir dernek çıkıyor biz çağrılmadık diyor ve seçimimizi şaibeli bir noktaya getiriyor. Muhtarlarda çok fazla temsil ediliyor. Meclislere karşıyım. Kadın meclisi oluştururken bile sandık konuyor ortaya. Genç ve engelli de öyle. Bu seçim olurken çatışma oluyor. Bizde seçildik oluyor meşruiyet tartışmaları yaşanıyor. Şahsi olarak meclise karşıyım. Bunun için meclise gerek yok. Çalışma grupları veya genel kurul buna müsaade ediliyor. Ben engelli ve gençlik meclislerini kurmadım. Engelli derneklerinin kendi arasında sorun var. Genel kurulda kavga bile ettiler. Herkes kendi önceliğini düşünüyor şehri değil. Bu bakış açısının düzeltilmesi lazım. Ancak ben genel kurulumuza isteyenlerden genç ve engelli alıyorum. Kadın meclisimiz var kurmak istemedim

ama oldu. Yönergelerimiz her türlü çalışma alanına yönelik oldukça kapsayıcı bir düzenleme içeriyor. 2007 yılında Eskişehir kent konseyi kuruldu oldukça eski mesela. O dönemden bu yıla katılımcılık noktasında çok gelişmeler yaşandı. Katılımcılık şuan daha çok önemseniyor. Herkesin bir siyasi görüşü var. Kent konseyi bu siyasi şapkaları bir tarafa bırakmak lazım. Burada kente odaklanılması lazım. Projelere odaklanılması lazım. Kent konseyleri artık %80 siyaset üstü kurulması noktasına gelmiştir.”

3.4.1.7. YKÜ-7: “Genel kurul ilgili aktif STK’lardan valilik, belediye, üniversite, muhtarlardan oluşturulur. Belediye başkanının çağrısıyla genel kurul oluşturulur. Yürütme ve meclisler oluşturulur. Şehrin ihtiyaçlarına göre çalışma grubu oluşturulur. Sınırlama yok bu konuda. Çalışma grupları ve meclis genel kuruldan geçmek zorundadır. Eğer elimizdeki dinamiklerden yararlanabilirsek yetkinlikleri yeterlidir. Yeter ki belediye başkanı ile valilik ile üniversitelerle iyi ilişkiler kurulsun. Zıtlasmaya gidilmeden her türlü yardım alınmaktadır. Rize örneğinde bizler belediye başkanı ile son derece iyi ilişkilere sahibiz. Vali beyle de projelerimize maddi manevi destek vermektedir. Şehirdeki insanların rahat bir şekilde hayatlarına devam etmesi ve işlerini kolaylaştırmak için gönüllü hizmet vermekteyiz. Yerel katılım olmazsa olmaz bir şarttır. Genel kurul yürütme ve meclis dâhil bine yakın katılımcımız var. Bu çok önemli bir sayı. Bizler sanayi odasından ticaret odasına her türlü kamu kurum ve kuruluşundan destek görüyoruz. Bu destek kapsamında bu kuruluşlar çok insani bakıyor. Buda bizi mutlu ediyor. Kapsayıcılık noktasında da gün geçtikçe olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Bir proje yapılıp o proje üzerinden insanlara ulaşıldığında insanların kent konseyine bakışı ve katılımı değişmektedir. Bir taraftan katılım artarken diğer taraftan kapsayıcılık artmaktadır.”

3.4.1.8. YKÜ-8: “Kent konseyi yönetmeliği bize kuruluş ve organların seçimi ile ilgili bir netlik vermektedir. Bizde o noktadan hareket ederiz. Bu süreç belediye başkanının çağrısı ile başlamaktadır. Bu çağrı üzerine yönetmelik kapsamında yer alması gereken STK, vakıf, sendika, kamu kurum ve kuruluşlarının oluşmasıyla genel kurul yapılır. Balıkesir için bu sayı 475 idi şimdi 500 ü geçti. Genel kurul seçiminden sonra diğer organ seçim işlerine geçiliyor. Yürütme kurulu ve kurulması öngörülen meclislerin yönergeleri de kabul ediyor. 24 kişilik bir yürütme kurulu oluşturduk. Meclislerin de onay almasıyla onlarda çalışmaya başlıyor. Meclis ve çalışma grupları oluşturulurken mevzuat bazı meclisleri zorunlu sayar ancak bir sınırlama bulunmamaktadır. Şehrin ihtiyaç, potansiyel ve önceliklerine göre çalışma grupları oluşturulmaktadır. Meclisler ayrıca genel kurul oluşturur. Bunların da başkanları ve organ seçimleri kent konseyi genel kurulunda onaylandıktan sonra faaliyete başlar. Çalışma gurupları kamuoyu oluşturmak, kamu kurumlarının yetişemediği noktalarda devreye girmektedir. Kent konseylerin kapsayıcılığı noktasında belediye olan her yerde kurulması gerekmektedir. Ancak belediye başkanı ilgi, alakası ve alan açmaması nedeniyle belli illerde kurulamamaktadır. Çünkü temel destek belediyelerden sağlandığı için belediye başkanının kent konseyine alan açması gerekmektedir. Bu noktada belediye başkanı mali ve aynı destekle bu süreçte etkin bir rol oynamaktadır. Kent konseyi genel kurulu oluştururken ayırım gözetmeksizin kent dinamikleri dikkate alınmışsa çözüm üreten etkili mekanizmalar haline gelebilmektedir. Kapsayıcılığı sağlayamadığımız zaman etkinliğiniz de azalmaktadır. Mevzuat açısından kapsayıcılıkta sıkıntı yok. Şehrin önde gelenleri, belediye başkanı ve valiler genel kurul için özenli bir liste üzerinde çalışmalıdır. Kente hizmet için bunun olması gerekmektedir.”

YKÜ-1, YKÜ-2, YKÜ-3, YKÜ-4, YKÜ-5, YKÜ-6, YKÜ-7 ve YKÜ-8 de genel kurul çağrısının ilgili mevzuatlar gereği belediye başkanı tarafından yapıldığını ifade etmişlerdir. YKÜ-3 ise belediye başkanının genel kurul çağrısı yapmadığı için Kahramanmaraş’ta kent konseyinin tekrar kurulamadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcıların tamamı belediye başkanlarının kent konseylerinin organ seçimlerine yönelik müdahalesine itiraz ederken, kent konseylerinin faaliyetlerine yönelik yerel yönetimlerle iyi bir işbirliği olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine katılımcıların tamamı illerin ihtiyaçlarına göre farklı sayılarda meclis ve çalışma grupları oluşturulduğunu, kent konseylerinin başarısı için ise çalışma gruplarında yer alan katılımcıların gönüllülük esaslı çalışmaları gerektiğini belirtmiştir. Kapsayıcılık noktasında bazı kent konseylerinde yerel dinamiklerden kaynaklanan sorunlar yaşansa da, mevzuatsal anlamda bir sıkıntının olmadığı ve hatta ilgili yönetmeliğin katılımcılık boyutunu oldukça geniş belirlediği ifade edilmiştir. Kent konseyleri organlarında yer alacak STK’ların bazı kriterler üzerinden sürece dahil edilmesine yönelik YKÜ-2’nin dışında bütün katılımcılar olumlu görüş bildirmiştir. YKÜ-2 ise gönüllü yapılan hizmetlerde kriterin aranmaması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 1. Kent Konseylerinin Oluşumu ve Kapsayıcılık

Ortak İfade / Sorunlar
<ul style="list-style-type: none">• Kent konseylerinin kurulması bir makamın veya şahsın insafına bırakılmamalıdır.• İlk defa kurulmayan kent konseylerinde genel kurul çağrısının kim tarafından yapılacağı net değildir.• Belediye başkanlarının çalışma gruplarını arka bahçesi olarak görme eğilimi ve bazı katılımcıların kişisel ajandaları için kent konseylerini kullanmaktadır.• Çok sayıda ve farklı alanlarda faaliyet gösteren STK'lardan hangilerinin kent konseyi genel kuruluna davet edileceği hususunda kriterler belirgin değildir.
Öneriler
<ul style="list-style-type: none">• Çağrıya çıkmayan belediye başkanları için çeşitli yaptırım mekanizmaları oluşturulabilir. Kent konseylerine ise bu konuda ombudsmanlığa başvuru hakkı tanınabilir.• Özellikle ilk defa kurulmayan kent konseylerinde genel kurul çağrısını yapacak olan makam netlik kazandırılmalıdır. Bu çağrıyı kent konseyi başkanı ya da genel sekreter yapabilmelidir. İlk defa kurulacaklar için ise belediye başkanı yerine daha tarafsız olan Valiler çağrıyı yapabilir.• Kent konseyi genel kurulu için bulunduğu ilde aktif olarak faaliyet gösterme, kentte başarılı çalışmalar yapmak, belirli bir üye sayısının üstünde olması ve kuruluş yılı gibi bazı kriterler üzerinden çağrı yapılmalıdır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 1’de de ifade edilmeye çalışıldığı üzere, kent konseylerinin kurulması ve organlarının seçiminde belediye başkanlarının büyük etkisi bulunmaktadır. Özellikle ilk kurulacak kent konseylerinde belediye başkanlarının bakış açısı o ilde faaliyet gösterecek kent konseylerinin geleceği üzerinde son derece bağlayıcı bir unsur olabilmektedir. Bazı illerde yerel seçimlerden sonra belediye başkanının değişmesine bağlı olarak kent konseylerinin genel kurul çağrısı yapılmamaktadır. Bu noktadan taraflara yönelik çeşitli yasal enstrümanlar tanınarak, sistemin sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde çalışması için adımlar atılmalıdır. Genel kurul çağrısı yapılacak STK'lara yönelik ise net kriterler belirlenerek, aktif katılım ve proje desteği yapamayacak olanların sürece dahil edilmemesi gerekmektedir. Nihayetinde gönüllü bir şekilde sunulması gereken kent konseyi hizmetlerinin kişisel çekişmelere ve ajandalara kurban edilmeyerek, var olan sinerjinin şehrin ortak sorunlarına çözüm için kullanılması sağlanmalıdır.

3.4.2. Kent Konseylerinin Etkinliği ve Yerel Katılım

Katılımcılara, “*Kent konseyi faaliyetlerinin (kurumsallaşma, temas-etkileşim, etkinlik (düzenlenen-desteklenen) ve tavsiye kararları) etkili ve verimli gerçekleştirilmesi veya gerçekleştirilememesinde hangi etkenler rol oynamaktadır? Sizce kent konseylerinin faaliyetlerinin etkinliği noktasında yerel katılımcılar nasıl bir rol üstlenmektedir? Katılımcıların niteliklerinin geliştirilmesinde sizce hangi yöntemler kullanılabilir?*” soruları sorulmuştur. Katılımcılardan alınan yanıtlar şu şekildedir;

3.4.2.1. YKÜ-1: “*Genel kurul için bütün STK'lara yazı yazılarak kurulacak 15 çalışma grubu için üye vermeleri istenmiştir. Yani her paydaşın ilgili alanına göre istediği çalışma grubu veya meclise girmeleri için teklifte bulunulmuştur. Herkes çalıştığı alanında faaliyet gösterirse kent konseylerinin etkinliği de artmaktadır. Etkenlik, verimlilik, hesap verebilirlik ve sorumluluk sahibi olmaları açısından birilerinin önerdiği değil kendi isteğiyle olması önemlidir. Çok yetkin ve başarılı çalışma grupları ve meclislerimiz var. Bu başarının arkasında birçok kurumdan üye alınmasının çok büyük payı var. Yapıyormuş gibi yapıyorsak verimlilik sağlanmaz. Eğer genel kurullar kent konseylerinin istediği şekilde olursa hem etkinlik, hem verimlilik hem de kapsayıcılık sağlanır. Eğer ilk seferde genel kurulda bir STK yer almamışsa onlar için daha sonrasında genel kurulda yer alması için bir fırsat tanınabilir. Mümkün olduğunca örnek uygulamaların diğer illerimize yayılması gerekmektedir. Kurulan çalışma grupları ve meclisler sadece soruna değil çözüme de odaklanması gerekmektedir. Eğer kent konseyleri ele aldığı soruna yönelik uygulanabilir bir çözüm getirmişse genel kurulda yer alan yerel yöneticiler konu daha yerel belediye meclisine gitmeden çözüm üretebiliyor. Kent konseyi başkanı konseyin etkinliği adına dışa dönük olmalı, alanında yetkin olmalıdır. Belediye başkanları kent konseyi organlarının seçiminde müdahale ederse gönüllü katılımcılar bundan*

olumsuz etkileniyor. Buna izin vermemek lazım. Katılımcıların kent konseyleri üzerinden gittikleri eğitimlerde gördüğü iyi uygulamaları kentine uygulamak istiyor. Bu noktada TKKB olarak “Gönüllülük Kılavuzu” diye kitap çıkartıyoruz. Nasıl hareket etmesi gerektiği bu kitapta yazıyor. Kentte yönelik yapılan faaliyetler halk tarafından bilinirse konseyin etkinliği ve katılımcı sayısı ister istemez artıyor. İlerleyen zamanlarda kent konseylerinin etkinliğini sağlamak adına birlikte hareket etmeyi kolaylaştıran mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kurumsallaşmayı da hızlandıracaktır. İzmir ve Elâzığ depreminde bütün kent konseyleri bir anda organize olarak devreye girmiştir. Buda kent konseylerinin kurumsal bir kimlik kazandığının işareti gibi. Bununla birlikte kent konseyleri arasındaki anlaşmazlıklarda TKKB'nin ombudsman gibi çalışmasını istiyoruz. Böylelikle kent konseyleri kendi aralarındaki sorunlarını TKKB üzerinden arabuluculuk yöntemiyle daha rahat çözebilecektir. Birlik yönetim kurulu olarak siyasi partilere bu konudaki talebimizi ilettik.”

- 3.4.2.2. YKÜ-2: “Özellikle çalışma gruplarında yer alacak katılımcıların konunun uzmanı olması ve sorunlara yönelik hazırlanacak raporlamalarda aktif rol alması kent konseylerinin etkinliği açısından son derece önemlidir. Örneğin herhangi bir mahallede uyuşturucu kullanan kişilere yönelik içerisinde doktorlardan psikologlardan oluşan grup yardım etse ve rapor hazırlasa hem çözüm hem de sonraki süreçlerin takip edilmesi kolaylaşır. Ancak kişiler ne kadar kendi alanında uzman da olsalar kentlilik bilinci, katılım ve kent konseyleri hakkında eğitim ve geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar kent konseylerinin etkinlik ve verimliliğinin artırılmasında hem katılımcılara hem de kurum vizyonuna katkı sağlayacaktır. Özellikle vatandaşlar kent konseylerinin ne olduğunu bilmiyor. Bu atölye çalışmaları paydaş STK'lara olduğu gibi vatandaşların kent bilincinin oluşturulması ve katılım kültürü açısından özellikle yapılmalıdır. Bunların dışında kent konseyi yöneticilerine yönelik de özellikle başkan ve genel sekreter düzeyinde eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bizler TKKB tarafından kent konseyi yöneticileriyle aylık bir araya geliyoruz. Bunların artırılması lazım. Belki de Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla çocuklara kent bilinci ve kent konseyleri ile ilgili bilgilendirme seminerleri yapılabilir. Birebir temas da önemli bu konuda. Genel kurul paydaşlarıyla birebir iletişim ve proje bazlı birliktelik ilişkileri ve verimliliği güçlendiriyor”.
- 3.4.2.3. YKÜ-3: “Öncelikli olarak bütün kent konseylerinin etkin ve verimli faaliyetlerde bulunabilmesi için katılımcılara veya paydaşlara kent konseylerinin ne olduğu anlatılmalıdır. Bu durum etkin bir yerel katılım açısından da önemlidir. Yani sizin etkinliklerinizin kalitesi artmadan kurumsal olarak da etkin olamazsınız. Kent konseyleri ilk kurulmaya başladığında sanki elinde sihirli değnek var şehrin kurtarıcısı gibi görüldü. Dolayısıyla ilk başta kent konseylerine çok fazla misyon yüklendi. Oysa bir aracı kurum olarak istişari görev yapmaktadır. Gönüllü katılımcıların katılacağı eğitimlerle kent konseylerinin ana misyonları anlatılmalıdır. Bütün bileşenler için aynı eğitim olmaz. Bir kamu kurumu çalışanı ile bir vatandaşın aynı eğitime tabi tutulması olmaz. Farklı gruplara farklı eğitimler verilmelidir. Bu eğitimlere bütün kent konseyi organları da dahil edilmelidir. Ulusal ve küresel bütün konularda yol gösterici eğitim programları yapılmalıdır. Sadece çalışma gruplarına değil yani. Yılda 3 veya 4 defa olabilir. Çok olması da iyi değil. Sadece gündemi takip etmeleri ve genel eğilimlerden bilgi sahibi olmaları yeterlidir.”
- 3.4.2.4. YKÜ-4: “Kent konseylerinin organlarının seçimine müdahale yapılmazsa eğer etkin ve verimli çok güzel çalışmalar olacaktır. Ancak yerel katılım açısından sıkıntılı olan büyükşehir olmayan yerlerde ilçe kent konseylerinin genel kurula çağrılmamasıdır. Bu durum kent konseylerinin etkinlik ve verimliliğini düşürmektedir. Kent konseylerinin genel kurulunda yerel katılım açısından daha çok STK'lar yer almaktadır. Mesela üniversite 1 kişi baro 1 kişi ancak STK'lar bir araya gelip etkin bir noktaya gelebiliyor. Muhtarlar da bu şekilde süreçlere müdahale edebiliyor. Katılımcıların etkinliğini artırmak adına çalışma gruplarının başında alanında uzman akademisyen olması öncelenmelidir. Örneğin benim başkanlık dönemimde eğitim çalışma grubuna eğitim fakültesinden bir akademisyen getirildi. Hem akademik hem de alanında uzman kişiler sorunun çözümünde büyük fayda sağlıyor. Tabiki bunlar tek başına karar vermiyor. Kamu, özel ve STK'lardan temsilciler de karar alma süreçlerinde rol alıyor. Yani şehrin bir sorununa yönelik bütün paydaşlar masada oluyor. Bu mekanizmanın dışında bu şekilde birlikte etkin, verimli, kaliteli ve en üst seviyede karar alınan başka bir mecra bulmak mümkün değildir. Herkes tek başına önerisini yapmalıdır ancak sorunlara yönelik ortak akıl ve yönetişimi mekanizması çalışmalıdır. Üniversitelerin kamu yönetimi alanında kendini yetiştirmiş akademisyenler var. Farklı bölümlerden de olabilir ama kamu yönetiminin

konusuna girmektedir kent konseyleri. Dolayısıyla akademisyenlerin de desteği ile kent konseyleri hakkında çok geniş katımlı eğitim yapılmalıdır. TKKB bütün illerdeki kent konseylerine yönelik ulusal ve uluslararası sempozyumlarla sivil toplum bilinci ve kent bilincinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. STK'larla yapılan kaynaşma yemekleri ve çalıştaylar, bölge toplantıları kentlilik bilincinin oluşturulmasında önemli. Kent konseyleri Hz. Mevlana'nın pergel metaforu gibi bir ayağı sağlam bassın diğer ayağı başta üniversite bütün paydaşları ziyaret etmelidir.”

3.4.2.5. YKÜ-5: *“Seçimlerde katılım yüksek, ancak iş etkinliklere geldiğinde katılım düşüyor. Burada vatandaşların katılım bilincinin ele alınması lazım. Veya sivil toplum noktasında bir anlayış eksikliği var. Kentten kente farklılıklar olmakla birlikte temsil ile katılım birbirine karıştırılmaktadır. Bu sıkıntılı bir durum bence. Sendikalar yerel dernekler etkinliklere katılım noktasında yeterli isteği göstermemektedir. Türkiye’de kent konseylerinin etkin olması için ise meclis üyelerine eğitim ve bilgilendirme çalışması yapılması gerekmektedir. Bu noktada biz 2014 yılında bir çalışma yaptık kent konseyinin bütçesine onay veren meclis üyelerine yönelik olarak. Ancak gördük ki bu meclis üyelerinden 2/3’ü bütçe verdiği kent konseyini bilmiyor. Burada kent konseylerini ne olduğu meclis üyelerine iyi anlatılmalıdır. Tabi bu bilgilendirme ve eğitim dengeli olmalı biraz fazlaya kaçarsa meclis üyeleri bizi rakip görüyorlar. Kent konseylerinin etkinliği ve yerel katılım yapılan çalışmalar zamanla ön plana çıktıkça artacaktır. Yani bilinirlik artarsa katılım artar. Bir çalışma grubunda liyakatli insanlar olmalıdır. İyi bir raporlama için. Ancak teknik bilginin yanında alaylı kişilerin de olması gerekmektedir. Bu denge iyi harmanlanmalıdır. Çalışma grupları kendinin isteğinden ziyade halkın ne istediğine kulak kabartmalıdır. Kent konseylerine yönelik katılımın niteliğini artırmak için yerel derneklere yönelik eğitim yapılmalıdır. Katılım büyük oranda buradan oluyor. Yerel seçilmişlere ve kent konseyi bileşenlerinden olan meclis ve çalışma gruplarına yönelik de eğitim yapılmalıdır.”*

3.4.2.6. YKÜ-6: *“Genel kurul çalışması ve yürütme kurulu üyeleri için en ufak işler için bile bir araya gelim genel kurul toplansın demek çok sağlıklı olmuyor. Biz 15 kişilik yürütme kurulu ve yedeklerle birlikte düzenli olarak toplanıyor, kararları alıyor ve uyguluyoruz. Buda kent konseylerinin hızlı ve etkin olmasını sağlıyor. Gönüllü katılımcıların niteliklerini dediğimiz çalışma grupları aslında. Herkes gelsin mantığı var. Bazen hiçbir düşünceye sahip olmadan gelebiliyor. Veya bir amaç için geliyor ama işlevsel olmuyor. Öncelikle kent konseyleri ile ilgili bilgilendirme gerekiyor. Gönüllülük nedir anlatılmalıdır. Gönüllülük sadece otursun demek değildir. Bazen konuları bilmediğimiz için neyin şehir için ihtiyaç olduğunu bilemiyoruz. Fikriyle gelen insanları iyi dinlemek lazım. Dinlenilince güzel işler çıkıyor destek artıyor. Çalışma gruplarına katılmaları için onlara diyoruz ki bir ay gelin aktif katılım görün. Daha sonra üye olmak istiyorsanız olursunuz. Kimin ne olduğunu bilmiyoruz. Bazen gelen kişiler ahengi bozabiliyor o yüzden üye olmadan önce çalışma gruplarında yer alması önemlidir. STK’lar çok geniş bir alanda genel kurulda yer alıyor. Göçmen dernekleri, eğitim dernekleri gibi. Bunlar için eğitim yelpazesi sunmalıyız. Kişisel gelişim seminerleri de buna dahil edilmeli ve sosyal medya üzerinden duyurulmalıdır. Gönüllülük eğitimi, kişisel eğitimler, proje eğitimleri, bunlar aynı zamanda sivil toplumun gelişmesine de imkân sağlıyor. Kendi üyelerimize yönelik eğitimleri ise çalışma grupları üzerinden yapılması daha sağlıklı. Tabi buradan herkese ulaşmak zor. Ancak bugünkü görüşme fırsat oldu digital toplantı programları üzerinden bu eğitimleri planlayabiliriz. Ben özellikle çalışma gurupları üzerinden eğitim taleplerine daha çok önem verilmesi taraftarıyım. Çünkü çalışma guruplara halka en yakın yüzümüz. Dolayısıyla bazen niye geziye götürmüyorsunuz diyenler oluyor. Belediyenin verdiği hizmetleri vermemizi isteyen de oluyor. Bu konularda kent konseyi misyonunun halka anlatılması lazım. Nihayetinde bu kurumlar gönülünü gezdirme yeri değil gönüllü çalışılan yerler. Aslında aktif vatandaşlık ne demek olduğunu anlatmakla başlamalıyız.”*

3.4.2.7. YKÜ-7: *“Kent konseyinin etkinlik ve verimliliğinde katılımcıların niteliği önemli ama gönüllülük çok daha önemli bence. Ancak özellikle nitelikli projelerde liyakat çok önemli bir hal alıyor. Çalışma gruplarının faaliyet alanlarında yaptıkları çalışmalarını raporlandırma noktasında da yerel katılımcıların niteliği çok önemli oluyor. Çünkü bu raporlama çok güzel bir şekilde yapılırsa genel kuruldan geçip belediye meclisine gidebiliyor. Dolayısıyla nitelikli çalışmalar daha kıymetli bir hal alıyor. Bununla birlikte yerel katılım açısından büyükşehir olan yerlerde merkezde kurulan kent konseyi bütün il sınırlarını kapsarken Rize gibi büyükşehir olmayan illerde sadece şehir merkeziyle sınırlı kalmaktadır. Bu da büyükşehir*

olmayan yerlerdeki kent konseylerinin etkinlik ve verimliliğinin yanında yerel katılımı da sıkıntıya sokmaktadır. Bunun il sınırlarına genişletilmesi gerekir. Elbette eğitim ve geliştirme önemlidir. Ancak yine burada da gönüllü olması gerekir. Elbette kısa zaman içerisinde kent konseyi hakkında her şeyi vermek mümkün değildir. Bu noktadan bütün yerel katılımcılara kent konseyi hakkında bilgilendirilmesi ve akabinde kent konseylerinde görev almaları önemli oluyor. Kent konseyleri dinamik bir yapıdan oluşuyor. Genel kurul üyeleri bile 2 yılda bir değişiyor. Dolayısıyla sizin eğitim verdiğiniz kişi 2 yıl sonra bırakabiliyor. Verdiğiniz eğitim bu noktada boşa gidiyor. Ancak bu eğitimler her kesime ve sürekli yapılırsa daha sağlıklı olur. Özellikle üniversite ile işbirliği yapılarak eğitim programları oluşturulabilir. Burada kent bilinci, sivil toplum ve kent konseyi hakkında eğitimler yapılabilir. TKKB her ay düzenli olarak konusunda uzman birisiyle eğitim-bilgilendirme toplantıları yaparak yeni süreçlerden haberdar ediyor. Bizlerde bu bilgileri sahada uygulamada katılımcılara aktararak niteliklerini artırma gayreti içerisinde oluyoruz.”

3.4.2.8. YKÜ-8: “Kent konseyinin etkinliğini artırmak için özellikle Balıkesir’de paydaşların bir genel kurul temsilciliği niteliği var birde gönüllü listemiz var. Bu noktada emekli ve genç gönüllülerle oldukça iyi işler yapmaktayız. Mesela emekli akademisyeni çalışma grubuna koyduğunuzda şehri için üretmeye devam ediyor. Gençler de ilgi alanına göre gönüllü katıldığı çalışma gruplarında etkili işler yapıyor. TKKB olarak yerel katılımın nitelikli olması adına “Gönüllük Kılavuzu” hazırladık. Her kentlinin şehrine katkı sunması için gerekli tecrübe paylaşımlarına önem veriyoruz. Bu kişilerle naif bir ilişki kurduğunuzda kent konseyleri olarak doğru işler üretme noktasında daha etkin oluyorsunuz. Kent konseyinin aslında temel misyonu yerine getirebilmek amacıyla kentlilik bilinci ve kent aidiyet duygusu üzerinde paydaşlara bilgilendirme ve eğitim yapmalıdır. Gençlerin ve kadınların bu programlara katılması çok faydalı olur. Biz böyle bir programı daha geçen ay bitirdik 8 hafta sürdü. 45 genci bu noktada eğitim aldırдық. Akabinde raporlandırma yaptığımızda gençlerin kente olan ilgisinin arttığını gördük. Kadınların ise kent hayatına güçlü katılımı ekonomik özgürlükler üzerinden daha verimli oluyor. Biz bu noktada kadınlara yönelik programlara destek vermeyi tercih ediyoruz.”

YKÜ-1, YKÜ-2, YKÜ-3, YKÜ-4, YKÜ-5, YKÜ-6, YKÜ-7 ve YKÜ-8 de benzer ifadelerle gönüllülük ilkesinin kent konseylerinin etkinlik ve verimliliğinin artırılması ile yerel katılım açısından önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Yine katılımcıların tamamı kentlilik bilinci, sivil katılım ve kent aidiyet duygusunun oluşturulması için eğitim ve geliştirme faaliyetlerine öncelik verilmesini istemiştir. YKÜ-5 kent konseylerinin daha etkin olması amacıyla bu eğitimin daha çok meclis üyelerine yapılması gerektiğini belirtmiştir. YKÜ-4 ve YKÜ-7 ise kent konseylerinin etkinliğinin ve yerel katılımın olumsuz etkilenmemesi için kent konseyi organlarının seçimine dış müdahalenin olmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Aynı katılımcılar yerel katılım açısından büyükşehir statüsünde olmayan illerdeki ilçe kent konseylerinin, il kent konseylerinin genel kuruluna çağrılmamasının yerel katılım açısından bir sorun teşkil ettiğini de dile getirmiştir. YKÜ-1 ve YKÜ-8 TKKB de yerel katılımın bilincinin artırılması adına “Gönüllülük Kılavuzu” adında kitap hazırladıklarını ve her vatandaşın kendi şehrine hizmet edebilmesi için tecrübe paylaşım programlarına ağırlık verilmesini ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Kent Konseylerinin Etkinliği ve Yerel Katılım

Ortak İfade / Sorunlar
<ul style="list-style-type: none"> Belediye başkanlarının sivil toplumun görüşüne başvurmadan kendi istediği şekilde genel kurul listesi oluşturması. İlk dönem genel kurulda yer almayan STK’ların katılıma isteksizliği. Büyükşehir belediyesi olmayan illerde ilçe kent konseylerinin il kent konseylerinin genel kuruluna çağrılmaması. Kent konseylerinin etkinliği ile yerel katılım bilincini artırmak amacıyla yapılacak eğitimin niteliği ve hedef kitle karmaşası. Kent konseylerinin her ilde farklı sorunlarla karşılaşması ve uygulama farklılıkları.
Öneriler
<ul style="list-style-type: none"> Genel kurul seçiminde hiçbir makam veya şahsın etkisi olmadan bütün paydaşlar adil ve hakkaniyetli bir şekilde yer almalıdır. Yerel katılımı teşvik eden genel kurul yapısı kent konseylerinin etkinliği artırır.

- Yerel katılım açısından ilk seferde genel kurulda yer almayan STK'lara bir sonraki dönem veya meclis ve çalışma gruplarında daha fazla yer verilebilir.
- Büyükşehir belediyelerinin olmadığı illerde ilçe kent konseyleri il genel kurul seçiminde yer almalıdır.
- Kent konseylerinin etkinliğini artırmak amacıyla kent konseyi katılımcılarına, STK'lara, yerel yöneticilere, kent aktörlerine, hemşerilere yönelik, öncelikli olarak kent konseyleri hakkında eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Bütün bu eğitim ve geliştirme etkinlikleri kentlilik bilinci, sivil katılım ve kent aidiyet duygusunu kazandırmaya altlık oluşturmalıdır.
- TKKB'nin farklı illerde ortaya çıkan sorunlar ve uygulama farklılıklarını ortadan kaldırmak için ombudsman gibi görev yapması sağlanmalıdır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 2'ye ve katılımcılardan alınan yanıtlara bakıldığında gönüllü paydaşların hizmet sunumuna aktif bir şekilde katılımı kent konseylerinin verimliliğine olumlu katkı sağlamaktadır. TKKB'nin hazırlamış olduğu "Gönüllülük Kılavuzu"; yerel katılımın niteliğinin artırılmasında ve katılımcılara yönelik kentlilik bilinci, sivil katılım ve kent aidiyet duygusunun kazandırılmasında önemli bir misyon üstlenebilir. Katılımcı niteliğinin yerel sorunların tespiti ve çözümünde kritik bir rol oynamasına karşın, bütün süreçlerin daha etkin gerçekleşmesinin ana itici gücünün gönüllülük ilkesi olduğu anlaşılmaktadır. Kent konseylerinin her ilde farklı kuruluş evresinden geçmesi ve zamanla uygulamada ortaya çıkan sorunlar kurumsallaşma önünde en büyük engel oluşturmaktadır. Bu noktadan kent konseylerinin etkinliğini artırmak ve uygulama birliği sağlayabilmek amacıyla TKKB'nin bir nevi ombudsman gibi çalışması doğru yönde atılmış bir uygulama olarak göze çarpmaktadır.

3.4.3. Örgütsel ve Yönetmelik Bağımsızlık

Katılımcılara, "Kent konseylerinin yerel yönetimlerle etkileşiminde ne gibi örgütsel ve yönetmelik sorunlar yaşanmaktadır? Sizce bu sorunlar kent konseylerinin bağımsız karar alma ve faaliyet sunma noktasında nasıl bir etki yaratmaktadır? Örgütsel ve yönetmelik bağlamda daha kurumsal ve bağımsız kent konseyleri için sizce neler yapılmalıdır?" soruları sorulmuştur. Katılımcılardan alınan yanıtlar şu şekilde olmuştur:

YKÜ-1: "Genel sekreterlik makamı yönetmeliğe göre genel kurul belediye başkanının önereceği üç adaydan birini seçmekle yükümlüdür. Genel sekreterin içerden veya dışardan olması önemli değil. Ancak yerel yönetimler ile konsey arasındaki iletişim sağladığı için önemli bir konumda yer alıyor. Bu yönde belediyeden birisi olması daha önemli gibi duruyor. Kent konseylerinde sorun yoktur dememiz yanlış olur. Yapısal sorunlarımız yok uygulamada sorunlarımız var. Biz o kentte yeni bir yetki alanı oluşturmak istemiyoruz. Kent konseyinin parayla işi olmamalı. Kente hizmet için güç birliği yapmak istiyorum. Faaliyet yapılmak isteniyorsa para bir şekilde tedarik ediliyor. Belediye başkanı ile kavga ederek bu yerel sorunlar çözülemez. Ancak bütünüyle bağımlı da olunmaz. Gücümüzü ve yetkimizi iyi kullanmak zorundayız. Müstakil seçildiği için kent konseyleri başkanları her kapıyı çalabilmeli. Böyle bir başkan olursa sorun asgari düzeyde olur. Belediye başkanı kent konseyleri başkanlarının yerine oynadığını düşünüyor. Birçok insan kenti için çalışmakta. Para istemiyor makam istemiyor. Belediye başkanının bunları değerlendirirse daha başarılı olur. Belediye başkanı için kent konseyleri veri toplama noktasında önemli bir görev üstleniyor. Bir kenti atanmışlar, seçilmişler ve sivil inisiyatif yönetiyor. Bunun üçünün ahenkli çalışması çok önemli. Burada kent konseyleri sorunu tespit edip yerel yöneticilere ve meclise gönderiliyor. Bu noktada meclisler bağlayıcılığımız olmadığı için dediklerimizi yapıp yapmamakta özgürdür. Ancak genel kurul tasarıları eğer kabul görmezse, basın açıklaması yaparak kamuoyu oluşturarak belediye başkanı ve mülkü amirler üzerinde baskı oluşturulabiliyor. Elimizdeki tek gücümüz budur."

3.4.3.1. YKÜ-2: "Tamamen bulunduğunuz şehir ile ilgili sorunlar. İstanbul ayrı Adana ayrı. Siyasetten bağımsız bir düzen olması lazım. Kent konseyleri seçimleri belediye başkanı araya girmeden şeffaf olarak gerçekleşmeli. Valiler devriye girebilir belki. Tamamen siyaset üstü bir mecrada kent konseyleri organları oluşturulmalıdır. Bağımlılık bir sıkıntı. Üzerinde çok ciddi tartışılması düşünülmeli gerekiyor. Kent konseyleri ilgili bütün tarafların bir araya gelmesiyle çözüm oluşturulmalıdır. Bu sorunlar kısa zamanda veya bir defalık görüşmelerle çözülecek sorunlar değildir. Kent konseyi bütçesi olmalıdır. Önergeler kimsenin tekelinde olmadan mecliste görüşülmelidir. Belediye başkanı gündeme almama yetkisini kullanmasına müsaade edilmemelidir. Bunun bir sisteme sokulması ve kent konseyine gelen her şeyin mecliste tartışılması gerekiyor. Hepsini kabul edilecek demiyorum. Bununla ilgili denetim mekanizma kurulmalıdır. Bu konuda ortak bir komisyon kurulabilir. Dış paydaş komisyonu mesela. Önce konuşulur sonra gündeme konulabilir. Meclis üyeleriyle karma bir komisyon üzerinden de bu

işler yapılabilir. Daha katılımcı işlevsel ve hesap verebilir ideal kent konseyleri için mevzuat anlamında çizgiler netleştirilmelidir”

3.4.3.2. YKÜ-3: *“Genel sekreter seçiminde mutlaka kent konseyleri ile belediye başkanı arasında bir ilişkili olmalıdır. Sırf oraya kendinden birisini oturtmak amacıyla genel sekreter seçilmemelidir. Kent konseyi başkanı belediye başkanına basın veya geniş katılımlı çalışma gruplarının da etkisiyle kamuoyu gücünü belediye başkanı üzerinde kullanabilir. Belediye meclisine tasarı sunulması yasal haktır. Belediye başkanının inisiyatifine bırakmamak kent konseylerini gücünü göstermektedir. Bir tarafın baskın olduğu bir organ seçimi olmamalıdır. Bazı belediye başkanları kent konseyleri gibi etkili platformlarla uğraşmak istemiyor. Eğer güdümünde değilse tehdit olarak görüyor. İnfornel ilişkilerle belediye başkanı ikna edilerek, faaliyetlerimize inandırılmalıdır. Belediye başkanı kendisine zarar vermeyeceğimizi bilmelidir. Burada yerel yöneticilerin her yaptığını doğrudur anlamına gelmemektedir. Daha kuruluş aşamasında belediye başkanıyla yaşayan gerginlikler sonrasında ben kurduma, bütçenizi ben veriyordum dönüyor. Dolayısıyla kent konseyi yönetiminin de kendisine güdümlü olmasını istiyor. Bu konuda kuruluş aşamasındaki genel kurul çağrısının vali veya daha geniş sivil toplum desteğiyle yapılması gerekmektedir. Bir kez kurulduktan sonra kent konseyi başkanları bu çağrıyı yapmalıdır. Vali mevzuat ne diyorsa onu yapmakla mükellef, çağrıyı yapmama gibi bir lüksü bulunmamaktadır. Merkezi hükümetin yerel yöneticilere ilk kuruluş çağrısını kimin yapacağı konusunda yaptırım gücü olan zorunluluklar getirilmeli. Belediye başkanı ben çağırıyorum diyememeli. Bir tarafın baskın olduğu bir organ olmamalı. Hiçbir ayırım yapılmadan herkesin katılabileceği mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bunu aşmak için her kent konseyi paydaşlarla birlikte kendi inisiyatiflerine sahip çıkmalıdır. Bütçe belediye üzerinden olmalı ancak bütçe üzerindeki belediye başkanın baskı kurması engellenmelidir. Yapısal olarak kent bütçelerinin belirli bir yüzdesi kent konseylerine aktarılır denmesi lazım. Kent konseylerinin kullandığı bütçeler de Sayıştay tarafından denetlenmelidir. Denetim olursa belediye başkanları kent konseylerine ayırması gereken bütçeyi aktarabilir.”*

3.4.3.3. YKÜ-4: *“Kent konseylerinin heterojen yapısı kapsayıcılık açısından oldukça önemlidir. Ancak organ seçimlerine belediye başkanı müdahalesi oluyor. Benim adamım olsun istiyor. Kent konseyleri kurumsal yapılarının değişmesi elzem bu noktada. Ancak kaynaklarının belirlenmesi noktasında netlik yok. Ancak bazı belediye başkanları benim sözümün üstüne söz olmaz diyor. Yönetmelik bir sorun aslında. Belediye başkanları kent konseylerini serbest bırakır ve önünü açarsa, çok başarılı işlere imza atılır. Belediye başkanları şehrin önüne açmak istiyorsa kent konseylerinin önünü açmalı. Bütçe konusunda sadece harcamalarımızı usulüne göre ödesinler. Sınırsız kaynak verilsin de demiyorum. Bu sıkıntıları aşanda var aşamayanda. Nihayetinde gönüllü kuruluşlardır ve belli sürelerle seçiliyor nihayetinde. Kent konseyi yöneticiliği ypraticı bir süreç, kent için bir şey yapmak istiyorsun ama önüne engeller koyuluyor, sonunda pes ediyoruz. Yerel yöneticiler benim çizdiğim sınırlar içerisinde faaliyet göster diyor. Hiç yoktan iyidir ancak Türkiye’de kent konseyi bilincinin yükselmesi için bağımsızlık çok önemli bir konu. Ayrı bir bütçesi olmalıdır. Bütçe bütün faaliyetler açısından olmalıdır. Ayrı tüzel kişilik olmamalı ancak özerk bir yapıya kavuşturulması bağımsız olması anlamında gereklidir. Kent konseyi tasarılarının meclis gündemine gelmesi noktasında belediye başkanlarının inisiyatifi engellenmelidir. Bazı belediye başkanları kent konseyi tekliflerini hiç gündeme bile almıyor.”*

3.4.3.4. YKÜ-5: *“Bütçe bağımsızlığı ve kent konseylerinin geleceği belediye başkanının iki dudağının arasındadır” imajının yok edilmemesi lazım. Bunun olmaması için yapısal ve fiziksel imkânlarının mevzuatlarla netleştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada hangi belediye başkanı gelirse gelsin kent konseyini kapatamayacak şekilde olması lazım. Çözüm olarak kent konseyi yönetmeliğinde faaliyetlerin sürdürülebilirliği için maddi kaynaklar birilerinin insafına bırakılmamalıdır. Belediye başkanı belediye meclisine gerek yok diyemiyor. Ancak kent konseylerine gereksiz gözüyle bakabiliyor. Şehre yönelik yapılacak işlerde yerel yöneticilerin kent konseyine danışması için bir formül üretilmelidir. Bu durum sadece istişare mekanizması için yapılmalıdır. Kent konseyi oluşumu için belediye başkanı ilk çağrısı mevzuatta belli olmasına rağmen çağrıya çıkmaz ise ne olacak. Mevzuatta çıkar demeyecek. Çıkmak zorunda demelidir. Yerel seçimlerden sonra yaşanan belediye başkanı mı yoksa kent konseyi başkanını çağrıya çıkacak tartışması bitirilmelidir. Mesela Ardahan ilimizde kent konseyi başkanı çağrıya çıktı. Olanı gereken daha önce kurulmuş kent konseyleri için bu çağrıyı kent konseyi başkanı yapmalıdır. Bunu neden belediye başkanı yapsın ki ben kurulmuşum zaten. Türkiye de*

belediye başkanı tarafından yapılan ilk çağrılarda birçok kent konseyi kadük halde kaldı. Süreci işlevsel götüremediler. Birçok yargı süreçleriyle uğraşılacak zorunda kalındı. Bu durumlara kalmamak için belediye başkanı mevzuatı kendince yorumlamasına izin verilmemelidir. Bana göre kent konseyi yönetmeliğinde bu konudaki belirsizlik ortadan kaldırılabilmeli ve net ifadelerle altı çizilmelidir. TKKB bir yönetmelik taslağı oluşturmuştur konuyla alakalı olarak.”

3.4.3.5. YKÜ-6: “Bazı kent konseyleri belediye başkanları üzerinde son derece etkili sonuçlar alıyor. Artık zorlayarak belediye meclisinde karar alılabiliyorlar, hatta bazı illerde kent konseyi başkanlarının belediye meclisinde sandalyesi bile var. Bazı illerde kent konseyi meclislerinden belediye meclisi komisyonlarına temsilci bile veriyorlar. Ben aynı zamanda belediye meclis üyesiyim. Danışma bağlamında kentle ilgili önemli bir meseleyle ilgili kent konseylerinin komisyonlara katılması önemlidir. Bu birlikteliğin sürece katkı sağlaması gerekir, ancak her komisyon da illa yer alacağım çatışma yaratır. Ancak belediye katılım istiyorsa, biz belediyenin ilgili daireleriyle belirli dönemlerde bir araya gelir ve sorunlara yönelik çözümleri konuşabiliriz. Tasarılarımızın meclis gündemine sokulması öncesinde meclis üyelerine anlatılmalıdır. Daha sonra oylanır geçer geçmez bütçe yoktur bir sürü farklı sorundan dolayı şuan olmayabilir. Bu noktada iletişim her daim sürekli korunmalıdır. Belki de ortak komisyon kurularak en azından meclis grup başkanvekilleri bilgilendirilebilir. İnfornel ilişkiler de önemlidir. Her şeyi kabul etmeyeceğiz ancak doğruları da destekleyeceğiz. Göbek bağımız var suyunuzu kesiyor falan. Kent konseyi başkanları iletişim yönü yüksek olmalı ve siyaset üstü olmalıdır. Aşlında mevzuatsal düzenlemelerden önce uyumlu çalışmanın faydalı olduğunu düşünüyorum. Başkan çağrısı çıkmıyorsa Sayıştay mı olur başka bir kurum mu görevini yapmadığı not edilmeli ve gereği yapılmalıdır. Biz TKKB olarak Kahramanmaraş'a yazdık mevzuatlara göre çağrı yapmalısınız dedik ancak cevap bile verilmelidir. Bu durumun çözülmesinde yerel dinamiklerin ve STK'ların kent konseylerinin arkasında durması ve sahip çıkması gerekmektedir. Kent konseyi genel sekreteri içerden olursa bir ayrı zor dışardan olursa bir ayrı zor. Dışardan birisi olursa kimden ne isteyeceğini bile bilmiyor. Kamuyla ilişkileri nasıl yürüteceği konusunda sıkıntı oluyor. İçerden olanlarda bile bazen bu durumlar olabiliyor. İçerden olduğunda kimle sorunu nasıl çözeceğini biliyor.”

3.4.3.6. YKÜ-7: “Bağımsız kent konseyleri için kurumsallaşma ve ayrı bütçe çok önemli. Faaliyetlerde bağımsız olsan bütçen olmadığı için bağımlı hale geliyorsun. Para varsa kurumsallaşmada daha hızlı olmaktadır. Öncelikle belirli standartlarda bir bütçeyi devlet karşılayabilir. Kişi bazında da olabilir şehir nüfusuna göre olabilir. Belediyeler nasıl bütçe kullanıyorlarsa kent konseyleri de kullanır ve sorumlu kılınır. Denetlenir. O zaman belediye başkanlarına gerek kalmadan faaliyetleri yürütme kurulu kararıyla yapabiliriz. Bağımlı olmayız. Belediyeye bağlı değiliz ama belediyesiz de bir şey yapamıyoruz. Para oradan gelecek, genel kurul çağrısı oradan geliyor. Bazı illerde belediye başkanı genel kurul çağrısı yapmamış. Yapanlarda yandaşı koymuş ve hiçbir faaliyeti yok. Mevzuat yerine getirmek amaçlı. Kent konseyleri yapmış olduğu faaliyetleri ve programları arşivlemeli ve zamanı gelince ortaya koyabilmelidir. Genel kurul tavsiye kararlarının belediye başkanı kararına bırakılması yanlış, meclise gitsin kabul olsun olmasın önemli değil. Ama gündeme alınmalıdır. Belediye başkanının bütçe vermediği bir yerde kent konseylerinin aldığı tavsiyeleri de gündeme getirmez. Genel sekreter bence devamlılığı olan bir kişi olmalıdır. Kurumsal hafızadır. Eğer hafıza devam ederse çalışmalara da faydası olur. Eğer bu değişim çok sık olursa gelecek kurumsal hafıza oluşturana kadar zaman geçiyor. Çünkü kent konseyleri başkanlarının her şeyi takip etme şansı bulunmamaktadır. Elbette genel sekreteri kent konseylerinin kendisi belirlemelidir. İster içerden veya dışardan olsun devamlı statüde olması hafızanın canlı kalması açısından önemlidir.”

3.4.3.7. YKÜ-8: “Kent konseyi genel kurul, genel sekreter ve meclislerinin kurulmasıyla alakalı mevzuat ve uygulama açısından köklü bir değişikliğe ihtiyaç yok. Büyük şehirlerde kent konseylerini kurulması ve kente dair yaptığı çalışmalarda alınacak kararların yerel yönetimler tarafından desteğin net tanımlanması gerekmektedir. Bu konu bütçe ise net tanımlanmalı, mekan ise net tanımlanmalıdır. Yasa aşlında söylüyor ancak yerel yöneticiler yapmadığı ve bununla bir yaptırım olmadığı için uygulamada sıkıntı yaşanabiliyor. İşlevselliği bu durum azaltıyor. Belediye başkanı açısından yapılması gerekenler yapılmaz ise denetim ve yaptırım caydırıcı olması gerekmektedir. Bununla bir düzenlemeyle olması gerekir. Sayıştay denetlemesi olabilir mesela. Kent konseylerine aktarılması gereken bütçeler aktarılmış mı

diye. Mevcutta kapsayıcılığı sağlayan birçok Kent konseyi bulunmaktadır. Bu yönüyle aslında katılımcı demokrasi açısından da dünyaya örnek oluşturur. Saydığımız eksiklikler bütün Türkiye’de etkin ve verimli olması adına söyledik. Daha katılımcı, kapsayıcı kent konseyi mekanizmaları oluşturulması önemli. Kente yer alan dezavantajlı grupların kent konseyi mekanizmalarında yer alması, bu süreci daha etkin kılabilir. İllerde bütün kent konseylerin koordinasyonu için “İl Kent Koordinasyon Kurulu” oluşturulması gereklidir. Bütün il ilçe kent konseyi başkanları her ay bir araya gelip illeriyle ilgili sorunlara birlikte kafa yorup birlikte çözüm üretmelidir. Bu da dolaylı olarak hem çalışmalarını keyifli olmasını hem de katılımıcılığı artırmaktadır.”

YKÜ-1, YKÜ-2, YKÜ-3, YKÜ-4, YKÜ-5, YKÜ-6, YKÜ-7 ve YKÜ-8 de benzer ifadelerle örgütsel ve yönetsel bağımsızlık noktasında belediye başkanlarının kent konseylerine (genel kurul çağrısı, organ seçimleri ve bütçe) yönelik müdahale etmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. YKÜ-4 kent konseylerinin kapsayıcılık yönüne dikkat çekerek belediye başkanlarının müdahalesiyle heterojenik yapının bozulabileceğini ileri sürmektedir. YKÜ-5 kent konseylerinin faaliyet ve bütçe konusunda bağımsız olması gerektiğini, aksi halde belediye başkanları tarafından genel kurul çağrısı yapılan kent konseylerinin kadük hale gelebileceğine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte katılımcıların tamamı mülki ve yerel yöneticiler ile kent konseyleri arasında iyi bir ilişki olması gerektiğini de vurgulamıştır. Katılımcılar ayrıca belediye başkanlarının mevzuat anlamında üstüne düşen görevleri yapmadığı takdirde bağlayıcı denetim mekanizmalarının oluşturulması gerektiğini ifade etmişlerdir. YKÜ-1 kent konseylerinin ayrı bir makam olarak oluşturulmaması gerektiğini ve bu bağlamda ayrı bir bütçe tahsis edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. YKÜ-3 de bütçenin belediyeden gelmesini ancak bunun belediye başkanının inisiyatifinde olmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Diğer katılımcılar ise bütçe konusunda kent konseylerinin belirleyici olmasının önemini dile getirmiştir. YKÜ-8 illerdeki kent konseylerinin koordinasyonu açısından “İl Koordinasyon Kurulu” oluşturulmasını ve şehre yönelik kararların ortak akılla alınmasını önermiştir.

Tablo 3. Örgütsel ve Yönetsel Bağımsızlık

Ortak İfade / Sorunlar
<ul style="list-style-type: none"> • Kent konseyi yönetmeliğe göre genel sekreterin belediye başkanının önereceği 3 aday arasından seçilmesi yönetsel bağımsızlığa gölge düşürmektedir. • Ayrı bir tüzel kişilik olmaması ve buna bağlı kurumsallaşmanın tamamlanamaması. • Kent konseyi tasarılarının belediye başkanının gündem belirleme yetkisine takılması ve meclis gündemine getirmemesi. • Bütçe bağımsızlığı olmadığı için kent konseylerinin geleceği üzerinde belediye başkanlarının nüfusunun kırılamaması. • Bazı illerde temel mekânsal ve hizmet ihtiyaçlarının belediyeler tarafından karşılanmaması sonucu iller arasında fırsat eşitliğinin olmaması.
Öneriler
<ul style="list-style-type: none"> • Genel sekreterin kim olduğu önemli olmakla birlikte nasıl seçildiği de ayrıca önemlidir. Kent konseyi organlarının seçiminde yetki kent konseylerinde olmalıdır. Kent konseylerinin kurumsal hafızası olan genel sekreterlerin devamlılığı sağlanmalıdır. • Bütçe belediye üzerinden olmalı ancak bütçe üzerindeki belediye başkanın baskı kurması engellenmelidir. Yapısal olarak alternatif modeller arasından kent bütçelerinin belirli bir yüzdesi kent konseylerine aktarılması sağlanmalıdır. • Kent konseyi tasarılarının belediye meclisinde görüşülmeden önce karma veya dış paydaş komisyonu adında ortak bir komisyon kurulabilir. Tasarılar meclis üyeleriyle burada konuşulur ve sonra gündeme alınabilir. • Yerel yöneticilerin yönetmelik çerçevesinde görevini yapmaması halinde ilgili bakanlıklar nezdinde “Denetim Birimi” oluşturulmalıdır. Ayrıca mevzuatlarda muğlak olan ifadeler netleştirilmesi ile bütün ülkede uygulama birliği oluşturulmalıdır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Katılımcılardan alınan yanıtlar değerlendirildiğinde Tablo 3’de de belirtildiği gibi örgütsel ve yönetsel bağımsızlığın sağlanmasında yerel yöneticilerin pozisyonu oldukça belirleyici bir konumdadır. Özellikle belediye başkanlarının kent konseyi yönetmeliği çerçevesinde genel kurul çağrısı yapması, genel sekreter adayı önermesi ve kent konseylerine aktarılacak bütçeyi belirleme yetkisi, kent konseylerinin örgütsel yapıları üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Katılımcıların tamamının bu konudaki hassasiyetini dile getirmesi,

farklı illerdeki kent konseyleri üzerinde benzer sorunların varlığına işaret etmektedir. Bununla birlikte kent konseylerinin misyonlarını gerçekleştirmek için belediye başkanları ile sıkı bir diyalog içerisinde olmaları da kaçınılmazdır. Nihayetinde aynı kente hizmet etme amacı güden iki kurumun uygulamada karşı karşıya gelmemesi adına görev ve yetki alanlarının yönetmelikte net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bu çerçevede görevini yerine getirmeyen ilgililer hakkında caydırıcı bir unsur olarak gerekli denetim mekanizmaları bir an önce oluşturulmalıdır. Kent konseylerinin örgütsel ve yönetsel bağımsızlıklarının sağlanmasıyla birlikte kurumsallaşma, kurumsallaşmanın tamamlanmasıyla birlikte katılım ve kent bilincinin oluşturulması noktasındaki faaliyetler hız kazanacaktır. Bu noktadan kent konseylerine ve sivil topluma düşen görev, yerel sorunların çözümünde siyaset üstü bir anlayışla ortak aklı bir araya getirmek olmalıdır.

3.4.4. Yapısal ve İşlevsel Sorunlar

Katılımcılara “Kent konseylerinin işlevselliğinin artırılmasında ne gibi yapısal sorunlarla karşılaşmaktasınız? Sizce yapısal sorunların aşılmasında hangi ek düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır? Bu sorunların ortadan kaldırılmasıyla kent konseylerine katılım boyutunda ne gibi gelişmeler yaşanabilir?” sorulmuş ve katılımcılardan alınan yanıtlar şöyle olmuştur:

3.4.4.1. YKÜ-1: “İdeal bir kent konseyi oluşturmak için, siyasi partiler de dahil herkes davet edilmelidir. Bu paydaşlardan isteyen temsilci vererek konsey çalışmalarında yer alabilmektedir. Ancak bazı küçük yerleşim yerinde kent konseyi başkanları daha çok saygınlık ve öne çıkma isteğiyle öne çıkıyor. Ancak bizim önceliğimiz o kente hizmet edecek kent konseyi başkanını bulup seçmek olmalıdır. Kente dair sorunlar meclis ve genel kurul seçimlerinin bağımsız bir şekilde gerçekleşmesi halinde gönüllü katılımcılarımızın desteğiyle daha kolay çözüm üretilebiliyor. Buda bizim işlevselliğimizi artırıyor. Bu noktada mevzuattan kaynaklanan sorunlardan ziyade uygulamada yaşadığımız sorunlar daha çok ön plana çıkmakta. Aynı tüzel kişilikten ziyade meclis üyeleriyle diyalogun artırılması tasarılarımızın daha kolay meclisten geçmesini sağlayabilir. Ancak belediye meclislerinde de belediye başkanlarının aksine bir karar çıkmamaktadır. Burada kent konseyleri belediye meclisinin çıkaramadığı kararları çıkarabilir ve halka bunu yansıtabilir. Mevzuatta bütçe konusu net olmamasına rağmen kente yönelik faaliyetler belediyeden karşılanmakta. Yeter ki kente dokunacak işler çıkarın. Ancak kent konseylerine bütünüyle bütçe yetkisi verilmesi var olan sorunlara yeni sorunlar da ekleme riskini taşımaktadır. Ancak illere göre ayrılan bütçe büyüklüğü farklılık arz etmektedir. Tek istisnası genel sekreterin avans hesabı, 2000 liraya kadar acil durumlarda kullanabiliyor. Belgelendirerek bu para harcanabiliyor. Fiziki mekân ve araç tedariki ise ilgili kurumlardan istenip, faaliyetler gerçekleşmektedir. Bu konularda sorun bulunmamaktadır. TKKB proje ekibi sayesinde bütün kent konseyleri proje başvurularından bilgilendiriliyor. Proje hazırlamada zorluk yaşayan kent konseylerine yardımcı olunuyor. Üye kent konseylerinin yapacağı bütün projelerde destek sağlıyor. Yöntemler farklı olsa da amaçlar aynı, kent için varız, kent için üreteceğiz ve üretmeye devam edeceğiz.”

3.4.4.2. YKÜ-2: “Bir kere şehirlerde kent konseyleri özellikle Anadolu’da bilinmiyor. Ne için kurulur ne gibi faaliyetlerde bulunur bilinmiyor. Aslında gönüllü katılımcılık bilinmiyor. Öncelikli olarak kent konseylerinin yapısal sorunlarından ziyade işlevselliği noktasında kent konseylerinin ne olduğu anlatılmalıdır. Birlik olarak buna çok önem veriyoruz. Eğitim ve atölye çalışmaları yapıyoruz bu konuda. Eğitim durumu ne olursa olsun kent konseyleri hakkında bilgi sahibi olunmayabiliyor. Yapısal olarak şehirlerde kent konseyleri gölge meclis ve siyasi erk olarak algılanıyor. Bu problem. Aslında siyasi bir rolü yok. Mevzuatlarda görev ve sorumlulukların net olmaması uygulamada sorun yaratıyor. Yerel yöneticilerle karşı karşıya kalınması, işlevselliğimizi de etkiliyor doğal olarak. Yapısal anlamda kent konseylerin çizgileri netleştirilirse kimse kimsenin alanına müdahale etmez. Yapmış olmak için kent konseyleri oluşturulmamalı. Böyle olan iller var. Ancak bunun dışında başarılı çalışma grupları ve başarılı kent konseyleri de bulunmaktadır. Yapısal anlamda farklı kurumsal kimlik kazandırılmaktansa, yerel yöneticilerle olan bağın şehre hizmet için artırılması gerekmektedir.”

3.4.4.3. YKÜ-3: “Kent konseyleri açısından yapısal sorunların başında ilgili mevzuatlarda bir türlü netlik kazandırılmayan hususlar gelmektedir. Sahada daha işlevsel olmak için yapısal sorunların çözülmesi gerekir. Herkes sahada yapısal sorunları üstesinden gelmek için kendi yöntemlerini uyguluyor. Ancak bazıları bu sorunların üstesinden gelemiyor. Yani sahada uygulama birliği de bulunmamaktadır. Sahada karşılaşılan sorunlara yönelik ilgili bakanlıklarla görüşüp yapısal sorunların giderilmesi istenmelidir. Yapısal sorunların

yerel katılıma etkisi gönüllü katılımcılar üzerinden gerçekleşmektedir. Bazen ilgili mevzuatlardaki muğlaklıklar faaliyetlere engel olabiliyor. Ancak en nihayetinde bizim bu sorunlara fazla odaklanmadan şehir sorunlara odaklanmalıyız. Yasanın oluşturmadığı gücü informal ilişkilerle, kamuoyu oluşturarak üstesinden gelmeliyiz. İnsanlara sözlerinin dinlendiğini hissettirmek ve bunu da yerel yöneticilere hissettirmek kent konseyleri açısından yazılı olmayan baskı unsurudur”.

3.4.4.4. YKÜ-4: “Kent konseylerinin bir defa belediye kanunu ve yönetmelikte bahsedilen kuruluş süreçlerinde değişiklik yapılmalıdır. Kent konseyleri belediyeler bünyesinde değil valilikler öncülüğünde kurulmalıdır. Üniversite veya üniversite-ticaret odası bünyesinde de olabilir. İllerde her ne kadar yapısal sorunlardan dolayı işlevsellik boyutu etkilense de, belediye başkanı ile ilişkiler iyi olunca sorunlar göze gözükmüyor. Ancak mevcut belediye başkanı ile anlaşmazlık başladığı an mevzuattaki belirleyici hususlara rağmen işlevsizleşiyorsunuz. Başat sorun paranın belediyeden gelmesi. Tabi doğal olarak para belediyeden gelince kent konseyleri işlevsel olarak görevini yerine getiremiyor. Bunlarla birlikte uygulamada güzel işler yapan iller olsa da bütünlük arz etmiyor. Kent konseylerinin daha aktif olması için siyaset üstü bir yapıda kurulmalıdır. Kent konseylerindeki çalışma grupları öyle oluşturulmalı ki yanlış gördüğü olaylar hakkında rahatça konuşabilsin. Bundan dolayı da yerel yöneticilerle karşı karşıya gelinmemesi lazım. Çünkü bazı illerde eleştiri olduğunda belediye başkanından hemen defans yiyorsunuz. Her şey kitapta yazar ama uygulamada her şey kitaba göre gitmiyor. Samimiyetle itiraf edebilirim ki, kent konseylerinin mevcut haliyle verimlilik ters orantılı. Kent konseylerini belediye başkanına endeklerseniz işlevselliğini de ipotek altına alırsınız.”

3.4.4.5. YKÜ-5: Kent konseyi yönetmeliğiyle ilgili daha etkin olabilmesi noktasında TKKB'nin oldukça kapsayıcı bir çalışması bulunmaktadır. Bu noktadan uygulamaya dönük ortaya çıkan yapısal ve işlevsel sorunlar tespit edilmiştir. Uygulamadan anlıyoruz ki yapısal boşluklar kent konseylerinin işlevselliğini de etkilemektedir. Örneğin kent konseylerine yönelik ayrı bütçenin olmaması gibi. Bence bütçe ayrı olmalı ve kimsenin inisiyatifine bırakılmamalıdır. Bütçe yoksa kent konseyleri pasifize olmaktadır. Yerel katılımı artırmak için bu sürecin bağımsız olması gerekmektedir. Tüzel kişilik konuşulmakta ancak kent konseylerine yönelik yapılacak birkaç yapısal dokunuşlarla daha işlevsel olabileceğine inanıyorum.”

3.4.4.6. YKÜ-6: “TKKB sayesinde tüm Türkiye'yi gördük ve illerden gelen sorunları bazen yerinde müşahade ettik. Bazı illerin kurumsal yapılarını tamamlarken, bazılarının fiziksel gereksinimlerini bile karşılayamadığı ortaya çıktı. Öyle ki bir kent konseyinin işlevselliği için olmazsa olmaz olan mekân, internet altyapısı personel gibi eksiklikler var. Bunların tamamlanması için yerel yönetimlerin kapısını çalıyoruz tabi. Bu durumda yapısal anlamda yerel yönetimlerle sanki bir göbek bağımız var izlenimi veriyor haklı olarak. Yapısal anlamda ilgili mevzuatların bazı maddelerin açık uçlu olması bazen avantaj bazen de dezavantaj olabiliyor. Ancak bazen geniş hareket alanı bırakması kolaylık sağlıyor. Tabi bu kolaylık da iller arasında yorum farkının oluşmasına sebep olmakta. Bazen katılım noktasında uygulamada ortaya çıkan sıkıntılar işlevselliğimiz gölgeliyor. Burada belediye başkanının misyonu çok önemli. Kimi başkanlar kent konseylerinin arka bahçesi olmasını, kimisi çok ses çıkardığını kimisi ise elinden geldiğince destekleyeyim diye düşünüyor. Ancak ne olursa olsun kent konseyleri için en azından bir oda ve sekreteryaya verilmelidir. En ufak ihtiyaçlar bile giderilmezse kendi başımıza kalıyoruz. Bunların düzeltilmesi gerekiyor ki işlevsel olsun. Bütçe mevzusu önemlidir. Bütçe olsun mu olmasın mı? Bütçesi olan da var olmayan da var. Kent konseylerinin tüzel kişiliği olmadığı için banka hesabı açamıyorlar. Ancak uygulamada bazen bunun ben onaylamasam da farklı şekilde çözüldüğüne de şahit oldum. Ben kent konseylerinin yüksek bütçeler verilmesi taraftarı da değilim. Doğru değil bu kadar yüksek bütçeler. Biz daha gönüllü katılımcılığı anlatırken insanların kent konseylerinden astronomik talepleri olacak. İşin içine para girdiğinde kent konseyi başkanlığı seçimleri bile muhtarlık seçimleri gibi kıran kırana geçecek daha ilk adımda genel kurullar kaos içerisinde olacak. Kent konseyleri faaliyetleriyle ilgili belediye bütçesi içerisinde gerekli yardımları alabilmelidir. Veya bir yere mi gidilecek araç istendiğinde verilmelidir.”

3.4.4.7. YKÜ-7: “Kent konseyleri bir kanun çerçevesinde kurulmuş orda kalmış o kanunun geliştirilmesi gerekmektedir. Yönetmelikte elbette buna bağlı olarak düzeltilmelidir. Görev ve sorumluluklar net bir şekilde çizilmelidir. Bütçesi olmalıdır. Bütçe olursa insanların program

yapma noktasında daha istekli olurlar. Şehre yönelik sorunlara daha aktif katılırlar. Kent konseyi faaliyetleri ile ilgili tanıtımları tam olarak yapamamaktadır. Kent konseyleri ne yapar sorusuna verilecek cevapları anlatamamışız. Kent konseylerinin ismi çok büyük, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki belediye-STK ilişkisine göre değerlendiriyorlar. Ancak bizde böyle bir durum yok. Bir köprü olarak kent konseyleri yerel sorunların belediye başkanı ve valilikleri iletilmesinde halkla bütünleşmelidir. Kamuoyu oluşturmada çok eksiklerimiz var. Maalesef bu konuda gereğini tam olarak yapamıyoruz. Oysa kent konseylerinin mevzuatta yer almayan en etkili gücüdür. Bu sağlanabilirse bütün taraflara bakanlık cumhurbaşkanlığı da dahil herkese meramımızı anlatabiliriz. Mesela Rize havalimanı bu şekilde yapılabilirdi. 20 yılda olmaz denilen havalimanı 2 yılda yapıldı. Bence kent konseylerinin genişlemesi lazım. Ne kadar insan o kadar güç demek. Bu nitelik sorunu oluşturmaz. Biz genel kurul öncesi faaliyetlerine bakıyor ve ona göre çağırıyoruz zaten. Yani gerçek bir STK niteliği varsa çağırılıyor. Bu şekilde herkesin katkısıyla kent konseylerinin işlevselliği de artırılmış olur. Programlara da STK'ların katkısı daha çok olur.”

3.4.4.8. YKÜ-8: Yapısal sorunların kaynağı kentlerde var olan katılım kültüründen kaynaklanıyor. Kenti yönetenlerinde katılım kültürü bu durumla yakından ilgilidir. Böyle bir kültür bilinci oluşmamışsa yapısal sorunlar olmasa bile işlevsel sorunlarla karşılaşılıyorsunuz. Mesela kent konseyleri tavsiye kararlarının belediye başkanı üzerinden meclise veya başka kamu kurumlarına gönderdiğimizde bu kültür yoksa çözüm bulmakta zorlanıyoruz. Ancak bu noktada katılım kültürüne inanan kurum yöneticileri bir şekilde gelen sorunları çözüm üretmekte daha istekli davranıyor. Yoksa dikkate almıyorlar. Kent konseyleri meclislere veya ilgili kurumlara tavsiyelerini veya projelerini sunmıyorlar. Ne yazık ki belediye meclisi veya ilgili kurumlara yapılan tavsiyelerde süreç işlemiyorsa gerekli denetim ve yaptırım mekanizmaları çalışmıyor demektir. Mevzuat gereğini yapar diyor ama yapılmazsa yapısal sorunlar oluyor. Zaman zaman mekânsal sorunlardan dolayı çalışmayan kent konseyleri ile karşılaşılıyor. Genel olarak yönetmeliğin tanımlanmasında organizasyonel açıdan baktığımızda kent konseyi kendini gerçekleştirme ve kendine fayda sağlama gibi gönüllü faaliyetlerinin dışında siyasi gelecekleri için araç konumuna getirildiğini görüyoruz. Bu bağlamda kente hizmet yapmak isteniyorsa siyaset üstü çalışılması gerekiyor. Herkesin bir siyasi görüşü olabilir ancak hizmet noktasında bütün kesimlerle iletişime açık olunmalıdır. İşlevselliğe yönelik mevzuatta birkaç küçük düzeltmeyle işlevsellik artabilir. Özellikle büyükşehirlerde bir sıkıntı yaşamaktayız. Büyükşehir kanunu ile kent konseyi yapısı arasında halihazırdaki mevzuat tam uyuşmamaktadır. Dolayısıyla 30 büyükşehirde ancak 24 tanesinde kent konseyleri kurulabilirdi. Diğer büyükşehirlerde de acil olarak kurulması gerekmektedir. Ancak şunu söyleyebilirim ki yapısal sorunlardan ziyade katılım kültürü eksikliğinden kaynaklanan işlevsizlik görmekteyiz. Özellikle bakanlık mevzuatlarına kent konseylerine yönelik atıfta bulunulursa bütün hizmet kollarında otomatik olarak kent konseylerinin işlevselliği yükselmiş olur.”

YKÜ-1, YKÜ-2, YKÜ-3, YKÜ-4, YKÜ-5, YKÜ-6, YKÜ-7 ve YKÜ-8 de benzer ifadelerle Kent Konseyi Yönetmeliği'nde yer alan düzenlemelerin yoruma açık olmasından dolayı illere göre işlevsellik düzeylerinde anlamlı farkların oluştuğunu ifade etmişlerdir. YKÜ-2 ve YKÜ-4 kent konseylerinin yapısal sorunlarından ziyade gönüllü katılımçılığın bilinmediği için işlevselliğinin negatif yönde etkilendiğini ileri sürmüşlerdir. Bu noktadan YKÜ-2'yi kent konseyleri ve gönüllü katılımçılık hakkında paydaşların bilgilendirilmesini birinci öncelik olarak görürken, YKÜ-4 ise kent konseylerinin belediyeler bünyesinde değil valilikler öncülüğünde kurulmasını önermiştir. YKÜ-5, YKÜ-6 ve YKÜ-7 ise kent konseylerinin yapısal anlamda en göze çarpan sorununun bütçe sorunu olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılar kent konseylerinin en basit faaliyetleri yapmaları için bile kaynağa ihtiyaç duyduklarını, ancak belediye başkanının tutumunun bu konuda belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir. Kent konseylerinin bütçe sorununun çözülmesiyle kurumsallaşmanın hızlanacağını belirten katılımçılar, illerde uygulama birliğinin oluşması açısından da konunun hayati öneme sahip olduğunu vurgulamışlardır. Yapısal sorunların kaynağının katılım kültüründen kaynaklandığını ifade eden YKÜ-8 ise, bu kültürü içselleştirmiş yerel yöneticilerle kent konseylerinin optimal işlevselliği yakalamasının mümkün olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 4. Yapısal ve İşlevsel Sorunlar

Ortak İfade / Sorunlar
<ul style="list-style-type: none">• Görev ve kaynak paylaşımı konusunda yönetmeliğin bağlayıcı bir düzenleme içermemesi• Yerel yöneticiler üzerinde kamuoyu oluşturmada yetersizlik.• Kent konseylerinin istişari organ olması ve faaliyetleri için gerekli yerel yönetimlere olan bağımlılık.• Yerele yönelik yapılacak hizmetlerde bakanlık mevzuatlarında kent konseylerine yönelik atıfta bulunulmaması.
Öneri
<ul style="list-style-type: none">• Kent konseyi yönetmeliğinde düzenleme yapılarak görev, yetki ve kaynak paylaşımı konusu net bir şekilde belirlenmelidir. Ancak kaynak bağımsızlığı denetim mekanizmalarıyla eşgüdümlü gerçekleşmelidir. Bağımsız bütçe tedariki kent konseyleri seçimlerini kaotik bir noktaya getirmemelidir.• Kent konseylerinin yapısal sorunların etkisini azaltmak ve işlevselliği artırmak adına sosyal medya ve alternatif yöntemlerle güçlü bir kamuoyu yaratması gerekmektedir.• Yapısal sorunların çözümüne ek olarak bütün paydaşlara katılım kültürünün kazandırılması ve içselleştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak.• Bakanlıkların ilgili mevzuatlarında kent konseylerine yönelik yapılacak atıflarla işlevselliğinin otomatik olarak artırılması mümkün olabilir.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4’de görüldüğü üzere Kent Konseyi Yönetmeliği’nin kent konseyleri ile yerel yöneticiler arasında görev, yetki ve kaynak paylaşımı konusunda net bir sınır çizememesi illere göre değişen işlevsellik farklılıklarının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu noktadan kent konseylerinin işlevselliğini olumsuz etkileyen yapısal sorunların bir an önce yönetmelik kapsamında yeniden düzenlenmesi önem arz etmektedir. Ancak yapılacak değişikliklerin yeni sorunlar oluşturmamasına da ayrıca özen gösterilmelidir. Ayrıca kent konseylerinin optimal işlevsellik noktasına ulaşabilmeleri için, katılım kültürü oluşturulmasına yönelik faaliyetlere ağırlık verilmelidir. Nihayetinde yerel sorunların yerel paydaşlarla çözülmesi noktasında köprü vazifesi gören kent konseylerinin, misyonlarına uygun faaliyetleri özgürce yapabilmeleri adına ayrı bir tüzel kişilik de dahil aynı ve maddi destekten yoksun bırakılmaması öncelenmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yerel katılım ve demokratik yönetişimin önemli mekanizmalarından birisi olan kent konseyleri; hemşehrlik, kentlilik ve katılım bilincinin geliştirilmesinden kentin hak ve hukukunun korunmasına, sürdürülebilir kalkınmadan çevreye duyarlılık, hesap sorma ve hesap vermeye kadar birçok yerinden yönetim ve yönetişim ilkelerini hayata geçirmeye çalışmaktadır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda; kent konseylerinin kentine sahip çıkma, aktif paydaş katılımı ve ortak aklın geliştirilmesine yönelik çabaları değerlendirmeye konu yapılmıştır. Bu noktadan çalışılan konuların kent konseylerinin işlevselliği üzerine önemli çıkarsamalara altlık oluşturması, alan yazını açısından oldukça önemlidir. Çünkü kent konseylerinin ontolojik sebebi; aynı kentte yaşayan vatandaşların, kentin sürdürülebilir geleceğe taşınmasında yerel yönetimlerin desteğinde-öncülüğünde bir araya gelmesi ve ortak akıl oluşturmasına aracılık etmesidir. Mevzuatsal açıdan da oldukça kapsayıcı bir ortaklık modeli sunan kent konseyleri, her ilin ihtiyacına göre oluşan birçok çalışma grubuna da şemsiye görevi görmektedir.

Ancak bu denli önemli bir misyonu yerine getiren kent konseylerinin ilgili mevzuatlarda tüzel kişiliği olmaksızın istişari bir kurum olarak yerel yönetimlere eklememesi ve aralarındaki etkileşimi muğlak bir şekilde tanımlaması uygulamadaki birçok sorunun ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu noktadan uygulamada ortaya çıkan/çıkabilecek sorunları kent konseylerinin oluşumu ve kapsayıcılık, kent konseylerinin etkinliği ve yerel katılım, örgütsel ve yönetsel bağımsızlık, işlevsel ve yapısal sorunlar olmak üzere dört başlıkta incelediğimiz çalışmada, TKKB yönetim kurulu üyelerinin görüşleri bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. İlk ele aldığımız kent konseylerinin oluşumu ve kapsayıcılık başlığı altında yer alan sorunlarda, kent konseylerinin kurulması noktasında yerel yöneticilerin belirleyici rolü öne çıkmaktadır. Özellikle genel kurul çağrısına çıkmayan belediye başkanlarından dolayı bazı illerde kent konseylerinin kurulamadığı, daha önce kurulmuş bile olsa yerel seçimler akabinde değişen belediye başkanlarından dolayı kadük kalan kent konseylerinin olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte genel kurul çağrısının kent konseyi başkanı tarafından yapıldığı illerin de olması, çağrının kim tarafından yapılacağı noktasında düzenlemelerin net olmadığı izlenimi vermektedir. Kent konseylerinin kapsayıcılığı

noktasında bütün katılımcılar mevzuatın yeterli (hatta fazla yeterli) olduğunu düşünmesine rağmen, çok sayıda ve farklı alanlarda faaliyet gösteren STK'lerden hangilerinin kent konseyi genel kuruluna davet edileceği sorun oluşturmaktadır. Bu başlık altında ortaya çıkan sorunlara çözüm olarak öncelikle çağrıya çıkmayan belediye başkanları için çeşitli yaptırım mekanizmaları oluşturulması ve kent konseylerine ombudsmana başvuru hakkı tanınması önerilmiştir. Bununla birlikte genel kurul çağrısını yapacak olan makamın netlik kazandırılması amacıyla ilk kurulacak kent konseylerinde valilerin, sonraki genel kurullarda ise kent konseyi başkanı ya da genel sekreterin çağrıya çıkmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Genel kurul çağrısı yapılacak STK'ların belirlenmesinde ise bulunduğu ilde aktif olarak faaliyet gösterme, kentte başarılı çalışmalar yapma, üye sayısı ve kuruluş yılı gibi kriterlerin yer alması gerektiği vurgulanmıştır.

Kent konseylerinin etkinliği ve yerel katılım başlığı altında ise belediye başkanlarının kent konseylerinin isteği dışında genel kurul listesi oluşturma çabaları ve liste dışı kalan STK'ların katılıma yönelik isteksizliği sorun olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte büyükşehir belediyesi olmayan illerde ilçe kent konseylerinin genel kurulu çağrılmaması kent konseylerinin etkinliği ile yerel katılımı düşürdüğü ifade edilmiştir. Ayrıca katılım bilincini artırmak amacıyla yapılacak eğitimin niteliği ve hedef kitle karmaşası da katılımcılar tarafından dile getirilen sorunlar arasındadır. Bu sorunlara çözüm olarak katılımcılar, yerel katılımı teşvik eden genel kurul yapısı için bütün paydaşların adil ve hakkaniyetli bir şekilde temsil edilmelerinin gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Bu noktadan ilk seferde genel kurulda yer almayan STK'lara bir sonraki dönemde veya meclis ve çalışma gruplarında yer verilmesi ve ilçe kent konseylerinin de bu sürece dâhil edilmesi önerilmiştir. Özellikle kent konseylerinin etkinliğini artırmak amacıyla paydaş gruplara özel; *kentlilik bilinci, sivil katılım ve kent aidiyet duygusunun* kazandırılmasına yönelik eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin belirli dönemler halinde sürekli verilmesi gerektiği ifade etmişlerdir.

Örgütsel ve yönetsel bağımsızlık başlığı altında ise; genel sekreter seçimi için üç aday önerilmesi, kent konseyleri tasarılarının meclis gündemine getirilmemesi, özerk bütçe ve temel ihtiyaçların karşılanması noktasında yerel yönetimlerin ve yöneticilerin olumsuz tavrı öne çıkan sorunlar arasındadır. Örgütsel ve yönetsel açıdan daha bağımsız kent konseyleri için genel sekreter seçimi de dahil kent konseyi organlarının seçiminde yetkinin net bir şekilde kent konseylerine bırakılması gerekmektedir. Bununla birlikte kent konseylerinin kurumsal hafızası olan genel sekreterlerin devamlılığın sağlanması, faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından da bütçe gereksinimlerinin kent konseyleri aleyhine kullanabilecek enstrüman olmaktan çıkartılmalıdır. Bu konuda kent konseylerine ayrı bir tüzel kişilik üzerinden bütçe tanımlaması yapılabileceği gibi, kent bütçelerinin belirli bir yüzdesinin kent konseyleri kaleminde tutulması sağlanabilir. Kent konseyleri görüşlerinin meclis gündemine getirilmesi noktasında belediye başkanlarına yönelik denetim mekanizmaların caydırıcılığı önemli olmakla birlikte, meclis üyeleriyle birlikte *karma veya dış paydaş komisyonu* adında ortak bir komisyon üzerinden tasarıların görüşülmesi kabul sürecine olumlu katkı sağlayacaktır.

İşlevsel ve yapısal sorunlar başlığı altında ise 5393 sayılı Belediye Kanunu ve KKY'nin görev ve kaynak dağılımı konusunda bağlayıcı mekanizmalar oluşturmaması, yerel yöneticiler üzerinde kamuoyu oluşturmada yetersizlik, farklı tüzel kişiliğin olmaması, bütçe kullanımındaki zorluklar öne çıkmaktadır. Bu sorunlara yönelik ilgili mevzuatlarda yapılacak değişikliklerle görev, yetki ve kaynak paylaşımı konusu net bir şekilde tanımlanmalıdır. Ancak bu netlik denetim mekanizmalarıyla eşgüdümlü bir şekilde yeni düzenlemelerde yer almalıdır. Çünkü kent konseylerinin bütçe büyüklüğünün artması, kent konseyleri seçimlerini kaotik ve çekişmeli bir noktaya getirebilir. Yapısal sorunların gündeme getirilmesi ve işlevsellik noktasında sosyal medya ve alternatif yöntemlerin etkili kullanılmasıyla oluşturulacak güçlü bir kamuoyu ise yerel yöneticilerin dengelenmesinde kritik bir rol üstlenebilir. Özellikle paydaşlara yönelik kentlilik, sivil toplum ve katılım bilincinin oluşturulmasına yönelik verilecek eğitim ve geliştirme faaliyetleri, güçlü kamuoyu oluşturulmasının önemli bileşenleri arasında yer almaktadır.

TKKB yönetim kurulu üyeleri üzerinden dört başlık altında elde edilen verileri genel olarak değerlendirmek gerekirse, kent konseyleri ile ilgili düzenlemelerin güncel talep ve beklentiler doğrultusunda yeniden revizyonu zorunlu hale gelmiştir. Kent konseylerinin hukuki boyutuna yönelik çerçeve oluşturan yapısal düzenlemeler her ne kadar başlangıç aşamasında güçlü meydan okumalarla karşılaşmasa da, hâlihazırda ortaya çıkan güncel sorunlar ve beklentiler ışığında kent konseylerinin misyonlarını gerçekleştirmelerine imkan tanımaktan oldukça uzaklaşmıştır. Dolayısıyla kent konseyleri ile yerel yönetim/yöneticiler arasında yetki, hizmet, kaynak, denetim ve koordinasyon bakımından işlevsel bir etkileşim olduğu söylenemez. Bu noktada kent konseylerinin de güçlü bir sivil toplum, yüksek bir kent ve katılım bilinci oluşturmak adına eğitim ve geliştirme faaliyetlerine ağırlık vermesi gerekmektedir. Nihayetinde yerele yönelik yapılacak hizmetlerde ilgili bakanlıkların kendi iç mevzuatlarında kent konseylerine yönelik doğrudan atıf yapmaları, yerel katılım aracı olarak kent konseylerinin geleceği ve işlevselliği açısından yeni açılımlar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Ağır, O., Belli, A., Arslan, Ş. (2017). Kent Konseylerinde Halk Katılımı ve Gönüllülük: Adana Kent Konseyi Örneği, Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(3), 320-332.
- Belli, A., Aydın, A. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Kent Konseyleri ve Gençlik Meclislerine Yönelik Algı Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması: Kahramanmaraş ve Hatay Örneği, PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 11(2), 6-29.
- Çetin, F., Sabancı, M. (2020). Modernitenin Pandemik Halleri. Fahri Çakı (Ed.), Covid-19 Pandemi Sürecinde Sivil Dayanışma Türkiye Kent Konseyleri Birliği Örneği içinde (s. 385-391). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Emrealp, S. (2010). Türkiye'nin Katılımcı Demokratik Yerel Yönetişim Modeli Olarak Dünyaya Armağanı: Kent Konseyleri. İstanbul: UCLG-MEWA Yayınları.
- Erdoğan, O . (2019). Yerel Yönetimlerde Katılımcı Mekanizmalar ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği . Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi , 4 (2) , 295-310 .
- Eroğlu, H.,T. (2006). Yönetime Katılma Biçimleri ve Yerel Yönetimlerde Demokratik Mekanizmalar, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 6(11), 191-206.
- Kent Konseyi Yönetmeliği, Erişim Linki:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10687&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 20.04.2021
- Palabıyık, H. (2011). Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar, Yönetim Bilimleri Dergisi (9: 1), 87-113.
- Soygüzel, H. . (2015). Kent Konseylerinin Arasında İletişim ve İşbirliği: Türkiye Kent Konseyleri Birliği Örneği, Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi, 11(2), 63-82 .
- Soygüzel, H. (2020). 101 Soruda Kent Konseyi. Mithat Arman Karasu, M. Lamih Çelik, ve Cüneyd Altıparmak (Ed.), TKKB'nin Kısa Tarihi, içinde (291-299). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TKKB (2020). Türkiye Kent Konseyleri Birliği 2020 Faaliyet Raporu.
https://www.kentkonseyleribirligi.org.tr/tema/dokumanlar/tkbb_faaliyet_raporu.html, Erişim Tarihi: 20.04.2021
- TRKKB (2021). Kent Konseyleri Brliği Organizasyon Şeması, (<https://www.kentkonseyleribirligi.org.tr/sayfa/organizasyon-semasi.html>), Erişim Tarihi: 20.04.2021
- Tuncer, P. (2012). Küreselleşme-Yerelleşme ve Türkiye'de Yerel Demokrasinin Geliştirilmesi, Türk İdare Dergisi, 475, 131-146.
- Özkiraz A. , Zeren H. E. (2009). Yerel Yönetimlerde Halk Katılımı Tokat İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2, 229-247.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Erişim Linki: <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>, Erişim Tarihi: 20.04.2021.

İslami Finans Gerçekten Etik mi?

Is Islamic Finance Really Ethical?

Suna AKTEN ÇÜRÜK

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi
sunaakten@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5887-4905>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 17.04.2021
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 19.05.2021
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Gülşah ŞEN KÜÇÜK

Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi
gulsah.sen@ogr.erbakan.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7535-2308>

Anahtar

Kelimeler:

*İslami Finans,
İslam Ekonomisi,
Etik,
İçerik Analizi,
Maxqda Programı*

ÖZET

Felsefe ve bilimin önemli bir parçası olan etik, ahlaki davranış, eylem ve yargılar ile ilişkili bir konu olarak önemli bir çalışma alanıdır. Toplumsal hayatın hemen hemen her alanında yaygın bir şekilde kullanılan etik ve ahlak kavramları genellikle birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Fakat bu iki kavram arasında bir ayrıma gidilmesi önemlidir. Kısaca özetlemek gerekirse, etik doğru ve yanlış davranış teorisi iken; ahlak doğru ve yanlış davranış pratiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, ahlaki ilkelere değil de etik ilkelere, etik davranış tarzından değil de ahlaki davranış tarzından söz edilmesi daha doğrudur. Etik, bir toplumda yaşayan bireyin belli bir durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgili iken; ahlak, bireyin bunu hayata geçirmesi ile ilgilidir. Örneğin, tıp etiğinden bahsedilebilirken, tıbbi ahlaktan bahsedilmez, ancak bir doktorun ahlakından bahsedebiliriz.

Ekonomi ve etik arasında sıkı bir ilişki bulunur. Ekonomilerin sağlıklı bir biçimde büyümesi ve kalkınması için, bireylerin etik değer ve ilkelere göre davranması son derece önem arz etmektedir. Çünkü etik değer ve ilkeler çerçevesinde işleyen bir ekonomi, özel sektör ve piyasa mekanizmasının güçlenmesini, demokrasinin sağlıklı bir yapıda işlenmesini ve iş dünyasına toplum tarafından duyulan güvenin artmasını sağlamaktadır. Eğer bir ekonomik sistem içerisinde etik değer ve ilkelere uygun olmayan tutum ve davranışlar sergilenirse gerek ekonomik gerek sosyal açıdan bozulmalar ortaya çıkmaktadır. Bir başka ilişki din ve etik arasında kurulur. Her ikisi de bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendirerek toplumsal yaşamı düzenleyen kuralları öngörmektedir. Dolayısıyla dinler pek çok etik ilkeyi, etik de dini pek çok ilkeyi içermektedir.

İslam ekonomisi, kapitalizm ve sosyalizm gibi seküler ve materyalist temelli sistemlerden ayrılmakta ve İslam dininin ekonomik alanda koyduğu ilke ve sınırlarla şekillenmektedir. Son dönemdeki literatüre bakıldığında "İslam ekonomisi/İslam iktisadı/İslami finans" kavramı yerine kullanılan "İslam ahlak ekonomisi", "İslam moral ekonomisi", "ahlaki finans", "etik finans", "insani finans" gibi birçok kavramda etik vurgusu göze çarpmaktadır. Bu çalışmanın amacı, yapılan bu atıfların nassta kendine bir yer bulup bulmadığını araştırmaktır. Bu amaçla çalışmada nitel yöntemlerden doküman analizi kullanılmıştır. Öncelikle, Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadis metinleri arasından finansal terim (1-alışveriş, 2-borç, 3-faiz/riba, 4-harcama, 5-kazanç, 6-mal, 7-ortaklık, 8-para, 9-servet, 10-ticaret) içerenler tespit edilmiştir. Sonrasında bu veriler Maxqda programı yardımıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi ile metnin verdiği mesaj anlam açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırılmakta, elde edilen veriler sayılara dönüştürülmektedir. Program yardımıyla, frekans tablosu, frekans grafiği, kelime bulutu, kodlar arası çapraz tablo, kod matrisi ve belge haritaları oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonuçları, etik ilkeler (1-doğruluk, 2-dürüstlük, 3-güvenilirlik, 4-sadakat, 5-adalet, 6-yardımsızlık, 7-adil olma/tarafsızlık, 8-sorumluluk 9-hoşgörülülük/saygılı olmak) ve İslami finans arasındaki ilişkiyi somut olarak ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Keywords:

Islamic Finance,
Islamic Economics,
Ethic,
Content Analysis,
Maxqda

ABSTRACT

Ethics, which is an important part of philosophy and science, is an important field of study as a subject related to moral behavior, actions and judgments. The concepts of ethics and morality, which are widely used in almost all areas of social life, are often used interchangeably. However, it is important to distinguish between these two concepts. To summarize briefly, while ethics is a theory of right and wrong behavior; morality refers to the practice of right and wrong behavior. Therefore, it is more correct to talk about ethical principles rather than moral principles, moral behavior rather than ethical behavior. While ethics is about the values that an individual living in a society wants to express in a certain situation; morality is about the individual's realization. For example, medical ethics can be mentioned but not doctor's ethics. we can only talk about the morality of a doctor.

There is a strong relationship between economics and ethics. For the healthy growth and development of economies, it is extremely important that individuals act in accordance with the ethical values and principles. Because an economy operating within the framework of ethical values and principles ensures the strengthening of the private sector and market mechanism, a healthy functioning of democracy and an increase in the trust of the society in the business world. If attitudes and behaviors that do not comply with ethical values and principles are displayed in an economic system, both economic and social deteriorations occur. Another relationship is established between religion and ethics. Both foresee rules that regulate social life by guiding individuals' attitudes and behaviors. Therefore, religions contain many ethical principles, and ethics contain many religious principles.

Islamic economy differs from secular and materialist systems such as capitalism and socialism and is shaped by the principles and limits set by Islam in the economic field. When the recent literature is reviewed, there is an emphasis on ethics in many concepts such as "Islamic moral economy", "moral finance", "and ethical finance", "humane finance". The aim of this study is to investigate whether these references find a place for themselves in verses and hadiths. In the study, document analysis from qualitative method is use. For this purpose, firstly, the Quranic verses and hadith texts containing financial terms (1-trade, 2-debit, 3-interest (riba), 4-expenditure, 5- earnings, 6- asset, 7- partnership / company, 8- money, 9- property, 10-trade) is determined in the study. Afterwards, these data were subjected to content analysis using the Maxqda program. With content analysis, the message given by the text is classified objectively and systematically in terms of meaning, and the data obtained are converted into numbers. Frequency table, frequency graph, word cloud, cross table between codes and code matrix were created by using the program. The results of the analysis are important in terms of revealing the relationship between ethical principles (1-truthfulness, 2-honesty, 3-reliability, 4-loyalty, 5-justice, 6-benevolence, 7-sincerity, 8-responsibility, 9-tolerant / respectful) and Islamic finance.

1. GİRİŞ

Bireylerin toplum içerisinde doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik, adalet, yardımseverlik, hoşgörü gibi temel değerlere göre davranması beklenir. Toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan etik ilkeler tıp, eğitim, çevre, hukuk, siyaset gibi her alanda geçerlidir. Aynı zamanda, etik konusu finans disiplini ile de yakın ilişkilidir.

Etik değer ve ilkeler çerçevesinde işleyen bir ekonomi ve finans dünyası, toplumların sürdürülebilir iktisadi büyüme ve kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Dolayısıyla, İslam dininin ekonomik alanda koyduğu ilke ve sınırlara göre işleyen İslam ekonomisi toplumların gelişimine katkı sağlayabilecek potansiyeli içinde bulundurmaktadır. Bu çalışmada, uluslararası yazında İslami finansa yapılan etik atıflarının, nassta kendine bir yer bulup bulmadığı araştırılacaktır. Öncelikle konuya ilişkin teori, kavramsal çerçeve ve literatür sunulacak, sonrasında uygulama kısmına ve bulgulara yer verilecektir.

2. Etik ve Ahlak Kavramı Ayrımı

Toplumsal hayatın hemen hemen her alanında yaygın bir şekilde kullanılan etik ve ahlak kavramları genellikle birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.¹ Fakat bu iki kavram arasında bir ayrıma gidilmesi önemlidir.²

¹ Abdulkadir Mahmutoğlu, "Etik ve Ahlak: Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler", *Türk İdare Dergisi* 81/463-464 (Haziran-Eylül 2009), 226.

² Ray Billington, *Felsefeyi Yaşamak Ahlak Düşüncesine Giriş*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2011), 46.

Felsefe ve bilimin önemli bir parçası olan etik, ahlaki davranış, eylem ve yargılar ile ilişkili bir çalışma alanıdır. ³ Etik kavramı, Yunanca karakter anlamına gelen “ethos” kelimesinden türetilmiştir ve ideal ve soyut olana işaret etmektedir. ⁴ “Moral” kelimesinin karşılığı olarak kullanılan “ahlâk” kelimesi ise, Arapça “hulk” kökünden gelmektedir. ⁵ Bir ahlak sistemi, bir ahlak görüşü ya da anlayışını ifade eden etik, toplumdaki değer yargılarının ve ahlaki kuralların incelenmesi sonucunda ortaya konan yaygın ahlak kurallarının hepsinden daha özel, bireysel ve felsefi bir olgudur. ⁶ Ahlak ise, doğru ve yanlış, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile ortaya konulan davranış ve tutumların sonuçlarını değerlendirme ile ilgili bir kavramdır. ⁷

Kısaca özetlemek gerekirse, etik doğru ve yanlış davranış teorisi iken; ahlak doğru ve yanlış davranış pratiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, ahlaki ilkelerden değil de etik ilkelerden, etik davranış tarzından değil de ahlaki davranış tarzından söz edilmesi daha doğrudur. Etik, bir toplumda yaşayan bireyin belli bir durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgili iken; ahlak, bireyin bunu hayata geçirmesi ile ilgilidir. Örneğin, tıp etiğinden bahsedilebilirken, tıbbi ahlaktan bahsedilmez, ancak bir doktorun ahlakından bahsedebiliriz.⁸

Toplumsal hayatta kesintisiz işleyen kurallar öncelikli olarak etik ilkeler ve ahlaki kurallardır. Toplumun içinde bulunduğu kültüre, sosyo-ekonomik şartlara göre değişebilen ahlak yerel niteliktedir. Etik çerçeve ise evrensel bir nitelik taşımaktadır ve yapı taşlarını yerel ahlaki kurallar oluşturmaktadır.⁹

3. İmmanuel Kant’ın Etik Felsefesi

Immanuel Kant, 18. yüzyıl aydınlanma çağı Alman filozofları içerisinde yer alan en önemli filozoflardan biri olarak kabul edilmektedir.¹⁰ Genel olarak felsefenin en önemli isimlerinden biri olarak öne çıkan Kant, özel olarak ahlak felsefesi denildiğinde, etik tarihinin, en büyük isimlerinden biri olarak kabul edilmektedir.¹¹

Kant’a göre, insan sadece çevresindekileri kavrayan ve teoriler kuran teorik bir akla sahip olan, yani sadece bilme ihtiyacı olan bir varlık değildir. Ayrıca, insan salt pratik akla sahip yani eylemde bulunma ihtiyacı olan bir varlıktır. Eylemi barındıran ise etikdir. Bu kapsamda, Kant bir ahlak metafiziği oluşturmuştur. ¹²

Kant’ın “Grundlegung zur Metaphysik der Sitten” isimli eseri Türkçeye “Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi” olarak çevrilmiştir. Kant’ın etik ile ilgili olan söz konusu eserinde, başlıkta yer alan Almanca “sitten” kelimesi, Türkçe olarak “etik” ya da “ahlâk” kelimesinin karşılığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, Kant’ta ahlâk ve etik kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. ¹³

Kant’ın “Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi” isimli eserinde iyi isteme kavramına yapılan vurgu göze çarpmaktadır. Kant, dünya ve dünya dışında dahi, mutluluğu haketmenin bile vazgeçilmez koşulunu oluşturan iyi bir istemeden başka koşulsuz iyi sayılabilecek hiçbir şeyin düşünülmeceğini ifade etmektedir. İyi isteme kavramını geliştirebilmek adına, ödev kavramına bakmak gerekir. Çünkü ödev kavramı, iyi isteme kavramını içeren bir kavramdır.¹⁴ Bu kapsamda, Kant’ın ahlakın merkezine ödev kavramını yerleştirdiği görülmektedir.¹⁵ Kant’a göre, “ödev yasaya saygıdan dolayı yapılan eylemin zorunluluğudur.” Çünkü bir yasa ahlak yasası olarak geçerli olacaksa yani yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük olacaksa mutlak zorunluluk taşıması gerekir. ¹⁶

Kant kesin buyruğun tek olduğunu ifade eder ve şu şekilde açıklar; “ancak aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulun” ve doğa denilen şeyin, yasanın genelliğini meydana getirdiğinden bahsederek, genel ödev buyruğunu şu şekilde açıklamaktadır: “eyleminin maksimi sanki senin istemenle genel bir doğa yasası olacakmış gibi eylemde bulun”. Maksim, öznenin eylemde bulunduğu ilkeyi

³ İnyet Aydın, *Yöneltilmiş, Mesleki ve Örgütsel Etik* (Ankara: Pegem Yayıncılık, 2002), 4.

⁴ Erich Fromm, *Erdem ve Mutluluk*, çev. Ayda Yörükkan (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 325, 1995), 2. Basım, XXXVII.

⁵ Doğan Özlem, *Etik: Ahlak Felsefesi* (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2004), 23.

⁶ Erich Fromm, *Erdem ve Mutluluk*, çev. Ayda Yörükkan, XXXVII.

⁷ Jon Nuttall, *Ahlak Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997), 15.

⁸ Billington, *Felsefeyi Yaşamak Ahlak Düşüncesine Giriş*, çev. Abdullah Yılmaz, 46-47.

⁹ Mahmutoglu, “Etik ve Ahlak: Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler”, 227-228.

¹⁰ Ülker Öktem, “Kant Ahlâkı”, *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi* 18, (2007), 1.

¹¹ Billington, *Felsefeyi Yaşamak Ahlak Düşüncesine Giriş*, çev. Abdullah Yılmaz, 154.

¹² Öktem, “Kant Ahlâkı”, 1-2.

¹³ Ayşe Eroğlu, “Kant’ın Deontolojik Etiğinden Meslek Etiği Oluşturma”, *Turkish Studies- Social Sciences* 14/3 (2019), 531.

¹⁴ Immanuel Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İoanna Kuçuradi (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2013), 8-12.

¹⁵ Muhammet Sait Duran, “Kant’ın Ödev Ahlakı Üzerine”, *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* 6 (2017), 57.

¹⁶ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İoanna Kuçuradi, 4-15.

ifade etmektedir. Ahlak yasası “yapman gerekir” şeklinde bir buyruk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu buyruk insanlara koşulsuz olarak yani kesin olarak buyurur. Kant’ta ahlaksal buyruk koşullu bir buyruk değildir.¹⁷ Dolayısıyla, Kant’ta buyruklar, koşullu ve kesin olarak ikiye ayrılmaktadır. Koşullu buyruk, insanın ortaya koyacağı bir eylem başka bir şey için bir araç olarak iyi ise söz konusudur. Kesin buyruk ise, ortaya koyulacak eylem sadece kendi için yani başka bir amaç gütmeksizin nesnel zorunlu ise söz konusudur. Dolayısıyla, kesin buyruk “ahlaklılık” buyruğu olarak ifade edilebilir. .¹⁸

Kant, bireyin kendine karşı ve başkalarına karşı olan ödevlerine ilişkin verdiği 4 örnek ile söz konusu buyruğu açıklamaya çalışmaktadır;¹⁹

✓ Çeşitli olumsuzluklar yaşayarak umutsuzluğa düşen bir insanın, yaşamına son vermek için intiharı düşünmesi kendine karşı olan ödevine uygun mudur? Söz konusu eyleminin maksimi genel bir doğa yasası haline gelebilir mi? Fakat doğa yaşamı geliştirmek üzerine kurulu iken, insanın yaşamını sona erdirmesinin yasa olduğu bir doğa kendi varoluşuyla çelişir ve dolayısıyla da söz konusu maksim genel bir doğa yasası olamaz.

✓ Zor durumda olduğu için, borç para almak durumunda olan bir insanın, söz konusu borcu ödeme gücü olmadığını bile bile, belirli bir süre sonra borcu ödeyeceği sözüyle borç alması ödevine aykırı değil midir? Eğer birey bu şekilde davranmaya karar verirse, söz konusu eylemin maksimi genel bir yasa olur mu? Cevap oldukça açıktır ki, bir toplumdaki herkesin zor bir duruma düştüğünde, tutmayacağı sözler vermesi şeklindeki bir maksim hiçbir zaman genel bir yasa olamaz. Çünkü, böyle bir durum toplumda söz vermeye duyulan güveni ortadan kaldırarak, onu anlamsız kılar.

✓ Üçüncü bir örnek ise, insanın sahip olduğu ve geliştirmesi halinde kendisine önemli yararlar sağlayacağı bir yeteneği geliştirmek yerine, yaşamını sadece aylıklığa, zevk ve eğlenceye vermesi ödevine uygun mudur? Kant’a göre, akıl sahibi bir varlık olan insan, doğa vergisi yeteneklerini görmezden gelme maksiminin genel bir yasa olmasını istemez. Çünkü, söz konusu yetenekler çeşitli amaçlar için verilmiş ve yararlı olduğundan geliştirmeyi zorunlu olarak isteyecektir.

✓ Kant’ın son örneği ise, başkalarına yardım ile ilgilidir. Başkaları büyük sıkıntılar ile uğraşırken, herhangi bir sıkıntı içinde olmayan birey, başkalarının yardımına koşabileceği halde “Bana ne! ’derse böyle bir maksimin genel bir doğa yasası olması istenilir miydi? Kant’a göre, cevap hayır çünkü insan başkalarının sevgisine ve yardımına ihtiyaç duyabileceği pek çok durum ile karşı karşıya kalabilir. Eğer, söz konusu maksimin bir doğa yasası olmasını isterse bu durumda kendi yardım isteyeceği bir duruma düştüğünde kendisini yardım istemekten yoksun bırakmış olacaktır.

Özetle, bir eylem ile ilgili karar verirken yukarıdaki ilkeyi veya kesin buyruğu kabul etmemiz ve sonra da söz konusu eylemin genel bir doğa yasası olup olamayacağına karar vermemiz gerekir. Eğer, belirlediğimiz maksim genelleştirilebiliyorsa ahlaklılığın en temel ilkesini ifade etmektedir. Kant bu temel ilkedeki hareketle iki ilke daha türetmiştir.²⁰

Kant’ın temel ilkedeki hareketle türettiği ikinci ilke şudur: “herdefasında insanlığa, kendi kişinde olduğu kadar başka herkesin kişisinde de, sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun.” Kant, daha önce verilen örneklerden yola çıkarak bu ilkenin yerine getirilip getirilemeyeceğini ele almıştır. Örneğin, sıkıntılı bir durumdan kurtulmak için yaşamına son vermeyi düşünen insan yaşamının sonuna kadar katlanabileceği bir durum için bir kişiyi yani kendisini araç olarak kullanmaktadır. Fakat Kant insanın ortaya koyacağı tüm eylemlerinde araç olamayacağını, kendisini amaç olarak görmesi gerektiğini dolayısıyla kendisine zarar verecek şekilde davranamayacağını ifade etmektedir.²¹

¹⁷ Elif Çetinkıran Balcı, “İsteme Özgürlüğünden Eylem Özgürlüğüne: Kant’ın Özgürlük Görüşü”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35/1 (2018), 24.

¹⁸ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İoanna Kuçuradi, 30-38.

¹⁹ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İoanna Kuçuradi, 38-40.

²⁰ Cafer Sadık Yaran, “Kant Etiğinden Hareketle İslam’da “Ahlaklılığın En Yüksek İlkesinin Bulunması”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2009), 62-64.

²¹ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İoanna Kuçuradi, 46-47.

Kant'ın "her insan istemesinin bütün maksimleriyle genel yasa koyucu olan bir isteme olma ilkesi" şeklinde ifade ettiği ilke üçüncü ilkesini ifade etmektedir.²² Bu ilke ile, Kant bir kişinin kendi kişisel çıkarlarına göre olmayan yani bireysel değil, genel bir yasa olma özelliğine sahip olarak kendi yasasını koyabileceğini ifade etmektedir. Bu ilke birinci ilkeden farklı olarak maksimin genelleştirilebilirliğinden ziyade, öznenin yasa koyucu gibi davranabileceği üzerinde durmaktadır.²³

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız Kant'ın etik görüşünde, insanın sahip olduğu akıl ve irade ile kendisine koyduğu ilkelere yönelik eylem yani doğru eylem önemlidir. Kant'a göre, doğru eylemin ne olduğuna cevap arama girişimi olan etiğin evrensel bir etik olabilmesi ancak genel geçerli bir yasa ile mümkündür. Evrensel yasa doğa yasası gibi olanı değil, olması gerekeni ortaya koyacak şekilde tasarlanmalıdır. Kant'a göre böyle bir yasa, insanın hem kendisi için istemiş ve kendisine koymuş olduğu dolayısıyla eylemlerini bu doğrultuda ortaya koyduğu bireysel, hem de başkalarının da isteyebileceği ve kendilerine koymuş olduğu dolayısıyla eylemlerini bu doğrultuda yönlendirdiği genel bir ilke olarak ortaya çıkabilir. Böyle bir yasayı ise, kendi iradesi ile kendisine yasa koyan özgür bir insan gerçekleştirebilir.²⁴

4. Ekonomi ve Etik İlişkisi

Ekonomi ve etik arasındaki ilişki yeni bir ilişki değildir. Amartya K. Sen tarafından ortaya konulan çalışmalardan türeyen iktisat ve etik literatürü incelendiğinde, iktisat biliminin Adam Smith'in "The Theory of Moral Sentiments (1759)" isimli çalışmasından bu yana bir ahlak disiplini olduğunu ortaya koymaktadır.²⁵ Fakat, uzun bir zamandan beri iktisat literatüründe etik meselesi gündeme gelince, öznel değerlendirmeler ve kişisel görüşlerin ön plana çıktığı ve iktisat bilminde genel kabul gören bilimsel ölçütlerden uzaklaşıldığı gerekçesiyle, etik kuşku hatta küçümseme ile karşılanmaktadır.²⁶

İktisat biliminin, etik ile olan ilişkisinin zayıflamasında, iktisat biliminin teknik bir yapıya kavuşması etkili olmuştur. Çünkü, iktisat fizik bilimlerine daha çok yaklaşan bir sosyal bilim haline almaya başlamış, aynı zamanda "bırakınız yapsınlar" temeline dayalı "tam rekabet" ve "homo-economicus" kavramını esas alan soyut ve tümdengelimci bir yöntemi benimsemiştir. Nitekim, günümüz iktisadı bu temellere dayanan kapitalizmin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.²⁷

Kapitalist sistem, "homo-economicus" kavramı üzerinden bireyleri aşırı üreten ve tüketen, herhangi bir değerden yoksun özel mülkiyet edinen, zenginlik hırsı gibi kendi çıkarını maksimize etmek için birçok değerden yoksun bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bu durum, toplum refahını öncelikli hale getirmeyen, çıkar peşinde koşan bireyler oluşturarak hem sosyal hem de ekonomik hayatta ciddi sorunlara yol açabilmektedir.²⁸

Dolayısıyla, ekonomilerin sağlıklı bir biçimde büyümesi ve kalkınması için, bireylerin etik değer ve ilkelere göre davranması son derece önem arz etmektedir. Çünkü etik değer ve ilkeler çerçevesinde işleyen bir ekonomi, özel sektör ve piyasa mekanizmasının güçlenmesini, demokrasinin sağlıklı bir yapıda işlemesini ve iş dünyasına toplum tarafından duyulan güvenin artmasını sağlamaktadır.²⁹ Eğer bir ekonomik sistem içerisinde etik değer ve ilkelere uygun olmayan tutum ve davranışlar sergilenirse gerek ekonomik gerek sosyal açıdan bozulmalar ortaya çıkmaktadır.

Bunun örneklerinden bir tanesi olarak küresel finansal kriz gösterilebilir. Nitekim, tüm dünyayı etkisi altına alan küresel finansal kriz sonrası kapitalist sistem, farklı kesimlerden bireyler tarafından ahlaki olarak eksikliği noktasında eleştirildi ve kapitalist finansal sistemin yıkıcı sonuçlarını hafifletmek amacıyla ahlakın önemini gündeme taşıdı. Bu noktada, toplumların karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve finansal sorunlar karşısında

²² Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İoanna Kuçuradi, 49.

²³ Yaran, "Kant Etiğinden Hareketle İslam'da "Ahlaklılığın En Yüksek İlkesinin Bulunması", 65.

²⁴ Özlem, *Etik: Ahlak Felsefesi*. 33-76.

²⁵ Altuğ Yalçıntaş, "İktisadın Araştırma Etiği ile İmtihani", *İktisat ve Toplum Dergisi*, 69 (2016), 36-37.

²⁶ Ahmet İnsel, "Özgürlük etiği karşısında iktisat kuramı: Amartya Sen'in etik iktisat önerisi", *Toplum ve Bilim* 86/ Bahar (2000), 7.

²⁷ Ahmet Tabakoğlu, *İslam İktisadına Giriş* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2016), 43-46.

²⁸ Cem Korkut - Muhsin Kar, "İnsani Finans ve Değerler" (Humanitarian Finance and Values), *Kurumlarda Değerler, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları* (2018), 184-188.

²⁹ Mübeyyen Tepe Küçükkoğlu, "Etik Değerler ve Etiğin Kurumsallaşması", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2012), 184.

ahlaki temelli bir çıkış noktası sunan bir ekonomik sisteme ihtiyaç duyulmaktadır ki, bu sistem İslam ekonomisi veya bir başka deyişle İslam ahlak ekonomisinden başkası değildir.³⁰

5. İslam Ekonomisi ve Etik

Etik ve din, bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendirerek toplumsal yaşamı düzenleyen kuralları öngörmektedir. Dolayısıyla dinler pek çok etik ilkeyi, etik de dini pek çok ilkeyi içermektedir.³¹ İslam dininde, bireylerin inanç ve hareketlerini belirleyen normlar ve varsayımlar Kur'an ve sünnet olmak üzere iki temel kaynağa dayanmaktadır.³² Bu iki temel kaynak iyi ve kötünün belirlenmesinde temel rolü oynamaktadır.³³

Kur'an ve sünnet temeline dayalı İslami etik anlayışı, günümüzde etik meseleler ve değerler olarak ifade edilen terim ve hususları kapsayarak bireyi ahlaklı olmaya davet etmektedir.³⁴ Bu kapsamda İslami etik anlayışı dini, siyasi, sosyal ve ekonomik tüm ilişkilerde bireye nasıl davranması gerektiğini söylemektedir. İslam, toplumdaki tüm bireylerin bir sorumluluk olarak diğer bireylere karşı vicdanlı olmak, doğruluk ve dürüstlük, güvenilirlik gibi davranışları sergilemesini beklemektedir. Dolayısıyla toplumdaki tüm bireylerin sosyal, ahlaki ve etik bir sorumluluğu vardır.³⁵ Bir başka deyişle bir Müslüman, toplum çıkarını kendi çıkarı üzerinde tutmak, yalan söylememek, başkasının hakkına saygı duymak, tekelcilik, ihtikâr, karaborsacılık yapmamak, sözleşmelere uymak gibi ahlâkî, hukukî ve iktisadî birçok özelliğe sahip olmalıdır.³⁶

Literatürde "İslam ekonomisi/İslam iktisadı/İslami finans" kavramı yerine kullanılan "İslam ahlak ekonomisi", "İslam moral ekonomisi", "ahlaki finans", "etik finans", "insani finans" gibi birçok kavramda da etik vurgusu göze çarpmaktadır.

Karim'a göre, İslam ahlak ekonomisi, Kur'an ve Sünnet temeline dayalı teolojik doktrinlere ve değerlere dayanan sosyal, ekonomik ve politik bir modeli ifade etmektedir. İslami ahlak ekonomisi, ihtiyacı olan tüm bireyler için evrensel bakım sağlayan, zenginlik ve sistemik sosyal yapıların eşit dağılımını sağlayan ütopyik bir modeldir.³⁷

Asutay'a göre, İslam ahlak ekonomisi, insan merkezli bir kalkınma süreci oluşturmak amacıyla İslami ontolojinin normları, değerleri ve prensipleri vasıtasıyla Müslüman toplumların az gelişmişliğine karşı koymak için teorik bir politik temel üreten, İslami bir ekonomi ve ekonomi sistemi geliştirmeye yönelik bir tepki ve problem çözme girişimidir.³⁸

İslam ahlak ekonomisinin kendine özgü doğası olarak, İslami ontolojiye ve epistemolojiye göre ekonominin toplumsal boyutu vurgulanmaktadır. İslam ekonomisi, İslami paradigmanın modern dünyada ekonomik ve finansal meseleleri yönetmenin farklı bir yolu olarak sosyal olarak inşa edilebilecek, İslami bilgi kaynaklarına göre farklı bir "ekonomi" anlayışına yol açabileceğini göstermektedir.³⁹

İslam ahlak ekonomisi, modern anlamda 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarında İslam'a özgü bir ekonomik sistem oluşturma ve bu amaçla politikaların geliştirilmesine yönelik bir girişim olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁰

³⁰ Asutay, "Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance, 97.

³¹ Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), *Dünya'da ve Türkiye'de İş Etiği ve Etik Yönetimi* (2009), 40.

³² Azim Nanji, "Islamic ethics" *A Companion to Ethics*, ed. Peter Singer (Oxford: Blackwell Publishing, 2000), 106.

³³ Zeki Salih Zengin, "İslam, Ahlak ve Etik", *YBÜ-ULİSABÜLTEN*, Nisan 2016, 10.

³⁴ Tülay Baydar, *Yönetim Etiği Açısından İngiltere'deki Kamu Yönetimi Uygulamaları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 25.

³⁵ Toseef Azid- Mehmet Asutay – Junaid Khawaja Muhammad, "Price behaviour, vintage capital and Islamic economy", *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management* 1/1(2008), 57.

³⁶ Ahmet Tabakoğlu, "İslâm İktisadı ve Modern Kapitalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslâm'daki Algılanışı", *Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.*, (2010), 102.

³⁷ Shafiel A. Karim, *The Islamic Moral Economy: A Study of Islamic Money and Financial Instruments* (Boca Raton: BrownWalker Press, 2010), 1.

³⁸ Asutay, "Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance, 94.

³⁹ Mehmet Asutay, "Islamic Moral Economy as the Foundation of Islamic Finance", *In Islamic Finance in Europe: Towards a Plural Financial System*. ed. Valentino Cattelan, (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2013), 57.

⁴⁰ Asutay, "Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance, 93.

Başlangıçta, geleneksel veya neo-klasik ekonominin İslami karşılığı olarak kullanılan bir terim olan “İslam ekonomisi”, aynı zamanda İslam ahlak ekonomisinin doğasını da tanımlamaktadır.⁴¹

İslam ekonomisinin metodolojisi, neo-klasik-geleneksel ekonomik sistemin metodolojisinden farklıdır;⁴²

✓ İslam ekonomisi, geleneksel ekonomik sistemin aksine sadece bireyselliği değil aynı zamanda sosyal kaygıları da olan sosyo-tropik bir birey varsayımını içermektedir,

✓ İslam ekonomisi, bireylerin geleneksel ekonomik sistemin aksine sadece kişisel çıkar değil, aynı zamanda sosyal yarar ve refahı dikkate alan, bu kapsamda bireysel ve sosyal çevreye ve ahirete ilişkin İslami kısıtlamalara uygun olarak rasyonel bir şekilde ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü davranış varsayımlarını içermektedir,

✓ İslam ekonomisinde, piyasa değişimi geleneksel ekonomik sistem gibi ekonomik faaliyetlerin temel özelliğidir ancak bu sistem toplumla ilgili çevre dostu bir sistem üreten İslami bir süzgeçten geçirilmektedir.

Dolayısıyla İslam ekonomisi, kapitalizm ve sosyalizm gibi seküler ve materyalist temelli sistemlerden ayrılmaktadır.⁴³ Ayrıca, İslam israfın, ihtikârın, ribânın yasak olduğu ve zekât infâkının teşvik edildiği birçok politika ile adeta sosyal adalet ve gelirin adil dağılımında bir finansman faktörü olma rolüne sahip bir ekonomik sistem oluşmasını sağlayacak dinamiklere sahiptir. Kapitalist sistemin, teşvik tedbirleri olarak ifade edilen fakirden alıp zengine verme uygulamaları ise İslam ekonomisinde söz konusu olmamıştır. Tam tersine, İslam’da servetin toplumdaki belirli kesimler elinde toplanarak bir güce dönüşmesini önlemek esastır. ⁴⁴ Bu bağlamda, İslam ahlak ekonomisi üzerine söylemlerin, sosyal adalet etrafında şekillendiği görülmektedir.⁴⁵ Çünkü sosyal adalet, İslam ekonomisinin temelidir. Sosyal adaletin sağlanabilmesi ise, aynı zamanda ahlaki ilkeler olan israftan kaçınma, gelirin adil dağılımı sayesinde servet ve mülkiyetin yaygınlaştırılması ve ekonomik istikrar esaslarına bağlı bulunmaktadır. ⁴⁶

İslam ekonomisi, kapitalist ekonomik düzenin gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın ve çevresel sorunların başarısızlığından sorumlu olduğu ve dolayısıyla alternatif bir sistem olduğu iddiasıyla ortaya çıkmıştır.⁴⁷ Dolayısıyla, İslam Ahlâk ekonomisi doğrudan sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanabileceği bir ortam oluşturmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda İslam bankacılığı ve finansı, İslami ahlâk ekonomisi tarafından finansal kaynakları ekonomik ve sosyal kalkınma için bir araya getirebilen finansal kurumlar olarak kabul edilmektedir. Fakat İslam bankacılığı ve finansı var olduğu günden itibaren ekonomik büyüme üzerinde önemli katkılarda bulunurken, ekonomik ve sosyal kalkınma üzerinde katkıları yeterli düzeyde değildir.⁴⁸

⁴¹ Asutay, “Islamic Moral Economy as the Foundation of Islamic Finance”, 57.

⁴² Mehmet Asutay, “A Political Economy Approach to Islamic Economics: Systemic Understanding for an Alternative Economic System”, *Kyoto Journal of Islamic Area Studies* 1/2 (2007), 12.

⁴³ Zaman- Asutay, “Divergence Between Aspirations and Realities of Islamic Economics: A Political Economy Approach to Bridging the Divide,” 75.

⁴⁴ Tabakoğlu, “İslâm İktisadı ve Modern Kapitalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslâm’daki Algılanışı”, 91.

⁴⁵ Asutay, “Islamic Moral Economy as the Foundation of Islamic Finance”, 55.

⁴⁶ Tabakoğlu, “İslâm İktisadı ve Modern Kapitalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslâm’daki Algılanışı”, 91-108.

⁴⁷ Asutay, “A Political Economy Approach to Islamic Economics: Systemic Understanding for an Alternative Economic System”, 3.

⁴⁸ Asutay, “Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance, 104-105.

6. Kavramsal Çerçeve

Tablo 1’de ortak etik ilkeler olarak kabul edilen ilkelerin yanı sıra iş etiği, bankacılık etiği gibi her faaliyet alanının ortak etik ilkelerle benzer olan etik ilkelerine de yer verilmiştir. Nitekim, değerler ve kurallar kaynağını ortak etik ilkelerden almaktadır.⁴⁹

Tablo 1: Etik İlkeler

Etik İlkeler	Çalışmalar
Doğruluk	İşgüden ve Çabuk (2006), Yeğin (2006), MEGEP (2006), TÜSİAD (2009), Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2010), Krishnamurthy (2011), Türkiye Bankalar Birliği [TBB] (2014), Çetinkaya (2017), Çinkılıç (2018), Buyruk Akbaba (2018)
Dürüstlük	İşgüden ve Çabuk (2006), Yeğin (2006), MEGEP (2006), TÜSİAD (2009), Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2010), Krishnamurthy (2011), Türkiye Bankalar Birliği [TBB] (2014), Çetinkaya (2017), Çinkılıç (2018), Buyruk Akbaba (2018)
Güvenilirlik	MEGEP (2006), Krishnamurthy (2011), Türkiye Bankalar Birliği [TBB] (2014), Çetinkaya (2017), Buyruk Akbaba (2018)
Sadakat	İşgüden ve Çabuk (2006), MEGEP (2006), Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2010), Krishnamurthy (2011), Çetinkaya (2017), Buyruk Akbaba (2018)
Adalet	İşgüden ve Çabuk (2006), Yeğin (2006), MEGEP (2006), TÜSİAD (2009), Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2010), Krishnamurthy (2011), Türkiye Bankalar Birliği [TBB] (2014), Çetinkaya (2017), Çinkılıç (2018), Buyruk Akbaba (2018)
Yardımseverlik	İşgüden ve Çabuk (2006), MEGEP (2006), Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2010), Buyruk Akbaba (2018)
Tarafsızlık	Yeğin (2006), TÜSİAD (2009), Krishnamurthy (2011), Türkiye Bankalar Birliği [TBB] (2014), Çinkılıç (2018)
Sorumluluk	İşgüden ve Çabuk (2006), Yeğin (2006), MEGEP (2006), TÜSİAD (2009), Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2010), Krishnamurthy (2011), Türkiye Bankalar Birliği [TBB] (2014), Çetinkaya (2017), Çinkılıç (2018)
Hoşgörülü Olmak	Yeğin (2006), Krishnamurthy (2011), Çinkılıç (2018)

Tablo 2’de çalışmada ele alınan etik ilkelerin tanımlarına yer verilmiştir. Böylece çalışmanın uygulama kısmında yapılan değerlendirmelerin, sınırları ortaya konulacaktır.

⁴⁹ TÜSİAD, *Dünya’da ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi*, 37.

Tablo 2: Etik İlkelerin Tanımı

Doğruluk ve Dürüstlük: Doğruluk ve dürüstlük kavramları, genel olarak birbirinin yerine kullanılmaktadır. ⁵⁰ “İçi- dışı bir olma, hilesiz olma” ⁵¹ , sözlerimizi gerçeğe uydurmak ⁵² veya “düşüncenin gerçeğe uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması” ⁵³ şeklinde tanımlanmaktadır.
Güvenilirlik/Güvenilir Olma: Güven, “korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu” ⁵⁴ dur. Bir kişinin güvenilir olduğunun ispatı için duygu, düşünce, tercihleri ve bunlar ile orantılı olarak ortaya koyduğu davranışlar ile onaylaması gerekir. ⁵⁵
Sadakat: Sadakat, bireylerin başkalarına inanmasını, bağlanmasını ve onlara karşı verilen sözlerin yerine getirilmesini ifade etmektedir. ⁵⁶
Adalet: Adalet, dengenin sağlanması, herkese insana yaraşır şekilde yaşama hakkının verilmesidir. Fakat, insanın emeği ile orantılı olarak istediklerine erişebilmesi adaletin gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. ⁵⁷
Yardımseverlik: Yardım, “Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet etme” ⁵⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. “Yardımseverlik” ise toplumu kaynaştıran ve birlik beraberliğimizi güçlendiren bir değerdir. ⁵⁹ Yardımseverlik, önemli bir toplumsal değer olarak bireylerin toplumsal yaşam içerisinde karşılaştıkları sorunların çözümünde kolaylık sağlamaktadır. ⁶⁰
Tarafsızlık: “Nesnel davranma, liyakati esas alma” şeklinde ifade etmektedir. ⁶¹
Sorumluluk: “Bencillik ve kişisel çıkarlardan uzak olma, sorumlu davranma” ⁶² veya “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi” ⁶³ şeklinde ifade etmektedir.
Hoşgörü: İnsanlar, toplumsal yaşam içerisinde farklı kültürlere, düşüncelere karşı hoşgörülü olmalıdır. Bu kapsamda hoşgörü kavramı, “Yasalara ve etik kurallara aykırı olmadıkça, sevilmeyen ya da onaylanmayan şeylerin varlığına tahammül göstermek” ⁶⁴ şeklinde tanımlanmaktadır.

7. Literatür

Literatür incelendiğinde, İslami finans ve etik ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar, İslami finans İslami Bankacılık üzerinden gelişme gösterdiği için İslami bankacılık faaliyetlerinin etik konularda başarısını ele almaktadır. Bu kapsamda, bu bölümde İslami finans ve etik ile ilgili bazı çalışmalara yer verilmiştir.

⁵⁰ Recep Temel – Türker Göksel, *Meslek Ahlakı* (İstanbul: Elit Kültür Yayınları, 2019), 50.

⁵¹ TÜSİAD, *Dünya’da ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi*, 32.

⁵² Stephen R. Covey, *Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı: Kitleleşme Değişim İçin Altın Kurallar*, çev. Gönül Suveren- Osman Deniztekin (İstanbul: Varlık Yayınları, 1996), 41. Basım, 205.

⁵³ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 22.03.2021

⁵⁴ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 22.03.2021

⁵⁵ Temel – Göksel, *Meslek Ahlakı*, 52-53.

⁵⁶ Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), *Sağlık Hizmetleri Meslek Etiği ve İlkeleri* (Ankara, 2015), 6.

⁵⁷ Tabakoğlu, “İslâm İktisadi ve Modern Kapitalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslâm’daki Algılanışı”, 108.

⁵⁸ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 22.03.2021

⁵⁹ Ömer Faruk Sönmez - Nihan Akıncan, “Ortaokul Öğrencilerinin “Yardımseverlik” Değeri ile İlgili Metefor Algıları”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 7 (2013), 106.

⁶⁰ Celalettin Vatandaş, “Toplumsal Bir Değer Olarak “Yardımlaşma” ve Dilenciler”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1 (2003), 149.

⁶¹ TÜSİAD, *Dünya’da ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi*, 32.

⁶² TÜSİAD, *Dünya’da ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi*, 32.

⁶³ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 22.03.2021

⁶⁴ Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), *Tüm Alanlar Meslek Etiği* (Ankara, 2006), 6-28.

Zaman ve Asutay (2009), "Divergence Between Aspirations and Realities of Islamic Economics: A Political Economy Approach to Bridging the Divide" isimli çalışmalarında İslami ekonomik sistemin beklentileri ile İslami banka ve finans endüstrisi (İBF) arasındaki farklılaşmanın nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışmaktadır. Çalışmada, söz konusu farklılığı azaltmak için politik bir ekonomi yaklaşımı önerilmektedir.⁶⁵

Ahmed (2011), "Defining Ethics in Islamic Finance: Looking Beyond Legality" isimli çalışmasında İslami bankaların etik uygulamalarının tanımlanmasında yasaların ve ahlakın rolü ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, İslami bankaların uygulamalarının, sözleşmeler meşru olsa bile etik olmayan sonuçlar doğurabileceği ifade edilmektedir. Bankacılık uygulamalarının etik olup olmadığını karar vermek için, işlemlerin ahlak ve refah üzerindeki sonuçlarını incelemek gerektiği vurgulanmıştır. Bu bakış açısıyla, bankacılık sektörünün kullandığı kilit bir araç olan borçtan kaynaklanan etik konular incelenmiştir. Borç, İslami bir finansal sistemin ayrılmaz bir parçası olsa da büyüklüğü, bireyler ve toplum üzerindeki etkisi gibi bazı ahlaki sonuçlara sahiptir. Borç seviyelerinin artışına yönelik yetersiz endişenin İslam hukukuna uygun araçlar ile borç yaratıldığı için bir sorun olarak görülmediği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, İslam'ın ahlaki öğretileriyle ilgili daha geniş konuları görmezden geldiği için etik olmayan uygulamalara yol açabilecektir. Bu kapsamda, İslami bankacılık uygulamalarında etik davranışı teşvik eden düzenleyicilerin ek bir rolü olduğu öne sürülmektedir.⁶⁶

Asutay (2012), "Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance" isimli çalışmasında İslami bankaların ve finans kurumlarının sosyal başarısızlıklarını keşfetmeyi ve bu başarısızlığın kaynaklarını bulmayı amaçlamıştır. Çalışma kapsamında, İslami banka ve finans kurumlarının konvansiyonel finans ve bankacılıkla yakınlaşması, varlık temelli finansmana dayanması gerekirken borç finansmanının baskın popülaritesi, iktisadi büyümeye sağladıkları katkı kadar iktisadi ve sosyal kalkınmaya katkı sağlayamaması, zayıf ve güçsüz sosyal sorumluluk (CSR) performansları, kurumsal yönetim performanslarındaki eksiklikler ifade edilmiştir. İslami bankaların ve finans kurumlarının sosyal başarısızlıklarını azaltmak ve Müslüman toplumların sosyal ve kalkınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, İslami sosyal bankacılık, İslami mikro-finans, vakıf sistemi gibi bankacılık dışı finansal kurumlar şeklinde yeni İslami kurumların gerekli olduğu ifade edilmiştir.⁶⁷

Mansour, Ben Jedidia, ve Majdoub (2015), "How Ethical is Islamic Banking in the Light of the Objectives of Islamic Law?" isimli çalışmalarında İslami bankacılığın ne ölçüde etik olduğunu incelemiştir. Yorumlayıcı bir yaklaşım sunan çalışma kapsamında, İslami finans ürünlerinin geleneksel bankacılık ürünlerine benzediği ve odak noktalarının öz yerine şekil ve tasarım olduğu ve endüstri uygulamalarının geniş bir insan yelpazesine fayda sağlamadığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, geniş bir yelpazeden toplanan fonlar daha küçük bir kesime ulaştığı için İslam'ın savunduğu eşitlik ve adalet değerlerine uymamaktadır. Çalışma, İslami bankacılığın ve endüstri uygulamalarının İslami etik değerler perspektifinden fiilen etik görünmediği sonucuna varmaktadır.⁶⁸

Polat (2018), "Mesleki Ahlak Kuralları ve Katılım Bankacılığı: Türk Bankacılık Etik İlkeleri ve AAOIFI Standartlarının Karşılaştırılması" isimli çalışmasında İslami Finans Kurumları için oluşturulan AAOIFI Standartları ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından uygulanan Türk Bankacılık Etik İlkeleri arasında karşılaştırma yapmıştır. AAOIFI tarafından oluşturulan kurallar seti ile Türk bankacılık sisteminde uygulanan etik ilkeler çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, AAOIFI Etik Kuralları ile Katılım Bankaları Etik Kurallarının kapsamına yer verilerek içerik analizi yapılmış ve mesleki kurallar

⁶⁵ Nazim Zaman- Mehmet Asutay, "Divergence Between Aspirations and Realities of Islamic Economics: A Political Economy Approach to Bridging the Divide," *IJUM Journal of Economics and Management* 17/1 (2009), 73-96.

⁶⁶ Habib Ahmed, "Defining Ethics in Islamic Finance: Looking Beyond Legality," *Paper Presented at the 8th International Conference on Islamic Economics and Finance of Sustainable Growth and Inclusive Economic Development from an Islamic Perspective* December (2011), 19-21.

⁶⁷ Mehmet Asutay, "Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance," *Asian and African Area Studies* 11/2 (2012), 93-113.

⁶⁸ Walid Mansour-Khoutem Ben Jedidia- Jihed Majdoub, "How Ethical is Islamic Banking in the Light of the Objectives of Islamic Law?," *Journal of Religious Ethics* 43/1(2015), 51-77.

karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda, TKBB'nin kabul ettiği etik ilkeler bakımından AAOIFI standartlarına göre içerik olarak katılım finansı değerlerine daha az vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Katılım Bankalarının hem yazılı etik kurallar hem de kuralların uygulama ve denetimi noktasında iyileştirilmesi gereken hususlar olduğu ifade edilmiştir.⁶⁹

8. Uygulama

Son dönemdeki literatüre bakıldığında “İslam ahlak ekonomisi”, “İslam moral ekonomisi”, “ahlaki finans”, “etik finans”, “insani finans” gibi birçok kavramda etik vurgusu göze çarpmaktadır. İşte bu çalışmanın amacı, İslami finans için yapılan bu atıfların nassta kendine bir yer bulup bulmadığını araştırmaktır. İslam ekonomisi, kapitalizm ve sosyalizm gibi seküler ve materyalist temelli sistemlerden ayrılmakta ve İslam dininin ekonomik alanda koyduğu ilke ve sınırlarla şekillenmektedir. Diğer bir ifadeyle değer hükümlerinden arınmış (value-neutral) değildir. Dolayısıyla araştırmanın temel varsayımı şöyle ifade edilebilir: “Eğer literatürde İslami finansa, felsefi temellere dayalı olarak, yapılan etik atıfları doğru ise, nassta (Kur’an ve hadis metinlerinde) çeşitli etik ilkelere vurgu yapılmış olmalıdır.”

Araştırmada, nitel yöntemlerden doküman analizi yöntemi benimsenmiş ve konuyla ilgili temel yazılı materyallere başvurulmuştur. Araştırmanın evreni, İslami finansın yasal çerçevesini ortaya koyan İslam hukukunun asli kaynaklarıdır ki Kur’an-ı Kerim, hadisler, icma, kıyas ve içtihat hükümlerinden oluşmaktadır. Araştırmada olasılıklı olmayan örneklem seçim yöntemlerinden amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Diyanetin Türkçe Meali (<https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf>) ve Sahih Buhari'nin Türkçe tercümesi (Sofuoğlu: 2017) içinden finansal terim içeren ayet ve hadisler ayıklanmıştır. 163 hadis ve 253 ayetten oluşan toplam örneklem sayısı, 416'dır ve %95 güven derecesinde 50.000 üzerindeki ana kütle temsil yeteneğine sahip örneklem sayısı olan 384'ün üzerindedir. Örneklem detaylarını sunan tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3: Finansal Terim İçeren Hadisler ve Ayetler

	Hadisler	Ayetler	Toplam
Alışveriş	40	11	51
Borç	6	15	21
Faiz-Riba	4	9	13
Kazanç	10	5	15
Mallar	53	148	201
Ortaklık	3	2	5
Para	19	2	21
Rehin	4	2	6
Ticaret	5	7	12
Harcama	19	52	71
	163	253	416

Araştırmada veriler, Maxqda2020 programı yardımıyla nitel yöntemler arasında yer alan içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi ile metnin verdiği mesaj anlam açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırılmakta, elde edilen veriler sayılara ve görsellere dönüştürülmektedir. Belge değişkenleri olarak; 1. Kaynak (Ayet ve Hadis) ve 2. Finansal terim (Alışveriş, Borç, Faiz-Riba, Harcama, Kazanç, Mal, Para, Rehin, Servet, Ticaret) belirlenmiştir. Çalışmada toplam 600 kodlama yapılmış ve 48 kategori oluşturulmuştur. Kullanılan program yardımıyla, frekans tablosu, frekans grafiği, kelime bulutu, kodlar arası çapraz tablo, kod matrisi vd. oluşturulmuştur.

⁶⁹ Ali Polat, “Bankacılık Etik İlkeleri, Mesleki Ahlak Kuralları ve Katılım Bankacılığı: Türk Bankacılık Etik İlkeleri ve AAOIFI Standartlarının Karşılaştırılması,” 1. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans (IIBF) Sempozyumu “Katılım Finansın Ekonomi Politikası” (2018), 1-32.

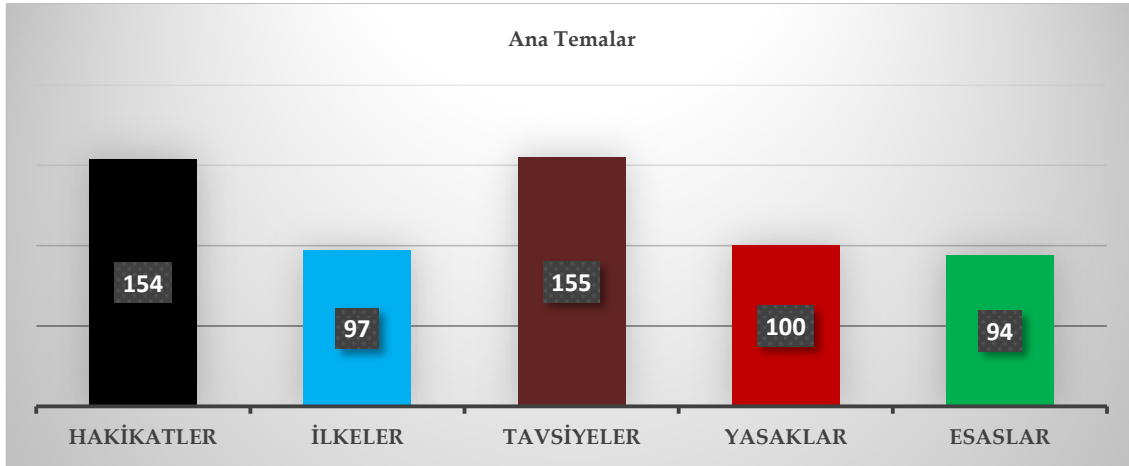
9. Bulgular

Maxqda, içerik analizi sonuçlarını birçok görsel araç yoluyla raporlama imkân veren bir nitel veri analiz programıdır. Bu kapsamda çalışmada, tema ve kod grafikleri, frekans tabloları ve kelime bulutları, belge ve kod haritaları ile belge portreleri hazırlanmıştır.

9.1. Ana Tema ve Kategoriler

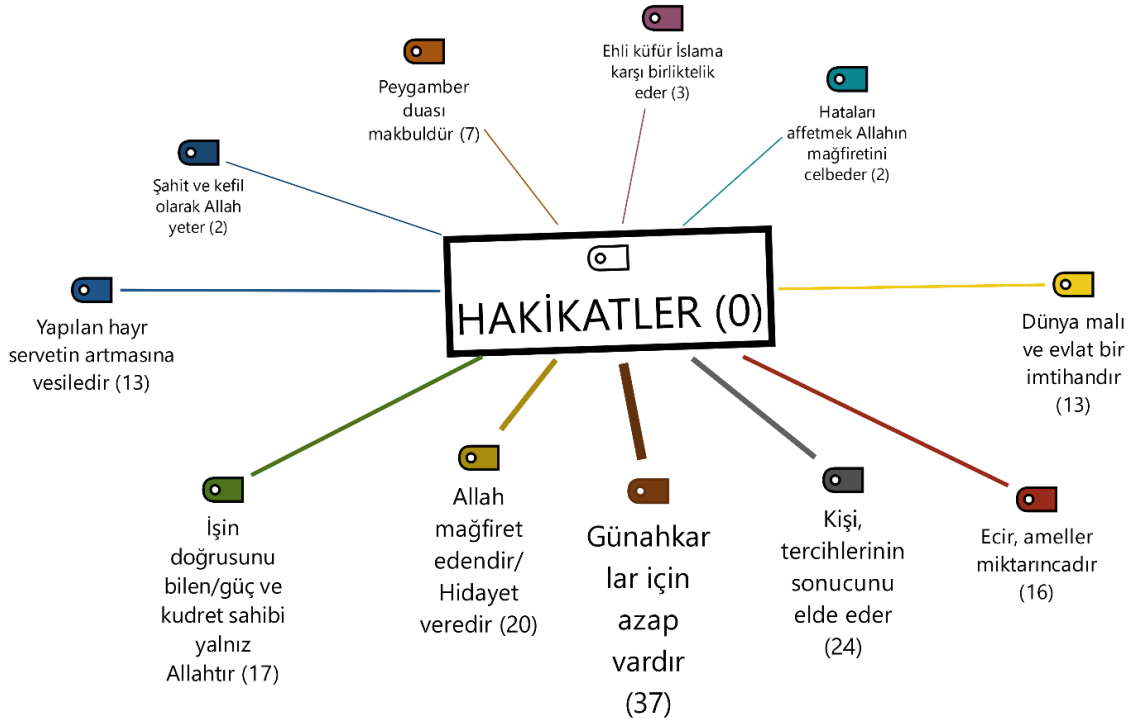
Yapılan kodlama ve değerlendirmelere göre temel finans kavramlarını içeren ayet ve hadislerde, “Hakikatler”, “İlkeler”, Tavsiyeler”, “Yasaklar” ve Esaslar” olmak üzere 5 ana tema göze çarpmaktadır.

Şekil 1: Ana Temalar

Nitel araştırmaların doğası gereği, araştırmacılar sürece yön veren asli bir unsurdur. Çalışmada, evham ve şüpheden beri olan ve öz bilgileri içeren ifadeler hakikat kavramı ile ifade edilmiştir. Şekil 2’de görüleceği üzere bu kapsamda 154 kodlama yapılmış ve 12 kategori oluşturulmuştur.

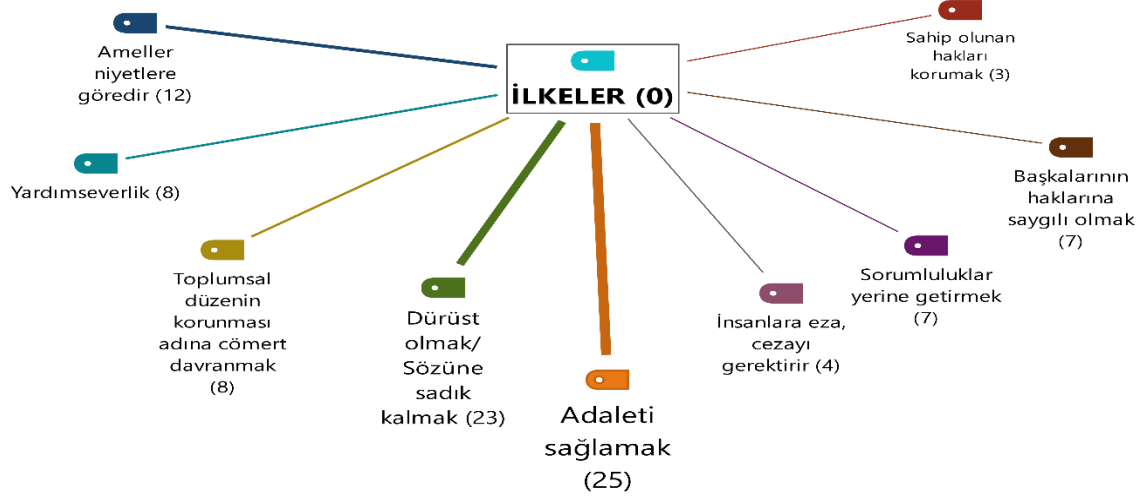
Şekil 2: Hakikatler

Bu tema içinde en önemli vurgunun “Günahkârlar için azap vardır” şeklinde ifade ettiğimiz ve suçun cezasız kalmayacağına işaret eden cümlelerle yapıldığı görülmektedir. “Kişi, tercihlerinin sonucunu elde eder” ve “ecir ameller miktarıdır” kodları da kişinin iradesini hür bir şekilde ortaya koyabileceği ve buna uygun sonuçlara

erişeceği gerçeğini anlatmaktadır. Tüm bunlarla birlikte Allah'ın hidayet verici ve mağfiret edici olduğu ve kişinin dilediği her an O'na başvurabileceği yine metindeki ana vurgular arasında yer almaktadır. Analizlerde her türlü tartışmanın dışında sayılan ve temel prensip olarak görülebilecek ifadeler, ilkeler teması altında toplanmıştır. Bu kapsamda yer alan 97 kodlamadan çıkarılan 9 kategori Şekil 3'te gösterilmektedir.

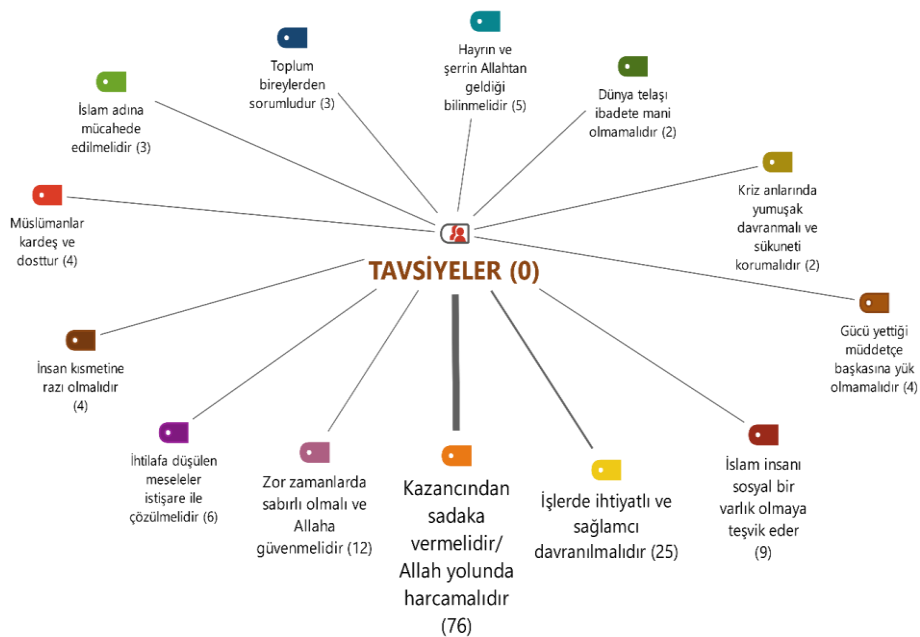
Şekil 3: İlkeler

Toplumsal düzenin sağlanması ve sürdürülebilmesi için adaletin gerekliliği analiz metinlerinde ön plana çıkan vurgulardan biridir. Yine dürüst olmak, sözüne sadık kalmak, iyi niyetli davranmak, sorumlulukların yerine getirilmesi ve başkalarının haklarına saygılı olmak ilkeleri, güven ve huzur ortamının temel taşları olarak görülebilir.

Çalışmada, "iyi ve işe yarar olduğuna dair salık verilen ifadeler" tavsiye olarak nitelendirilmiştir. Şekil 4'te görüleceği üzere, 155 kodlama ışığında oluşturulan tavsiye kategorisi sayısı 12'dir.

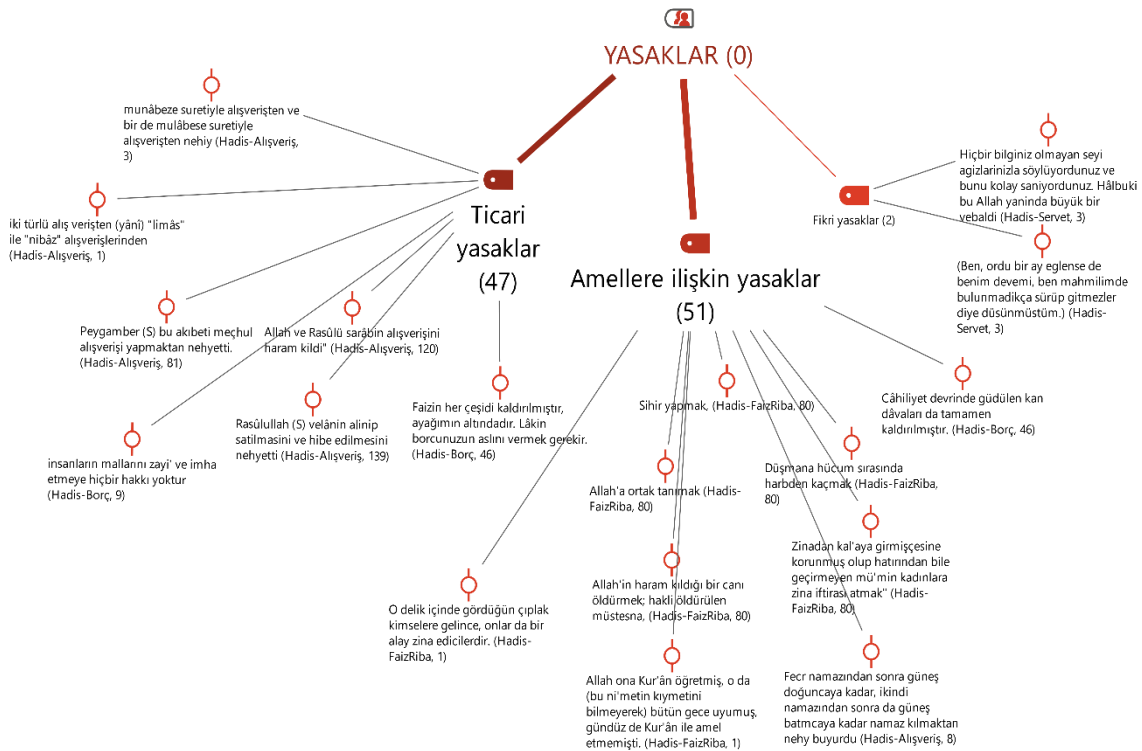
Şekil 4: Tavsiyeler

Bu tema altında ve aslında tüm örneklem metni içindeki en önemli vurgunun kişilerin kazancından sadaka vermesi ve Allah yolunda harcama yapması konusunda olduğu görülmektedir. İslam'ın insan hayatına bütüncül bir bakış açısı sunduğunu ve mali boyutun sosyal, kültürel, dini, siyasi vd. boyutlarla iç içe olması gerektiğini ortaya koyması açısından, önemli bir bulgudur. Yapılan işlerde ihtiyatlı olmanın, ihtilafa düşme ihtimali olunan meselelerin en başından netleştirilmesinin gerekliliği de öne çıkan tavsiyeler arasındadır. Çıkan fikir ayrılıklarının, istişare yolu ile çözülmesi, zor dönemlerde sabırlı olunması ve Allah'a güvenilmesi de sık ifade edilen konulardır.

Metin içinde "yapılması uygun görülmeyen ya da nehyedilen işler" ise yasaklar teması altında toplanmıştır. 100 kodlama sonucu elde edilen üç kategori Şekil 5'te gösterilmektedir.

Şekil 5: Yasaklar

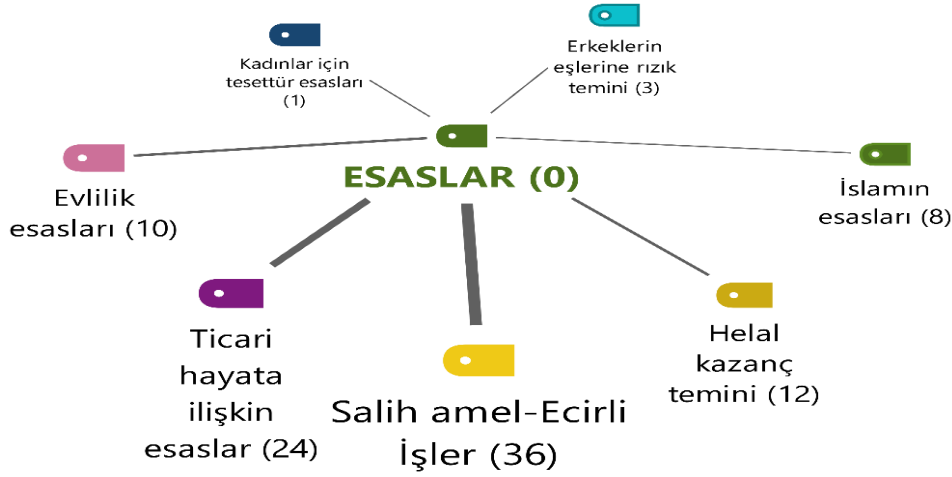
Örneklem metninde munabeze⁷⁰ ve mülâbese⁷¹ verişleri, faiz alma/verme, velanın satışı vb. ticari yasakların yanısıra; şirk, sihir yapmak, zina etmek, harpten kaçmak vb. ameli yasakların zikredildiği görülmektedir. Ayrıca zan üzere hareket etmek de zararlı sonuçları sebebiyle fikri yasak olarak değerlendirilmiştir.

Analizlerde, "bir işin doğru biçimini ya da nasıl uygulanması gerektiğini ortaya koyan ifadeler", esaslar teması altında toplanmıştır. Bu kapsamda 94 kodlama yapılmış ve 7 kategori oluşturulmuştur.

⁷⁰ Bkz. TDV İslam Ansiklopedisi. Sözlükte "atmak" anlamındaki nebz kökünden türeyen münâbeze (nibâz), tarafların kıyemî bir malı incelemeden birbirlerine atmalarıyla gerçekleşen bir satım şeklinin adıdır.

⁷¹ Bkz. TDV İslam Ansiklopedisi. Sözlükte "dokunmak" anlamındaki lems kökünden türeyen mülâbese, Hz. Peygamber'in yasakladığı Câhiliye dönemine ait satım şekillerinden birinin adıdır.

Şekil 6: Esaslar

Bu tema altında, tesbihat, hasta ziyareti, namaz, zekat vd. ibadetlere ait esaslar salih amel, ecirli işler olarak kodlanmıştır. Ayrıca ticari hayatın bir parçası olan muhayyerlik, rehin, borçlanma, şahitlik, miras vd. uygulamaların nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine dair bilgiler toplanmıştır. Helal kazanç yolları ve evlilik hayatına ilişkin esaslar da vurgu yapılan diğer önemli kategorilerdir.

Şekil 7: Tüm Tema ve Kodlar

Şekil 7'de görüldüğü üzere tüm tema ve kodların birlikte değerlendirilmesi ise İslam'ın bütüncül bakış açısını ortaya koymasından önem arz etmektedir. Kimi zaman tavsiye kimi zaman kati yasaklar yoluyla kişinin dünya ve ahiret hayatında felaha ulaşmasını amaçlayan İslam, yapılan her tercihin bir sonucu olduğu sorumluluğunu da bireylere yüklemiştir.

9.2. Kelime Frekansları ve Bulutları

Kelime frekans tabloları, keşifsel analiz yöntemlerinde başvurulan araçlardan birisidir ve söz konusu metinde gizli olan anlamlı sonuçları ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada, kullanılan program yardımıyla çıkarılan sözcükler ve frekansları Tablo 1’de sunulmuştur. Tablo hazırlanırken, kelime kökü dikkate alınmıştır; örneğin “verdi, verecek, verildiği” vb. ifadeler “vermek” kelimesinin frekansına yansıtılmıştır. Ayrıca, “olmak”, “etmek” ve “kılmak” kelimeleri ile on ikinin altındaki frekans değerleri de kapsam dışı bırakılmıştır.

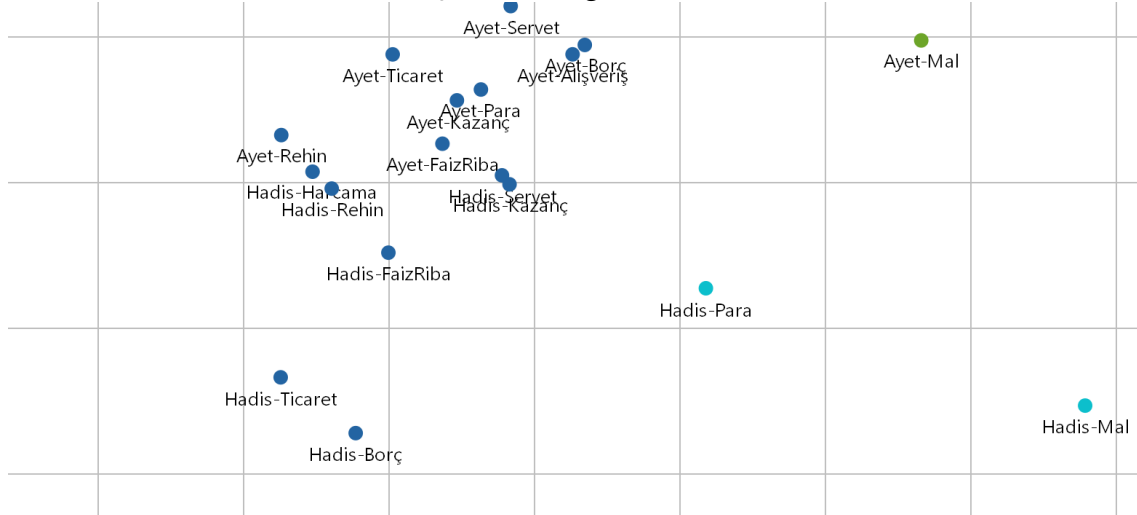
Tablo 4: Kelime Frekans Tablosu

Kelime	Frekans	Kelime	Frekans
Allah	292	Ölüm	29
Vermek	192	Ödemek	28
Harcamak	97	İman	26
Hak	63	Kardeşlik	25
Gelmek	60	Getirmek	23
İstemek	49	Can	22
Mal	49	İyilik	22
Borç	45	Alışveriş	21
Bulmak- bulunmak	43	Azap	20
Karşılık	43	Sabır	20
Çocuk	36	Doğru	18
Sadaka	36	Fayda	18
İnsan	33	Mükafat	16
Kılmak	33	Oğul	16
Kadın	31	Günah	15
Hayır	29	İnanmak	14
Kazanmak	29	Korumak	12

Tabloda dikkat çeken en önemli vurgunun, metnin kaynağına uygun olarak, “Allah” kelimesine yapıldığı görülmektedir. Vermek ve harcama kelimeleri de “Allah yolunda harcamak-sadaka vermek” şeklinde ifade edilen ve en sık kullanılan kategori ile paralel olarak, ön plana çıkmaktadır. Ayrıca tabloda eyleme dönük kelimelerin çok olması, kişilerin iradelerini ortaya koyması ve harekete geçmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Bir görselleştirme yöntemi olan kelime bulutları ise, ilgili metin içerisinde kullanılan kelimenin sıklığına göre boyutlandırma ve renklendirme süreçleri sonucunda oluşturulur. İsteğe göre dikey, yatay ya da açı verilerek hazırlanabilir. Çalışma metninde, Allah, peygamber, Rasûlullah, iman, sadaka, namaz, mal ve rızık kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Kod bulutunda, her bir kelimenin metin içerisindeki orijinal hali ile tarama yapıldığından frekans tablosundan farklılaşma durumu söz konusu olmuştur. Bu kapsamda hazırlanan kelime bulutu aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 10: Belge Haritası

Kod haritası ise, kodlar arasındaki ilişkileri gösteren bir araçtır. Bir daire ile temsil edilen kodlar ne kadar fazla çakırırsa, diğer bir ifadeyle örneklem metnindeki kullanımları ne kadar benzer ise, harita üzerinde o kadar yakın yerleşecektir.

Şekil 11: Kod Haritası

Haritaya bakıldığında, 5 grup kategorinin kendi içinde daha yakın ilişki içinde olduğu görülmektedir. Bunlardan dikkat çekenleri; “Salih amel- sadaka vermek ve Allah mağfiret edendir”; “ticari hayatın esasları, helal kazanç temini ve günahkârlar için azap vardır” ve “İslam insanı sosyal bir varlık olmaya teşvik eder, gücü yettiğinde başkalarına yük olmamalıdır ve ehli küfrün İslam’a karşı olan birlikteliği” gruplarıdır.

9.4. Kod Matrisi

Kod matrisi belge başına yapılan kodlamaların görselleştirilmesini sağlayan bir araçtır. Her bir kodun hangi belgelere atandığını göstererek, metin konusunda genel bir görünüm sağlamaktadır. Çalışmada finansal terimler aranarak oluşturulan ayet ve hadis metinlerine ilişkin kod matrisi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5: Kod Matrisi

	Hakikatler	İlkeler	Tavsiyeler	Yasaklar	Esaslar
Hadisler\Hadis-Servet	3	0	10	2	4
Hadisler\Hadis-Alışveriş	2	24	13	8	2
Hadisler\Hadis-Borç	3	6	2	3	0
HADİSLER\Hadis-Faizriba	1	1	0	12	0
Hadisler\Hadis-Harcama	9	3	10	4	0
Hadisler\Hadis-Kazanç	4	5	6	8	1
Hadisler\Hadis-Mal	14	21	40	8	17
Hadisler\Hadis-Para	3	5	7	13	4
Hadisler\Hadis-Rehin	1	1	0	0	3
Hadisler\Hadis-Ticaret	1	4	5	0	0
Ayetler\Ayet-Alışveriş	4	3	3	2	4
Ayetler\Ayet-Borç	4	2	9	2	9
Ayetler\Ayet-Faizriba	3	0	1	5	0
Ayetler\Ayet-Harcama	26	4	32	7	22
Ayetler\Ayet-Kazanç	4	2	0	1	1
Ayetler\Ayet-Mal	59	14	15	24	20
Ayetler\Ayet-Para	3	1	1	0	1
Ayetler\Ayet-Rehin	2	0	0	0	0
Ayetler\Ayet-Servet	6	1	1	1	3
Ayetler\Ayet-Ticaret	2	0	0	0	3

Mal ile ilgili ayetlerde hakikatlere, hadislerde ise tavsiyelere; harcamalarla ilgili ayetlerde tavsiyelere yoğun şekilde vurgu yapıldığı görülmektedir. Alışveriş konusundaki hadislerde ise ilkelerden sıklıkla bahsedildiği dikkat çekmektedir. Uygulama esaslarına ise en çok mal ve harcama ile ilgili ayetlerde yer verildiği ortaya çıkmıştır.

9.5. Belge Portreleri

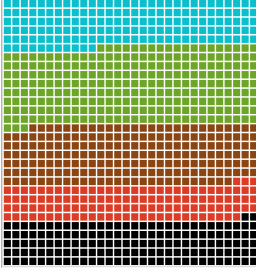
Belge portresi, bir belgede var olan bütün kodların sırasına ve renklerine göre tüm kodlanmış bölümleri noktalardan oluşan bir resim olarak sunan araçtır. Ayet ve hadis metinlerinin, finansal terimler ekseninde dosyalandığı çalışmada elde edilen sonuçlar şöyledir:

Tablo 6: Renkler Tablosu

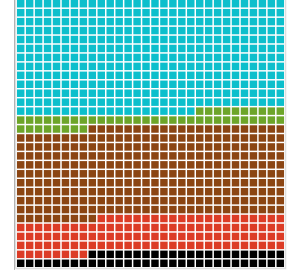
Renkler tablosu	Renk	Tema
	Siyah	Hakikatler
	Mavi	İlkeler
	Yeşil	Esaslar
	Kırmızı	Yasaklar
	Kahverengi	Tavsiyeler

Şekil 12: Belge Portreleri

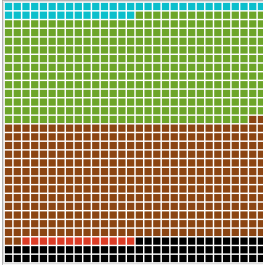
Alışveriş kavramına ait belge portreleri (Ayat&Hadis)

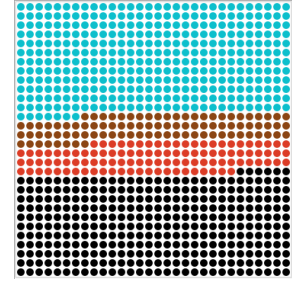
Alışveriş kavramını içeren metinler incelendiğinde, ayetlerde hüküm kodlarının daha fazla olmasına mukabil hadislerde ilkelere daha ağırlık verildiği görülmektedir.

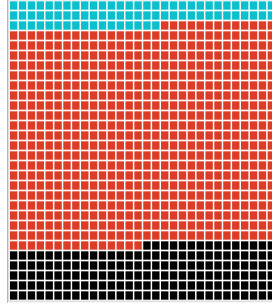
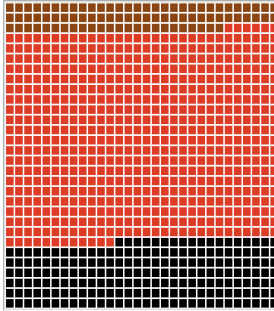
Borç kavramına ait belge portreleri (Ayat&Hadis)

Borç kavramını içeren metinler incelendiğinde, ayetlerde tavsiye ve esas kodlarının daha fazla olmasına mukabil hadislerde ilke ve hükümlere daha ağırlık verildiği görülmektedir.

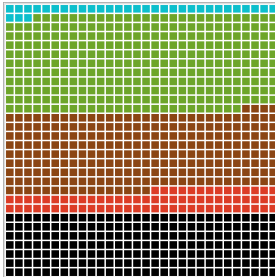

Faiz kavramına ait belge portreleri (Ayat&Hadis)

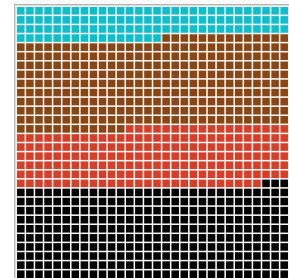

Faiz kavramını içeren metinler incelendiğinde, ayet ve hadislerde yasak ve hükümlere yoğun vurgunun yapıldığı benzer bir yapı görülmektedir.

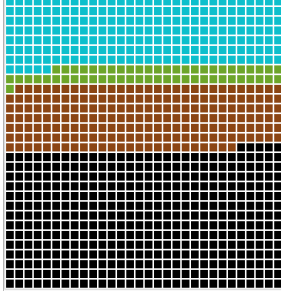
Harcama kavramına ait belge portreleri (Ayat&Hadis)

Harcama kavramını içeren metinler incelendiğinde, ayetlerde, hadis metinlerinden farklı olarak esaslara da yer verildiği görülmektedir.

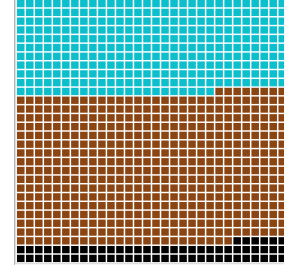
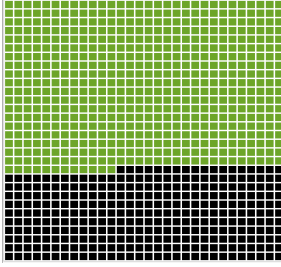
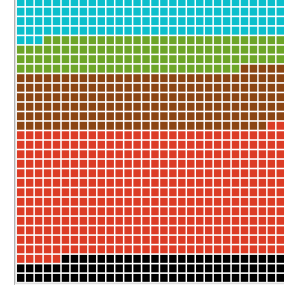
Para kavramına ait belge portreleri (Ayet&Hadis)

Para kavramını içeren metinler incelendiğinde ayetlerin daha fazla hüküm içermesine karşılık, hadislerde yasaklara daha fazla vurgu yapıldığı görülmektedir.

Ticaret kavramını içeren metinler incelendiğinde ayetlerin daha fazla hüküm ve tavsiye içermesine karşın, hadislerde daha fazla ilke ve tavsiyenin yapıldığı görülmektedir.

Ticaret kavramına ait belge portreleri (Ayet&Hadis)

Belge yapılarındaki bu farklılıklar, ayet ve hadislerin ilgili konudaki açıklamalarında farklı bir üslup benimsediğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bireysel ve toplumsal ilişkilerin temel değerlerini oluşturan etik ilkeler, her disiplinde olduğu gibi finans sahasında da dikkatle ele alınmaktadır. Bankacılık ve sigortacılık başta olmak üzere birçok sektörde mesleki etik kurallar çerçevesi oluşturulmakta ve ilgili kitlenin bu değerlere uygun şekilde hareket etmesi beklenmektedir. Özellikle İslami finans sahasında, uluslararası literatürde kavrama yapılan vurgu ile, şekline uydurma çabaları yerine ruhuna uygunluk yaklaşımının gerekliliği ifade edilmek istenmektedir.

Bu noktada akla, "Yapılan bu etik atıflarının temeli nedir?" sorusu gelebilir. Alan yazınına bakıldığında cevabın felsefe temeline dayandırıldığını görüyoruz. Bu çalışmada ise, doğrudan İslam hukuku kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve hadis metinleri üzerinden bir yanıt aranmıştır. Finansal terim (alışveriş, borç, faiz-riba, harcama, kazanç, mal, para, rehin, servet, ticaret) içeren toplamda 416 ayet ve hadis içerik analizine tabi tutulmuş ve etik ilkelere yoğun bir vurgu yapıldığı görülmüştür. 1-doğruluk, 2-dürüstlük, 3-güvenilirlik, 4-sadakat, 5-adalet, 6-yardımseverlik, 7-adil olma/tarafsızlık, 8-sorumluluk 9-hoşgörülü/saygılı olmak şeklinde maddeleyebileceğimiz etik ilkelerin, ticari hayatın çeşitli boyutlarını ele alan metinlerde yoğun şekilde dile getirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak analiz sonuçlarında, hakikatlere, tavsiyelere, uygulama esaslarına ve yasaklara ilişkin değerlendirmeler de elde edilmiştir. Bu durum İslam'ın hayata ilişkin her durum ve eylemi tek tek doğru-yanlış

şeklinde etiklemek yerine, şemsiye ilkeler vasıtasıyla genel bir çerçeve sunduğu ve uygulamayı insanlara bıraktığını da göstermektedir.

KAYNAKÇA

- APA, American Psychological Association. *Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct*. 2010. <https://www.apa.org/ethics/code/principles.pdf>- 17/01/2021.
- Asutay, Mehmet. "A Political Economy Approach to Islamic Economics: Systemic Understanding for an Alternative Economic System". *Kyoto Journal of Islamic Area Studies* 1/2 (2007), 3-18.
- Asutay, Mehmet. "Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance". *Asian and African Area Studies* 11/2 (2012), 93-113.
- Asutay, Mehmet. "Islamic Moral Economy as the Foundation of Islamic Finance". *In Islamic Finance in Europe: Towards a Plural Financial System*. ed. Valentino Cattelan. 55-68. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2013.
- Aydın, İnyet, *Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2002.
- Azid, Toseef- Asutay, Mehmet- Khawaja Muhammad, Junaid. "Price behaviour, vintage capital and Islamic economy". *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management* 1/1(2008), 52-68.
- Baydar, Tülay. *Yönetim Etiği Açısından İngiltere'deki Kamu Yönetimi Uygulamaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Billington, Ray. *Felsefeyi Yaşamak Ahlak Düşüncesine Giriş*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Buyruk Akbaba, Ayşe Nur. "Muhasebede etik, mesleki değerler, etik ve tutum, IES 4 kapsamında inceleme". *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi* 20/Özel Sayı (2018), 762- 778.
- Covey, Stephen R. *Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı: Kitleleşme İçin Altın Kurallar*. çev. Gönül Suveren- Osman Deniztekin. İstanbul: Varlık Yayınları, 41. Basım, 1996.
- Çetinkaya, Berrak Deniz. *Bireysel Etik Değerlerin Örgütsel Bağlılık Kapsamında Whistleblowing (Bilgi Sızdırma) Davranışı Üzerindeki Etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Çetinkıran Balcı, Elif. "İsteme Özgürlüğünden Eylem Özgürlüğüne: Kant'ın Özgürlük Görüşü". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35/1 (2018), 20-32.
- Çinkılıç, Ahmet Melik. *X ve Y Kuşağı Mensubu Öğretmenlerin Mesleki Etik Algılarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Alan Araştırması*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf> , E.T.: 1.3.2021.
- Duran, Muhammet Sait. "Kant'ın Ödev Ahlakı Üzerine". *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* 6 (2017), 57-84.
- Eroğlu, Ayşe. "Kant'ın Deontolojik Etiğinden Meslek Etiği Oluşturma". *Turkish Studies- Social Sciences* 14/3 (2019), 527-541.
- Fromm, Erich. *Erdem ve Mutluluk*. çev. Ayda Yörük. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 325, 2. Basım, 1995.
- Habib Ahmed, "Defining Ethics in Islamic Finance: Looking Beyond Legality". *Paper Presented at the 8th International Conference on Islamic Economics and Finance of Sustainable Growth and Inclusive Economic Development from an Islamic Perspective*, December 19-21, 2011.
- İnsel, Ahmet. "Özgürlük etiği karşısında iktisat kuramı: Amartya Sen'in etik iktisat önerisi". *Toplum ve Bilim* 86/ Bahar (2000), 7-21.

- İşgüden, Burcu – Çabuk Adem. “Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri” *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/16 (2006), 59-86.
- Kant, Immanuel. *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*. çev. İoanna Kuçuradi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2013.
- Karım, Shafiel A. *The Islamic Moral Economy: A Study of Islamic Money and Financial Instruments*. Boca Raton: BrownWalker Press, 2010.
- Korkut, Cem-Kar, Muhsin. “İnsani Finans ve Değerler” (Humanitarian Finance and Values), Kurumlarda Değerler. *Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları*, (2018), 179-197.
- Krishnamurthy, Prabhakar. “An Introduction to Ethics” (March 9, 2011). Erişim Adresi: <https://ssrn.com/abstract=1781502>.
- Mahmutoğlu, Abdulkadir. “Etik ve Ahlak: Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler”. *Türk İdare Dergisi* 81/463-464 (Haziran-Eylül 2009), 225-249.
- Mansour, Walid - Ben Jedidia, Khoutem - Majdoub, Jihed .“How Ethical is Islamic Banking in the Light of the Objectives of Islamic Law?”. *Journal of Religious Ethics* 43/1(2015), 51-77.
- MEGEP, Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. *Tüm Alanlar Meslek Etiği*, Ankara, 2006.
- MEGEP, Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. *Sağlık Hizmetleri Meslek Etiği ve İlkeleri*, Ankara, 2015.
- Nanji, Azim. “Islamic ethics” *A Companion to Ethics*. ed. Peter Singer. 106-118. Oxford: Blackwell Publishing, 2000.
- Nuttall, Jon, *Ahlak Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Öktem, Ülker. “Kant Ahlakı”. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi* 18, (2007), 1-10.
- Özlem, Doğan. *Etik: Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2004.
- Polat, Ali. “Bankacılık Etik İlkeleri, Mesleki Ahlak Kuralları ve Katılım Bankacılığı: Türk Bankacılık Etik İlkeleri ve AAOIFI Standartlarının Karşılaştırılması”. *1. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans (IIBF) Sempozyumu “Katılım Finansın Ekonomi Politikası”*(2018), 1-32.
- Sofuoğlu, Mehmet. *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009.
- Sönmez, Ömer Faruk- Akıncan, Nihan. “Ortaokul Öğrencilerinin “Yardımseverlik” Değeri ile İlgili Metefor Algıları”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 7 (2013), 105-120.
- Tabakoğlu, Ahmet. “İslâm İktisadı ve Modern Kapitalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslâm’daki Algılanışı”. *Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.* (2010), 91-133.
- Tabakoğlu, Ahmet. *İslam İktisadına Giriş*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- TBB, Türkiye Bankalar Birliği. *Bankacılık Etik İlkeleri 20 Ağustos 2014 Tarihli Yönetim Kurulu Kararı*. Ağustos, 2014.
- Temel Recep- Göksel Türker. *Meslek Ahlakı*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları, 2019.
- Tepe Küçüköğlü, Mübeyyen. “Etik Değerler ve Etiğin Kurumsallaşması”. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2012), 177-185.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlüğü*, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 22.03.2021
- TÜSİAD, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği. *Dünya’da ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi*. (2009), <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/3675-dunyada-ve-turkiyede-is-etigi-ve-etik-yonetimi>, Erişim Tarihi: 24.10.2019.
- Vatandaş, Celalettin. “Toplumsal Bir Değer Olarak “Yardımlaşma” ve Dilenciler”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1 (2003), 149-160.
- Yalçıntaş, Altuğ. “İktisadın Araştırma Etiği ile İmtihani”. *İktisat ve Toplum Dergisi* 69 (2016), 36-39.

- Yaran, Cafer Sadık. "Kant Etiğinden Hareketle İslam'da "Ahlaklılığın En Yüksek İlkesinin Bulunması". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2009), 51- 86.
- Yeğın, Zelal. *İşe Alım Sürecinde Etik İlkelere İlişkin Davranışların Algılanması Üzerine Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Zaman, Nazim – Asutay, Mehmet, "Divergence Between Aspirations and Realities of Islamic Economics: A Political Economy Approach to Bridging the Divide". *IIUM Journal of Economics and Management* 17/1 (2009), 73-96.
- Zengin, Zeki Salih "İslam, Ahlak ve Etik". *YBÜ-ULİSABÜLTEN* Nisan 2016, 5-10.

Özel İşletmelerde Algılanan Sosyal Destek İle Yaşam Doyumu ve İşgören Performansı İlişkisi

The Relationship Between Perceived Social Support and Life Satisfaction and Employee Performance in Private Enterprises

Gökhan ULUDAĞ

Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü

guludagg@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4763-7511>

Ömer ÇINAR

Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

ocinar_04@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9791-8402>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 18.04.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 19.05.2021

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler:

*Algılanan Sosyal
Destek,*

Yaşam Doyumu,

*İşgören
Performansı*

ÖZET

Günümüzde artan nüfusa paralel olarak işletme sayılarının da arttığı görülmektedir. İşletmelerin varlığını koruyabilmeleri için işgörenlerin iş ortamında ki genel huzur düzeylerini ilgilendiren yaşam doyumlarının ve işgören performanslarının yüksek olmasında yarar bulunmaktadır. İşletmelerin, işgören performansını ve yaşam doyumunu artıran unsurları kullanması gerekmektedir. Bu sayede rakiplerine karşı avantaj elde edebilirler. Algılanan sosyal destek de bu unsurlardan birisidir. Bu araştırmanın amacı algılanan sosyal destek ile işgören performansı ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi tespit etmek ve işgören performansı ve yaşam doyumunu üzerinde algılanan sosyal desteğin etkisini ortaya koyabilmektir. Bu kapsamda Isparta ilinde faaliyet gösteren Barla Mermer şirketi personelleri üzerinde anket yoluyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, algılanan sosyal destek ile işgören performansı ve yaşam doyumunu arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Keywords:

*Perceived Social
Support,*

Life Satisfaction,

*Employee
Performance*

ABSTRACT

Nowadays, it is seen that the number of businesses has increased parallel to the increasing population. In order for businesses to maintain their existence, it is beneficial to have high life satisfaction and employee performances, which are related to the general peace of mind of the employees in the work environment. Businesses need to use elements that increase employee performance and life satisfaction. In this way, they can gain an advantage over their competitors, Perceived social support is one of these factors. The aim of this study is to determine the relationship between perceived social support and employee performance and life satisfaction, and to reveal the effect of perceived social support on employee performance and life satisfaction, in this context, data were collected through a questionnaire on Barla Marble company personnel operating in Isparta. As a result of the study, it was determined that there is a significant and positive relationship between perceived social support and employee performance and life satisfaction.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında insanların artan taleplerini yerine getirebilmek için faaliyet gösteren birçok işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler ulaşım, eğitim, spor, gıda, sağlık, giyim vb. birçok alanda hizmet sunmaktadırlar. İnsan nüfusunun her geçen gün artması, taleplere yetişemeyen işletmelerin de sayılarının artmasına yol açmaktadır. Bu işletmelerden bazıları müşteriler tarafından büyük rağbet görmekte, marka oluşturmakta ve sektörde lider rol üstlenerek kalıcı hale gelebilmektedir. Bazıları ise sunulan hizmet ve ürün kalitesinin düşük olması başta olmak üzere müşterilerle iyi iletişim kuramama ve huzursuz çalışanlar vb. nedenlerle dar bir alanda faaliyet sürdürmektedir.

İşletmelerin sektörde başarılı olmasını sağlayan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden ikisi çalışanların yüksek performans sergilemesi ve çalışanların yaşam doyumuna ulaşmalarıdır.

İşgören performansı, işletmelerin amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için işgörenin bilgi ve kabiliyetlerinin ölçümünü ifade eden kavramdır (Çakır, 2008). İşgörenler görev yaptıkları işletmelerde emek harcamakta ve bunun mukabili olarak ücret almaktadırlar. Yaşam doyum kavramı ile insanların yaşamından memnun olup olmama durumlarının araştırılarak detaylandırılması kastedilmektedir (Yıldız ve Baydemir, 2016). Yaşam doyum ile kişinin tüm yaşamından yani, iş aile ve çevresi ile olan ilişkilerin tamamından duyulan doyum ifade edilmek istenmektedir. Doyuma ulaşamayan bireyler kendi iç sıkıntılarını ailelerine, sosyal çevrelere ve işletmeler açısından önem arz eden iş arkadaşlarına ve iş ortamına yansıtmaları söz konusu olabilir. Bu durum işletmeleri birçok açıdan zarara sokabilir. Aynı durumun tam tersi olan yüksek yaşam doyumuna sahip olan bireyler ise pozitif enerjisini karşısındaki insanlara aktararak olumlu bir sinerji oluşmasına yol açabilirler.

İşletmelerin kendileri açısından önemli olan işgörenlerin performansını ve yaşam doyumlarını yukarı taşıyacak unsurlardan yararlanmaları gerekir. Bu unsurlardan birisi de sosyal destektir. Sosyal desteğin alt yapısında kişinin çevresi ile kurduğu ilişkide hem çevresinin kendisini kabullenmesi hem de kendisinin bu durumun farkında olma durumu bulunmaktadır (Aksakal, 2019). İnsanlar geniş sosyal çevresi tarafından destek görebilirler. Fakat genel olarak insanların destek gördüğü kişiler, ailesi, arkadaşları ya da hayat tecrübesine güvendiği kişiler olmaktadır. Sosyal desteğin kişi tarafından algılanması da algılanan sosyal destek şeklinde belirtilebilir.

1. Teorik Çerçeve

1.1. Algılanan Sosyal Destek

İnsanlar doğal yapıları gereği tüm hayatları boyunca diğer insanlarla iletişim kurarak ve karşılıklı etkileşim halinde yaşarlar. Bu iletişim zaman zaman bir mecburiyetin sonucu yaşanmakta, zaman zaman ise karşılıklı çıkarlar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bir çocuğun annesi ve babası tarafından korunması, ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluk durumu iken, iş adamlarının ilişkileri ya da gönül bağına dayalı işler insanların kendi kurduğu bağlara örnek olarak gösterilebilir. İnsanlar iletişim halinde buldukları kişilerden destek görebilmektedir. Bu destek insanların sorunlarını çözmesinde, ihtiyaçlarını karşılamasında, zihinsel olarak rahatlamalarında ve buna benzer çok sayıda konuda gerçekleşebilmektedir.

Sosyal destek, insanların sorunlarının üstesinden gelebilmesi için yardım veya rahatlık sunulması şeklinde tanımlanmaktadır. Destek, çok farklı kesimlerden sağlanabilir. Bunlar; aile fertleri, komşular, dini gruplar, arkadaşlar ve karşılıklı ilişkiler sonucu gerçekleşebilmektedir. Kişisel, sosyal veya ahlaki değerlerin yakın yaş grubundaki kişiler tarafından karşılıklı olarak paylaşılması, bireyi ve onun sosyal gelişimine katkı sağlamaktadır (Turner, 1999). Kişi en çok nerden destek görürse o kişi ya da gruba daha çok yanaşabilmektedir.

Cobb (1976) sosyal desteği; kişinin sevilen, saygın ve değerli olduğuna veya karşılıklı sorumluluk ve iletişim ağına ait olduğunu düşündüren bilgilerden birine ya da birçoğuna sahip olma durumu şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal destek ifade edilirken gerçekte olan sosyal destek ve algılanan sosyal destek kavramlarının dikkat çektiği görülmektedir. Algılanan sosyal destek bir kişinin aldığı desteğin türüne yönelik

inancını yansıtmaktadır, başka bir deyişle aldığı sosyal desteğe yönelik öznel değerlendirmesidir (Zamani vd., 2017). Algılanan sosyal destek; diğer insanlar tarafından gösterilen sevgi, saygı ve sosyal bağlanmanın kişi tarafından nesnel olarak bilişsel değerlendirilmesidir. Algılanan sosyal destek, kişinin kendisinin değerli olduğunu, sevildiğini hissetmesi ve insanlarla ilişkisinde önemli birisi olduğunu öngörerek iyi hissetmesini kapsamaktadır (Oktan, 2015). İnsanların sorunlarını içine atması ilerleyen süreçte büyük sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle insanların destek gördüğü kişilerle sorunlarını paylaşmaları insan sağlığı açısından da faydalıdır.

House (1981) sosyal desteği tanımlarken; sosyal desteği dört ana destekleyici davranış veya eylemi kapsadığını belirtmiştir: Bunlardan ilki duygusal destektir (saygı, güven, dinleme, ilgi, etki); ikincisi değerlendirme desteğidir (onaylama, geri bildirim, sosyal karşılaştırma); üçüncüsü bilgi desteğidir (öneri, tavsiye, direktif, bilgi) ve dördüncüsü ise araçsal destektir (para, eşya). İnsanların destek görmesi gereken unsurlardan ilki hiç şüphesiz duygularıdır. Psikolojisi bozulmuş ve kendini toparlamakta güçlük çeken bir insanı zihinsel olarak rahatlatmaktan daha önemli bir durum yoktur. Ayrıca insanların fikirlerinin beğenilmesi ve onaylanması onları rahatlatacaktır. Bunların dışında kararlar alırken tavsiye almaları ve bilgilendirilmeleri doğru karar vermeleri konusunda yardımcı olur. Son olarak da maddi anlamda desteklenmeleri kısa ve uzun vadeli ihtiyaçlarını karşılamaları açısından önemlidir.

İnsan davranışları incelenirken bazı araştırmacılar insanların sosyal ilişkilerine ve çevresinin önemine dikkat çekmişlerdir. Bu doğrultuda insanların ailesi, arkadaşları, sosyal çevresi ve diğer destek unsurları üzerine yoğunlaşmışlardır. İnsanların başta çekirdek ailesi olmak üzere geniş ailesi, iş ve okul arkadaşları, komşuları, ideolojik, siyasi, etnik ve dini gruplar ve birlikte yaşadığı toplum kişinin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır (Yıldırım, 1997). İnsanların en çok destek aldığı kişiler; aile, arkadaş ve özel birisi şeklinde üç grupta incelenebilir.

Aile: Toplumu oluşturan en küçük yapı taşıdır. İnsanların belli bir yaşa gelene kadar yanında olan kişiler annesi babası ve var ise kardeşleridir. Ailenin temelini öncelikli olarak çekirdek aile oluşturmaktadır. Daha sonra ise büyükbaba ve büyükannelerden oluşan geniş aile yer almaktadır. Zaman ilerledikçe geniş aileler azalmakta ve hatta kendi ekonomik gücünü elde eden bireyler çekirdek ailesinden dahi ayrılabilir. İnsanlar önemli konularda ailesinin desteğini almakta ve sorunlarını onlarla paylaşmaktadır.

Arkadaş: İnsanların çocukluğunun ilk yıllarından iş hayatının son yıllarına kadar tanıştığı ve ortak anlarını yaşadığı kişilerdir. Çocukluk yıllarında oyun oynarken, okula giderken, kurs ve sosyal aktivitelerde tanıştığı, iş hayatı içerisinde ise ilk yıllardan emekli olana kadar hem iş konularında hem de özel konularda birbirine yardımcı olan ve desteğini esirgemeyen kişilerdir. Nitekim arkadaşlardan bazıları insanların tüm sırlarına sahip olan dostlarıdır.

Özel birisi: İnsanların hayatında önemli bir yere sahip olan kişiler bulunmaktadır. Bu insanlar kişinin sözlüsü, nişanlısı gibi aile bağı kuracağı kişiler olabileceği gibi, fikirlerine çok değer verdiği öğretmeni, kanaat önderi vb., kişiler de olabilir. Özellikle zor zamanlarında bu insanların desteği kişinin hayatına yön vermesinde oldukça etkilidir.

1.2. Yaşam Doyumu

İnsanlar gününün bir bölümünü işte, bir bölümünü ailesi ile, bir bölümünü ise dışarda sosyal çevresi ile geçirmektedirler. Bu ortamlarda bulunan kişilerin kendilerini huzurlu ve mutlu hissetmesi hem kendileri için hem de karşısındaki insanlara yansıttıkları ruh hali açısından önemlidir. Bu nedenle insanların yaşam içerisinde yakaladıkları doyum birçok alanda etki göstermektedir.

Yaşam doyumu, dikkat çekici yönü ile insanlar tarafından her zaman önem verilen bir konu olmuştur ve bilimsel açıdan çok uzun yıllar öncesine kadar felsefi paradigmanın temelinde yer almıştır (Şimşek, 2011). Bilimsel yazında ise kavramının kullanılması ilk olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında Neugarten tarafından dile getirilmiş ve sonrasında çok sayıda çalışmada geliştirilmiştir (Dilmaç ve Ekşi, 2008). Yaşam doyumu tüm yaşamı ilgilendirmesi nedeniyle birçok bilim dalını ilgilendirmektedir.

Doyum psikolojik açıdan değerlendirildiğinde insanların biyolojik ve ruhsal ihtiyaçlarının karşılanması neticesinde denge durumunun yakalanması olarak ifade edilmektedir (Budak, 2000). Yaşam doyumu insanların tüm yaşantısı içindeki doyumdur. Yaşam doyumu insanların kendisi ile ilgili yaşadığı duygusal tutum ve davranışlarla ilgili yaşadığı değerlendirmelerdir (Dikmen, 1995). Diğer bir tanımda, yaşam doyumu kendi yaşamları ile ilgili memnuniyet derecesini yansıtan duygu olarak ifade edilmektedir (Telman ve Ünsal, 2004). Her insanda doyumsuzluğa neden olan unsur farklı olabilir. Bu nedenle kişi kendisini doyumsuzluğa iten nedeni doğru analiz etmesi gerekmektedir.

Yaşam doyumu kavramının farklı değerlendirildiği ve çok sayıda tanımının olduğu bilinmektedir. Kavramı daha iyi anlayabilmek için kavram üzerinde etkisi olan etmenleri anlamak gerekmektedir. Bu aşağıdaki gibi belirtilebilir (Yetim; 2003):

- ✓ Günlük yaşam içinde mutlu olabilmek,
- ✓ Hayatın anlamlı olduğunu düşünmek,
- ✓ Hedefleri gerçekleştirme noktasında uyumlu olmak,
- ✓ Olumlu kişisel kimlik geliştirmek,
- ✓ Fiziki olarak kişinin kendisini iyi görmesi,
- ✓ Ekonomik açıdan kişinin kendisini güvende hissetmesi,
- ✓ Sosyal ilişkileri geliştirmektir.

İnsanların yaşamlarının sağlıklı olarak devam edebilmesi ve yaşam doyumunu yakalayabilmeleri için iş ve yaşam arasında uyumun yakalanabilmesi gerekmektedir. İş hayatında ve özel hayatında sorunlar yaşayan kişilerin bu sorunları ailesi başta olmak üzere çevresine yansıtması bireyin kendisini ve çevresini mutsuz etmesine yol açmaktadır. Aynı şekilde işletme açısından kişinin üretkenliğinin düşeceği öngörülmektedir. Bu durumun farkında olan işletmeler yaşam doyumunun önemine ve etkilerine dikkat çekmektedirler (Naktiyok, 2019). İşletmeler açısından işgörenlerinin yaşam doyumu kendi çıkarları açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle işletmeler işgörenlerinin ailesiyle de iletişim halinde bulunarak işgörenleri etkileyen olumsuz durumlar olduğunda öğrenerek gerekli tedbirleri alabilirler.

İnsanların yaşam doyumu ne kadar yüksek olursa o derece mutlu, huzurlu ve motivasyonları yüksek olmaktadır. İnsanların hedefleri ne derece gerçekleşir ve uyum içerisinde olursa içsel bütünlüğü yakalamaları ve yaşam kalitesine ulaşmaları o derece kolay olacaktır (Altay ve Avcı 2009). Yaşam doyum seviyesini yüksek tutmak isteyen insanların kendilerini iyi tanımaları ve kendilerini rahatlatan alışkanlıkları artırması yaşam doyumları açısından önemlidir.

1.3. İşgören Performansı

Çalışma hayatı içerisinde işletmeleri ilgilendiren konuların başında hiç şüphesiz işgören performansı gelmektedir. İşgörenlerin sergilediği performans işletmelerin bulunduğu sektördeki başarısı, prestiji ve hizmet kalitesi açısından oldukça önemlidir. Viswesvaran ve Ones (2000) işgören performansı kavramının işletme ve endüstri psikolojisinin merkezinde yer aldığını ve bu kavram için hangi faaliyetlerin gerekli olduğunun bilinmesinin hem kurumlar hem de işgörenler için önemine dikkat çekmiştir.

İnsanlar tarih boyunca temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmak zorunda oldukları için; farklı kriterlerle olsa bile performans sürekli olarak gündemi meşgul eden konular arasında olmuştur. İşgören performansı ile ilgili çok sayıda tanıma rastlamak mümkündür. Bu tanımlardan bazıları şunlardır. İşgören performansı; işgörenlerin ihtiyaçlarını elde edebilmek için görev yaptığı birimde bazı sorumluluklar üstlenerek, emek ve zaman harcamasıdır (Barutçugil, 2002). İşgören performansı, bir işletmede görev yapan kişilerin ücret karşılığı ortaya koyduğu çabadır. İşgören performansı işletmenin başarısı ile yakından ilişkilidir (Rousseau ve McLean, 1993). Tanımları artırmak mümkündür fakat temel olan durum işgörenlerin bir takım alacaklarına karşılık emek harcaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşletmeler farklı sektörlerde hizmet vermekte ve kapasiteleri doğrultusunda işgören çalıştırmaktadırlar. Tüm işletmelerin kısa ve uzun vadeli birtakım hedefleri bulunmaktadır. İşletmelerin bu hedeflerini

gerçekleştirebilmesi için işgörenlerinin yüksek düzeyde performans sergilemesi gerekmektedir. İşletmelerin bu noktada sahip oldukları işgören sayısı çok önemli değildir. Önemli olan nitelikli işgören ve bu işgörenin beklentiyi karşılmasıdır.

İşletmeler işgörenlerinin nitelikli hale dönüşmeleri için hizmet içi eğitimlerle onları desteklemelidir. Bu sayede işgörenler eksik yönlerini giderebilir ve daha önce bildiklerini ise pekiştirebilirler. İşletmelerin işgörenlerinin performansını kontrol edebilmek adına zaman zaman performans değerlendirmeye gitmesi de oldukça önemlidir. Bu sayede işgörenlerin kendi performanslarını görmeleri ve düşük performans sergileyenlerin performanslarını yükseltmesi sağlanabilir.

İşgörenlerin performansını etkileyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörler temel olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; kişisel faktörler, çevresel faktörler ve örgütsel faktörlerdir. İşgörenin yaşı, medeni hali, eğitim seviyesi, cinsiyeti ve yeteneği performansı üzerinde etki göstermektedir. İşgörenlerin yaşı iki açıdan değerlendirilebilir. Öncelikle genç yaşta olanların fiziki kuvvet gerektiren konularda daha yüksek performans sergilemesi beklenir. Yaşı büyük olan işgörenlerin ise uzmanlık gerektiren konularda tecrübesi ile sorun çözme özelliğinin daha yüksek olması beklenir. Eğitim açısından bakıldığında bazı görevler uzmanlık gerektirmekte ve bu doğrultuda eğitim alınması gerekmektedir. Medeni durum açısından bekâr çalışanları evde bekleyen birinin olmaması, evliler için ise evlileri ilgilendiren konular ve olgun olma durumu söz konusu olabilir. Cinsiyet açısından kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı başarılı olacağı meslekler (fiziki güç, duygusallık vb. nedenlerle) olabilir. Yetenek faktörüne bakıldığında ise her insanın yetenekleri farklı alanlarda gelişmiş olabilir (Akdemir, 2012).

Çevresel faktörlere bakıldığında; işletmeleri etkileyen çeşitli faktörlerin olduğu görülmektedir. Aynı sektördeki rakip işletmeler, müşteriler ve sendikalar işletmeler üzerinde doğrudan etki gösterir. Politik, kültürel ve sosyal çevre ise işletmeler üzerinde dolaylı etki göstermektedir (Demirdöken, 2017). Müşterilerin beklentilerinde ve teknolojiye meydana gelen değişim bunlara örnek gösterilebilir.

Örgütsel faktörlere bakıldığında; işgören ile işletme arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu görülmektedir. İşletmenin sahip olduğu fiziki şartlar ve çalışma ortamı işgörenin performansına etki eden önemli faktörlerden birisidir (Demirdöken, 2017). Bir işletme de işgörenlerin kullandığı aletlerin yeni ve kaliteli olması hizmetin kalitesi, zaman tasarrufu ve iş sağlığı açısından önem arz etmektedir. Kısacası işgörenin performansına pozitif katkı sağlaması düşünülmür.

2. Algılanan Sosyal Destek, Yaşam Doyumu ve İşgören Performansı İlişkisi

Sosyal destek tüm insanların belirli dönemlerde özellikle iş hayatında daha yüksek düzeyde ihtiyaç duyduğu unsurlardan birisidir. İş hayatında yöneticiler işgörenlerden yüksek performans sergilemesini beklemektedir fakat çok sayıda faktör işgörenlerin performansını etkilemektedir. Özellikle stres düzeyi yüksek iş gruplarında işgörenlerin destek alamaması; işgörenleri bunalıma ve sağlık sorunları yaşamasına yol açabilir. Psikolojik açıdan rahat olamayan bireylerin işe tam konsantre olmasını beklemek oldukça zordur. Zihinsel anlamda sorunlarını paylaşıp rahatlayamayan bireylerin iş kalitesinin yüksek olması gerçekçi bir durum değildir. Sosyal destekle birlikte bir kişinin başka birisinin sorunlarını çözerek, kişinin kendisini iyi hissetmesinin sağlanması beklenilmektedir (Lirio vd., 2007). İşgörenler sorunlarını aileleri, arkadaşları ve yöneticileri ile paylaşıp zihinsel rahatlamaya ihtiyaçları vardır. Pelz (1956) yaptığı çalışmada işgörenleri ile belirli periyotlarda iletişim kurarak onlara karar alabilme noktasında cesaret veren yöneticilerin, işgörenlerin performansında artışa yol açtığını belirtmiştir. Yine Lin (2008) yaptığı bir çalışmada ailesi tarafından destek gören bireylerin performansında anlamlı bir değişiklik olduğuna dikkat çekmiştir. Performans değerlendirme ve performans yönetiminde sosyal faktörlerin önemli bir etkiye sahip olduğu da ifade edilen konular arasındadır (Bingöl, 2014; Sabuncuoğlu, 2013). Bu doğrultuda algılanan sosyal desteğin ve alt boyutlarının işgören performansını pozitif olarak etkilemesi beklenilmektedir.

Hem işletmeleri hem de bireyleri ilgilendiren diğer bir kavram da yaşam doyumudur. Yaşam insanların doğumundan ölümüne kadar geçen süreyi ifade etmektedir. İş hayatına başlayana kadar özellikle okul döneminde insanların en büyük destekçisi ailesidir. Gençlik yıllarında daha ciddi arkadaşlıklar

kurulmakta ve hatta dostluğa dönüşebilmektedir. Evlendiğinde aile genişlemekte anne babasının yanı sıra eş ve çocuklar da aile fertleri arasına girmektedir. Yaşam içerisinde insanların bir takım sorunlar yaşaması hayatın akışı içerisinde son derece normal bir durumdur. Ölümler, hastalıklar, ekonomik kayıplar, üzücü haberler, siyasi şartlar vb. çok sayıda neden insanları üzüntüye sokan etmenlerdir. Bu etmenlerden birisi ile karşılaşan bireyler acılarını paylaşacak sosyal desteği bulamazlar ise çevresindeki insanları rahatsız edecek sert sözler, tuhaflik hali, özgüvensizlik ve buna benzer çok sayıda negatif ruh halini aktarabilirler. Bu durum iş hayatı içinde gerçekleşirse iş arkadaşlarını ve iş atmosferini, aile içinde gerçekleşirse de aile fertlerini olumsuz etkileyebilir. Yaşam doyumunu üzerine yapılan çalışmalarda çalışanların yaşam doyumlarının işle ilişkisine yönelik çalışmaların incelendiği ve yaşam doyumunun çalışma şartları, görev tanımları, rol belirsizlikleri, iş stresi ve rol çatışmalarına yönelik konularla ilişkili olduğuna dikkat çekmişlerdir (Chacko, 1983; Dockery, 2005). Belirtilen konularda sorunların çözümünde yöneticilerin çalışanlara yönelik sosyal desteği ile ilişkili olduğu ve sorunların çözümünde etkili olabileceği anlaşılmaktadır. Perrone ve ark., (2005) yaptıkları çalışmada evli olan ve eşinden (ailesi) destek gören çalışanların bekarlara oranla yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Bu doğrultuda algılanan sosyal destek ve alt boyutlarının yaşam doyumunu pozitif olarak etkilemesi beklenilmektedir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı algılanan sosyal destek, yaşam doyumunu ve işgören performansı kavramlarını incelemek ve bu kavramların birbirleri ile olan ilişkilerini ortaya koymaktır. Türkiye’de faaliyet gösteren çok sayıda özel işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler farklı sektörlerde hizmet sunmaktadır. Bu işletmelerin başarılı olmaları ve sektörde kalıcı olmaları işgörenlerin sergilediği performans ve huzurlu olmalarını sağlayan yüksek yaşam doyumunu ile yakından ilişkilidir. İşgörenlerin performans düzeyleri ve yaşam doyumunu düzeylerinin tespit edilmesi ve bunları sosyal destek unsurları ile artırmaya yönelik çalışmalar yapmak işletmelerin çıkarları açısından oldukça önemlidir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Isparta Barla Mermer Şirketi çalışanları oluşturmaktadır. Toplam 110 kişinin çalıştığı firmada 89 kişi örneklem olarak seçilmiştir. Firma yönetimi ile yapılan görüşme sonucu izin alınmak suretiyle gerekli çalışma yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

H₁. Algılanan sosyal desteğin genel düzeyi ile yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

H₂. Algılanan sosyal desteğin genel düzeyi ile işgören performansı anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

H₃. Aile boyutu ile yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

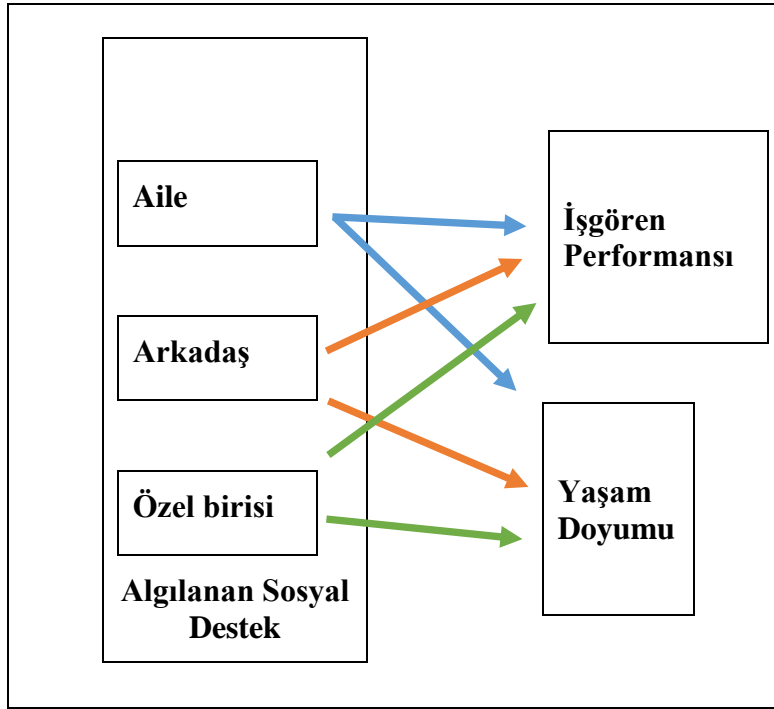
H₄. Aile boyutu ile işgören performansı anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

H₅. Arkadaş boyutu ile yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

H₆. Arkadaş boyutu ile işgören performansı anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

H₇. Özel birisi boyutu ile yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

H₈. Özel birisi boyutu ile işgören performansı anlamlı ve pozitif ilişkilidir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

3.4. Araştırmanın Yöntem ve Ölçüm Aracı

Araştırmada veriler katılımcılara anket uygulaması yapılarak toplanmıştır. Katılımcılara, anketin gönüllülük esasına göre doldurulması gerektiği ve verilerin gizli tutulacağı bildirilmiş, ayrıca tüm sorulara özenle cevap vermeleri rica edilmiş, işletme çalışanları aracılığıyla anketler dağıtılmış ve doldurulduktan sonra toplanmıştır.

Anket formunun birinci bölümünde, katılımcıların; yaş, öğrenim durumu, cinsiyeti, çalışma süreleri, medeni hali ve pozisyonu şeklinde demografik sorulara yer verilmiştir.

Anket formunun ikinci bölümünde, algılanan sosyal destek ölçeği olarak Eker ve Arkar' ın (1995) kullandığı ve Zimmet vd., (1988) tarafından geliştirilen ve 12 maddeden oluşan aile, arkadaş ve özel biri olarak 3 boyutlu ölçek kullanılmıştır. Algılanan sosyal destek ölçeğinin genel düzeyinin güvenilirlik düzeyi; 0,923, aile boyutunun güvenilirlik düzeyi 0,919, arkadaş boyutunun güvenilirlik düzeyi 0,812, özelbiri boyutunun güvenilirlik düzeyi 0,788 olarak bulunmuş ve kullanım açısından güvenilir olduğu görülmüştür.

Anket formunun üçüncü bölümde yer alan işgören performansı anketinde Kirkman ve Rosen (1999), daha sonra ise, Sigler ve Pearson (2000) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılmış olan ve Çöl (2008) tarafından Türkçeye çevrilen 4 sorudan oluşan ölçek kullanılmıştır. İşgören performansı ölçeğinin güvenilirlik düzeyinin; 0,901 olduğu ve kullanım açısından güvenilir olduğu görülmüştür.

Anket formunun dördüncü bölümünde yaşam doyumunu ölçmek için; Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen “Yaşam Doyum Ölçeği” nin (YDO) Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan 5 maddelik versiyonu kullanılmıştır. Yaşam doyumunu ölçeğinin güvenilirlik düzeyi 0,874 olduğu ve kullanım açısından güvenilir olduğu görülmektedir. İşgörenlerin anket sorularını ‘Kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5)’ şeklindeki 5’ li likert ölçeği üzerinde cevaplamaları istenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 21.0 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda çeşitli istatistiksel teknikleri (frekans dağılımı, ortalama, t-testi, anova, regresyon, korelasyon) kullanılarak yorumlanmıştır. Verilerin değerlendirilmesi,

katılımcıların her soruya verdikleri cevapların toplam puanları üzerinden yapılmış olup, istatistikî anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Tablo1. Demografik Veriler Tablosu

Temel Demografik Sonuçlar			
Sorular	Değerler	F	%
Cinsiyetiniz nedir	Kadın	14	15,7
	Erkek	75	84,3
Öğrenim Durumunuz nedir	İlköğretim	46	51,7
	Lise	29	32,6
	Yüksekokul	6	6,7
	Lisans	6	6,7
	Yüksek Lisans	2	2,2
Yaş Grubunuz	20 yaş altı	4	4,5
	21-30	20	22,5
	31-40	28	31,5
	41-50	31	34,8
	51-60	6	6,7
Çalışma süreniz nedir	1-5	32	36,0
	5-10	31	34,8
	10-15	11	12,4
	15-20	12	13,5
	20 üzeri	3	3,4
Konumunuz	İşçi	73	82,0
	Şoför	7	7,9
	Şef	4	4,5
	Mühendis	4	4,5
	Yönetici	1	1,1
Medeni haliniz	Evli	63	70,8
	Bekâr	26	29,2

Araştırmaya toplam 89 kişi katılmıştır. Katılımcıların %15,7'si kadınlardan oluşmakta olup, % 84,3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 51,7'si ilköğretim mezunu, % 32,6'sı lise, % 6,7'si yüksekokul, % 6,7'si lisans, % 2,2'si yüksek lisans mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların % 4,5'i 20 yaş altında, % 22,5'i 21-30 yaş arasında, % 31,5'i 31-40 yaş arasında, %34,8'i 41-50 yaş arasında ve % 6,7'si 51-60 yaş grubundadır. Katılımcıların % 36'sı 1-5 yıl arası sürede çalışmakta, % 34,8'i 5-10 yıl arası sürede çalışmakta, % 12,4'ü 10-15 yıl arası sürede çalışmakta, % 13,5'i 15-20 yıl arası sürede çalışmakta ve % 3,4'ü 20 yıl üzeri sürede çalışmaktadır. Katılımcıların % 82'si işçi, % 7,9'u şoför, % 4,5'i şef % 4,5'i mühendis, % 1,1'i yönetici statüsünde çalışmaktadır.

3.5.1. Değişkenler İçin Faktör Analizi

Tablo 2. Algılanan Sosyal Destek Faktör Analiz Tablosu

KMO ve Bartlett Testi		
Örneklem Yeterliliğine Yönelik Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Değeri	0,871	
Bartlett Testi Sonuçları	Ki- Kare Değeri	1085,520
	Serbestlik Derecesi (sd)	66
	Anlamlılık Değeri (Sig.)	0,000

Çalışma ile ilgili anket soruları KMO testi doğrultusunda incelenerek 0,871 değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Örneklem yeterlilik açısından çok iyi düzeyde olduğu belirtilebilir (Karagöz, 2016). Bartlett testi yönünden sonuçlar ($p<0,05$); verilerin dağılımının normal olduğunu yansıtmaktadır (Gürüş ve Astar, 2015). Varyansın toplam % 81,079' u açıklanmaktadır.

Tablo 3. Yaşam Doyumu Faktör Analiz Tablosu

KMO ve Bartlett Testi		
Örneklem Yeterliliğine Yönelik Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Değeri		0,826
Bartlett Testi Sonuçları	Ki- Kare Değeri	225,417
	Serbestlik Derecesi (sd)	10
	Anlamlılık Değeri (Sig.)	0,000

Çalışma ile ilgili anket soruları KMO testi doğrultusunda incelenerek 0,826 değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Örneklem yeterlilik açısından çok iyi düzeyde olduğu belirtilebilir (Karagöz, 2016). Bartlett testi yönünden sonuçlar ($p < 0,05$); verilerin dağılımının normal olduğunu yansıtmaktadır (Güriş ve Astar, 2015). Varyansın toplam % 66,924' ü açıklanmaktadır.

Tablo 4. İşgören Performansı Faktör Analiz Tablosu

KMO ve Bartlett Testi		
Örneklem Yeterliliğine Yönelik Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Değeri		0,826
Bartlett Testi Sonuçları	Ki- Kare Değeri	215,651
	Serbestlik Derecesi (sd)	6
	Anlamlılık Değeri (Sig.)	0,000

Çalışma ile ilgili anket soruları KMO testi doğrultusunda incelenerek 0,826 değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Örneklem yeterlilik açısından çok iyi düzeyde olduğu belirtilebilir (Karagöz, 2016). Bartlett testi yönünden sonuçlar ($p < 0,05$); verilerin dağılımının normal olduğunu yansıtmaktadır (Güriş ve Astar, 2015). Varyansın toplam % 77,183' ü açıklanmaktadır.

3.5.2. Korelasyon Analizi

Verilerin normal olarak dağıldığı tespit edilen (skewness ve kurtosis ± 2) araştırmada; duygusal zeka ve alt boyutları ile yaşam boyu öğrenme ve mesleki kaygı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymak için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 5. Değişkenlerin Korelasyon Analiz Tablosu

		Yaşam Doyumu	İşgören Performansı
Algılanan Sosyal Destek Düzeyi	r	0,513	0,384
	p	0,000	0,000
Aile Boyutu	r	0,448	0,416
	p	0,000	0,000
Arkadaş Boyutu	r	0,512	0,253
	p	0,000	0,017
Özel Biri Boyutu	r	0,455	0,371
	p	0,000	0,000

Algılanan sosyal destek bütünsel olarak yaşam doyumu ile arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olduğu belirlenmiştir ($r=0.513$; $p < 0.05$). Bulgulara göre H_1 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

Algılanan sosyal destek bütünsel olarak işgören performansı ile arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olduğu belirlenmiştir ($r= 0.384$; $p < 0.05$). Bulgulara göre H_2 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

Aile boyutu ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,448$; $p > 0.00$). Bulgulara göre H_3 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

Aile boyutu ile işgören performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,416$; $p > 0.00$). Bulgulara göre H_4 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

Arkadaş boyutu ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,512$; $p > 0,00$). Bulgulara göre H_5 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

Arkadaş boyutu ile işgören performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,253$; $p > 0,00$). Bulgulara göre H_6 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

Özel birisi boyutu ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,455$; $p > 0,00$). Bulgulara göre H_7 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

Özel birisi boyutu ile işgören performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,371$; $p > 0,00$). Bulgulara göre H_8 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

3.5.3. Regresyon Analizi

3.5.3.1. Algılanan Sosyal Destek ve Yaşam Doyumu Arasındaki Analiz

Tablo 6. Model İçin ANOVA ve Katsayı Bulgularını Gösteren Tablo

	Kareler top.	s.d.	Kareler Ort.	F	p
Regresyon	27,467	3	9,156	11,141	0,000
Hata	69,854	85	0,822		
Toplam	97,320	88			
R		R^2 0,282		Düz. R^2	0,257

Tablo 7. Modelin Katsayıları Tahmini Tablosu

	Katsayılar	std. Katsayılar	t	p
Sabit	1,016		2,514	0,014
Aile Boyutu	0,169	0,187	1,155	0,251
Arkadaş Boyutu	0,409	0,381	2,621	0,010
Özel biri Boyutu	0,007	0,007	0,038	0,970

Algılanan sosyal desteğin alt boyutları ile yaşam doyumu arasındaki doğrusal regresyon modelinin anlamlılığı ANOVA testi ile incelenmiştir. ANOVA testine göre model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre algılanan sosyal desteğin boyutları ile yaşam doyumu arasındaki ilişki doğrusal regresyon modeliyle incelenebilir. Ayrıca model için düzeltilmiş R-kare katsayısı 0,257 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, yaşam doyumu değişkenliğinin % 26'sının doğrusal regresyon modeli aracılığıyla algılanan sosyal desteğin boyutları tarafından açıklandığını göstermektedir.

Algılanan sosyal desteğin boyutları ile yaşam doyumu arasındaki doğrusal regresyon modelinin katsayılarının tahmini bulgulara göre, Algılanan sosyal desteğin arkadaş boyutunun pozitif yönde istatistiksel açıdan katsayıların anlamlı olduğu, diğer iki boyutun katsayılarının anlamsız olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda yaşam doyumu Y, arkadaş boyutu X1 şeklinde belirtilirse model;

$Y = 1,016 + 0,409 * X1 + \varepsilon$ olarak elde edilir.

3.5.3.2. Algılanan Sosyal Destek ve İşgören Performansı Arasındaki Analiz

Tablo 8. Model İçin ANOVA ve Katsayı Bulgularını Gösteren Tablo

	Kareler top.	s.d.	Kareler Ort.	F	p
Regresyon	11,436	3	3,812	6,277	0,001
Hata	51,620	85	0,607		
Toplam	63,056	88			
R		R^2 0,181		Düz. R^2	0,152

Tablo 9. Modelin Katsayıları Tahmini Tablosu

	Katsayılar	std. Katsayılar	t	p
Sabit	3,076		8,851	0,000
Aile Boyutu	0,259	0,355	2,056	0,043
Arkadaş Boyutu	-0,101	-0,117	-0,751	0,455
Özel biri Boyutu	0,125	0,170	0,844	0,401

Algılanan sosyal desteğin alt boyutları ile işgören performansı arasındaki doğrusal regresyon modelinin anlamlılığı ANOVA testi ile incelenmiştir. ANOVA testine göre model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre algılanan sosyal desteğin boyutları ile işgören performansı arasındaki ilişki doğrusal regresyon modeliyle incelenebilir. Ayrıca model için düzeltilmiş R-kare katsayısı 0,152 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, yaşam doyumu değişkenliğinin % 15'inin doğrusal regresyon modeli aracılığıyla algılanan sosyal desteğin boyutları tarafından açıklandığını göstermektedir.

Algılanan sosyal desteğin boyutları ile işgören performansı arasındaki doğrusal regresyon modelinin katsayılarının tahmini bulgulara göre, Algılanan sosyal desteğin aile boyutunun pozitif yönde istatistiki açıdan katsayıların anlamlı olduğu, diğer iki boyutun katsayılarının anlamsız olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda işgören performansı Y, aile boyutu X1 şeklinde belirtilirse model;

$Y = 3,076 + 0,259 * X1 + \varepsilon$ olarak elde edilir.

Sonuç ve Öneriler

Özel bir mermer işletmesi personelleri üzerine yapılan bu çalışmada; algılanan sosyal desteğin genel düzeyinin ve alt boyutlarının yaşam doyumu ve işgören performansı üzerine etkileri tespit edilmek istenmiştir. Yapılan çalışma neticesinde algılanan sosyal desteğin aile boyutunun yaşam doyumu ile pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğu ve yaşam doyumu üzerinde etkisinin olduğu belirlenirken, algılanan sosyal desteğin arkadaş boyutunun işgören performansı üzerinde pozitif ve anlamlı bir ilişkisinin olduğu ve işgören performansını etkilediği tespit edilmiştir.

Yapılan çalışma daha önce yapılan Tarkar (2021), Topkaya ve Kavas (2015), Polatçı (2015), Kanbur vd. (2015) ve İsmail vd. (2013)'ün yapmış oldukları algılanan sosyal desteğin yaşam doyumu ya da işgören performansı ile olan ilişkisini incelemeye yönelik çalışmalarını destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde algılanan sosyal destek çalışmalarının daha çok sağlık sorunları yaşayan hasta ve yaşlılarla ve farklı düzeyde eğitim gören öğrenciler üzerine yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın özel sektörde faaliyet yürüten bir mermer firması üzerine yapılması da bu yönü ile dikkat çekmektedir. Yapılan çalışma ile algılanan sosyal destek ile yaşam doyumu ve işgören performansı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve bu durum neticesinde algılanan sosyal destek düzeyinin artması ile yaşam doyumu ve işgören performansı düzeyinin artacağı değerlendirilmektedir.

Çalışma demografik veriler açısından incelenmiş, demografik veriler itibarıyla (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, çalışma süresi, pozisyon ve medeni hal) anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Kamuda ve özel sektörde hizmet veren çok sayıda işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler hedeflerini gerçekleştirmek için nitelikli ve çalışkan personellere ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle özel sektördeki işletmelerde bu durum kendisini daha çok göstermektedir. Nitekim kamuda görev yapan personel belli bir düzeyde çalıştığında herhangi bir uyarı, ceza vb. bir olumsuz durumla karşılaşmadan maaşını almakta ve zorunlu çalışma süresini doldurması durumunda ise hiyerarşik yükselmeyi gerçekleştirebilmektedirler. Özel sektörde çalışanlar kendilerinden beklenen performansı sergilememe durumunda çeşitli sorunlar yaşaması ve hatta ilişkisinin kesilmesi gibi durumlarla daha kolay karşılaşabilirler. İşletmelerin hizmet verdikleri alanda çok sayıda rakibi olabilmektedir. Şayet işletmeler belli bir müşteri oranını elinde tutamaz ise öncelikli olarak zarar etmekte, küçülme ve prestij kaybı ile karşılaşmakta ve sonrasında ise kira ödemelerini dahi karşılamayarak faaliyetlerini sonlandırmaktadırlar. Olumsuz durumlarla karşılaşmak istemeyen işletmelerin işgörenlerinden yüksek performans alması gerekmektedir. İşletmelerin buldukları sektörde zirveyi yakalamaları ve kalıcı

olabilmeleri için çalışanların huzurlu bir şekilde görev yapmaları gerekmektedir. Çalışanların huzurlu olması için genel anlamda doyumunu yakalamaları yani yüksek yaşam doyumuna ulaşmaları gerekmektedir. İnsanların gününün bir bölümünü işte, bir bölümünü evde bir bölümünü ise sosyal çevresi ile geçirdiği düşünülürse; doyumsuz ve huzursuz olan kişilerin bu durumu karşı taraftaki insanlara yansıtma ve onları da huzursuz etmesi söz konusu olabilir. İşletmeler için huzursuz çalışanlar, çalışma atmosferini olumsuz etkileyerek hizmet kalitesinde düşüşe neden olabilirler.

Düşük performans sergileyen ve yaşam doyumunu düşük çalışanlar; işletmelerin rakiplerine karşı rekabet avantajını kaybetmesi vb. birçok sonucu ortaya çıkarabilir. İşletmelerin bu sorunları bertaraf edebilmesi için çağdaş yönetim yaklaşımlarından yararlanması gerekmektedir. Algılanan sosyal destekte bunlardan birisidir. İnsanların belirli dönemlerde karşılaştıkları sorunları çözebilmeleri için sosyal desteğe ihtiyaçları vardır. Kabiliyeti, performans seviyesi ve doyum oranı yüksek kişiler çeşitli sorunlar nedeniyle işe konsantre olma noktasında sorun yaşayarak kendilerinden beklenenleri sergileyemeyebilirler. Bu noktada işletmeler algılanan sosyal desteğin sağladığı avantajları kullanacak bazı önlemler alabilirler. Bu önlemler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- ✓ İşletmelerin insan kaynakları birimi kurması ve bu birimi aktif olarak kullanması,
- ✓ İnsan kaynakları birimlerinin sosyal destek unsurları olan çalışanın ailesi, arkadaşı ve özel birisi ile iletişim kabiliyetini artırmasına yönelik çalışmalar yapması,
- ✓ İnsan kaynakları birimlerinin çalışan sorunlarını çözebilecek sosyolog ve psikologlarla iletişim kurarak ve zaman zaman seminerler düzenleyerek, sosyal desteğin özel birisi unsurunu bu yöntemle desteklemesi,
- ✓ Yönetici pozisyonundaki kişilerin çalışanlarını daha iyi gözlemleyerek bazı sorunların büyümeden önüne geçilmesi vb.,

İşletmelerin fiziki yeterlilikleri ne kadar iyi olursa olsun, hizmeti gerçekleştirecek işgörenlerin yetersiz olması ya da çeşitli sorunlarla kapasitelerini tam olarak kullanamamaları işletmelerin hedeflerini gerçekleştirmeleri önünde büyük bir sorun oluşturacaktır. Yapılan çalışma ile çalışan performanslarının yukarı çekilmesinde ve işgörenlerin yaşam doyumlarının artırılmasında önemli bir etkisi olan algılanan sosyal destek kavramının önemine dikkat çekilmiştir. Özel bir işletme üzerine gerçekleştiren bu çalışmanın literatüre katkı sağlaması beklenilmektedir.

Kaynakça

- Akdemir, A. (2012). *İşletmeciliğin temel bilgileri*. Ankara: Ekin Yayınevi.
- Aksakal, E. (2019). *Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlikleri İle Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Barutçugil, I. (2002). *Performans Yönetimi*, İstanbul: Kariyer Yayıncılık
- Bingöl, D. (2014). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, İstanbul: Beta.
- Budak, S., (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Chacko, T. I. (1983). Job and Life Satisfaction: A Casual Analysis Of Their Relationships, *Academy of Management Journal*, 26(1), 163-169.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300-314.
- Demirdöken, Ç. (2017). *Gençlik ve spor bakanlığında örgüt ikliminin işgören performansı üzerine etkisi: Alan araştırması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Dilmaç B., ve Ekşi H. (2008). Meslek Yüksek Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşam Doyumları Ve Benlik Saygılarının İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 279-289.

- Dockery, M. A. (2005). Happiness, Life Satisfaction and The Role of Work: Evidence from Two Australian Surveys, Curtin Business School, <http://www.melbourneinstitute.com/hilda/Biblio/cp/conf-hd05.pdf>.
- Ismail, A., Nor, S., M., Yahya, Z., Zahar, U. A. U., Ismail, Y., Samah, A. J. A. (2013). Social support in job performance as an antecedent of work intrusion on family conflict: Empirical evidence, *Management*, Vol. 18, 2, 37-55.
- Kanbur E., Canbek M., ve Özyer K. (2017), Çalışanların Sosyal Destek Düzeyleri İle Algıladıkları Performansları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Tokat İl Emniyet Müdürlüğünde Bir Araştırma, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 59 , 309-322.
- Lin P. (2008). *A Research for the Relationship between Work Family Conflict and Job Performance of International Tourist Ho-tel Employees in Taiwan: The Moderating Effect of Social Support*, Unpublished Master Thesis, Providence University.
- Lıııo, P., Lituchy, T. R., Monserrat, S. I., Olıvaslujan, M. R., Duffy, J. A., Fox, S., Gregory, A., Punnett, B. J. ve Santos, N. (2007). Exploring Career-Life Success and Family Social Support of Successful Women in Canada, Argentina and Mexico, *Career Development International*, 12(1), 28-50.
- Naktiyok, S. (2019). *Örgütsel Stres & Yaşam Doyumu*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Oktan, V. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemlı internet kullanımı, yalnızlık ve algılanan sosyal destek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23 (1), 281-292.
- Perrone, K. M., Webb, L. K. ve Blalock, R. H. (2005). The Effects of Role Congruence and Role Conflict on Work, Marital and Life Satisfaction, *Journal of Career Development*, 31(4), 225-238.
- Pelz, D. C. (1956). Some Social Factors Related To Performance In A Research Organization, *Administrative Science Quarterly*, 1/3, 310-325.
- Polatçı, S. (2015). Örgütsel ve Sosyal Destek Algılarının Yaşam Tatmini Üzerinde-ki Etkisi: İş ve Evlilik Tatmininin Aracılık Rolü, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/2, 25-44.
- Rousseau, D.M. ve Mclean, P.J. (1993). The Contracts of Individuals and Organizations. *Research in Organizational Behavior*, 15, 1-43.
- Sabuncuoğlu, Z. (2013). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, İstanbul: Beta Kitap.
- Şimşek, E. (2011), *Örgütsel İletişim ve Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkileri*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Tarkar, P. (2021), Perceived Social Support and Life Satisfaction: A Mediating Role of Quality of Life, *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education Vol.12 No. 5*, 1839-1845.
- Telman, N., ve Ünsal, P., (2004) Çalışan Memnuniyeti, Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Topkaya, N., ve Büyükgöze, K. A. (2015). Algılanan sosyal destek, yaşam doyumu, psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ve niyet arasındaki ilişkiler: Bir model çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 10 (2), 979-996.
- Turner, J. C. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories. In *Social identity*, (Ed: N. Ellemers, R. Spears, and B. Doosje). Oxford: Blackwell.
- Viswesvaran, C. ve Ones, D. S. (2000). Perspectives on Models of Job Performance, *International Journal of Selection and Assessment*, 8(4), 216-226.
- Yetim, Ü. (2003). The impacts of individualism/collectivism, self-esteem and feeling of mastery on life satisfaction among the Turkish University students and academicians. *Social Indicators Research*, 61 (3), 297-317.

- Yıldız, M., A., Baytemir, K. (2016). Evli Bireylerde Evlilik Doyumu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılığı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-80.
- Zamani-A., F., Dehkordi, F. R., ve Shahry, P. (2017). Perceived social support among students of medical sciences. *Electronic physician*, 9(6), 4479–4488.
- Zimmet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. ve Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support, *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.

INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMIC ACCUMULATION

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ

Uluslararası Hakemli E-Dergi
Cilt 4 / Sayı 1 ISSN: 2757-6469